

АДКРЫЦЦЁ НАЦЫІ

Галіна МАЙСЕЙЧЫК: "Нельга без іроніі ўспрымаць абвінавачванні Драздовіча ў нацыяналізме. Бо ён паказаў вытокі касмапалітычнасці нацыі. А перанос тагачасных людзей у касмічныя абставіны — спроба паказаць тагачасны душэўны і духоўны, акрылены рэвалюцыйны ўздым. У літаратуры таго часу падобны прыём знаходзім у Андрэя Платонава. Таму і звычайныя беларускія пейзажы Драздовіча выкананы "з птушынага палёту".

5

РАЯЦЦА СЛОВЫ З ДУШОЮ

Ліра-філасофская мініяцюра ў кнізе Янкі БРЫЛЯ "Дзе скарб ваш"

6—7

ВОСЕНЬСКАЯ СЯБРЫНА

Вершы Міколы ПРАКАПОВІЧА

8

І ДАМ ТАБЕ ВЯНОК ЖЫЦЦЯ

Фрагменты з раздзелаў рамана-дакумента пра беларускі нацыянальны ўздым 1918-20 гадоў Алеся ПАШКЕВІЧА

8—9. 12

"Я МУШУ СТВАРАЦЬ ПРЫГОЖЫЯ СПЕКТАКЛІ..."

Мікалай ПІНІГІН: "Мы атручаны добрым часам, і цяпер вельмі цяжка вяртацца ў "камсамол". У Піцеры мяне ніхто не ведае, і добра. Я спакойна працую, шпацырую па горадзе, хаджу ў музеі, тэатры. Мяне ніхто не чапае. А ў Мінску мяне ўсё адно павінны былі б дастаць. Ці па той бок барыкад, ці па гэты, у нас — так".

11

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы!

Калі хто з Вас яшчэ не паспеў падпісацца на наш штотыднёвік, то гэта зрабіць можна і сёння. Кошт падпіскі на люты — 50 тысяч рублёў, да канца I квартала — 100 тысяч, на пяць месяцаў — 250 тысяч рублёў.

Наш індэкс — 63856.

Гады. Творы. Школа.

Ілюстрацыя да паэмы Я. Купалы "Адвечная песня", 1980 г.

Выдатнаму беларускаму графіку, народнаму мастаку Беларусі, прафесару, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі Беларусі, заслужанаму дзеячу культуры Польшчы Васілю Шаранговічу споўнілася 60 год.

Не адно дзесяцігоддзе ён плённа працуе ў розных жанрах станковай і кніжнай графікі, шмат зрабіў для развіцця мастацкай адукацыі рэспублікі, для станаўлення нацыянальнай школы графікі.

(Працяг на стар. 4)

Вёска "Качэргі", малюнак.

Вось ужо сустрэлі мы Новы год і па-старому — мінулі два тыдні года, пазначанага трыма дзевяткамі. І ён сапраўды абяцае быць годам непрадказальным. Возьмем тыя ж выбары. Афіцыйныя СМІ крычаць (акурат крычаць, быццам такога ніколі не было) аб выбарах органаў мясцовай улады. А ў апазіцыйным друку — заклікі байкатаваць тыя выбары як несвабодныя, недэмакратычныя, нелегітымныя. У дадатак дэпутаты Вярхоўнага Савета 13-га склікання, якія лічаць яго дзюэчным вышэйшым заканадаўчым органам краіны (што нібыта й праўда), абвешчаюць аб правядзенні прэзідэнцкіх выбараў, на што тут жа паследавала адпаведная рэакцыя мініюста і пракуратуры. А людзі? А людзей усё гэта, бадай, мала кранае. Выбары мясцовай улады? Дык жа — ці залежыць што-небудзь ад яе? Прызначаны зверху кіраўнік чыніць усё самаўладна. Апазіцыя абвясціла выбары прэзідэнта і нават прызначыла дзень іх правядзення і стварыла цэнтрвыбаркам? А ці не гульня усё гэта? Ці не адстойванне сваіх уласных амбіцый і прэтэнзій на ўладу? Людзей турбуюць куды больш жыццёвыя клопаты. Найперш — нізкія зарплаты і несутрымны рост цен. Як прахыць да чарговай палучкі ці пенсіі, як звязаць канцы з канцамі? Перад гэтымі балючымі штодзённымі пытаннямі нікне, адступае на задні план усё астатняе...

СПРАЎДЖАННЕ ТЫДНЯ

Нерэзідэнты, якія працуюць з фінансавымі кампаніямі, скупляюць і прадаюць долар па 450 і больш тысяч рублёў. Такі ж імклівы рост долара і на "чорным рынку" — штодня прыкладна на 10 тысяч рублёў. Тут "зьялены" перавалілі за 300 тысяч і неўзабаве сапраўды дасягне, як і прадказваў спадар Багданкевіч, паўмільёна "зайчыкаў". Якія б сімптаты ці антыпаты ні выклікаў згаданы былы галоўны банк краіны, аднак жа ягоня прагнозы куды больш верагодныя, чым байкі славутага Глобы пра эканамічны пад'ём у Беларусі ў 1998 годзе, які "будзе насіць рэзкі, хуткасны характар".

ЗГАДКА ТЫДНЯ

"Драздоўская" эпапея з пасламі нібыта падыходзіць да завяршальнага канца. Аб'яўлена, што еўрапейскія дыпламаты прылятаюць у Мінск паслязўтра, 17 студзеня, рэйсам нямецкай авіякампаніі "Люфтганза". У сувязі з гэтым зноў міжволі згадваецца адно надзейнае дзіўнае супадзенне: у свой час нямецкі пасол Хорст Вінкельман прыбыў да нас 9 мая, а ў знак пратэсту пакінуў Мінск разам з іншымі пасламі ЕС 22 чэрвеня. А ці ж ёсць патрэба тлумачыць, што значаць гэтыя даты для нашага народа?...

АСТУДЖВАННЕ ТЫДНЯ

Газетна-тэлевізійны галас пра інтэграванне з Расіяй, пра хуткае стварэнне нейкай міфічнай саюзнай дзяржавы такі, быццам гэта самае моцнае жаданне людзей у нас і ў Расіі. А між тым... Газета "Новые известия" апублікавала вынікі апытання, праведзенага Усерасійскім цэнтрам вывучэння грамадскай думкі. Усяго толькі 9 працэнтаў апытаных расіян назвалі важнейшай падзеяй мінулага года падпісанне Дэкларацыі аб стварэнні саюзнай дзяржавы з Беларуссю! Зусім іншыя падзеі займалі летась іх галовы. 13 працэнтаў апытаных назвалі "галоўнай падзеяй года" скандал вакол Біла Клінтана, 22 працэнты — дэнамінацыю расійскага рубля ў студзені, 25 — бамбардзіроўку Ірака, 32 — забойства Старавойтавай, 43 працэнты — фінансавы крызіс 17 жніўня. Ці не астудзіць хоць крыху гэтая мізэрная лічба — 9 працэнтаў! — нашых інтэгратораў?

ЮБІЛЕЙ ТЫДНЯ

70-годдзе адзначае Нацыянальная акадэмія навук Беларусі — афіцыйнае яе адкрыццё адбылося 1 студзеня 1929 года на базе Інстытута беларускае культуры. Шлях яна прайшла немалы, на гэтым шляху шмат важкіх здабыткаў і слаўных здзяйсненняў. Сёння НАНБ перажывае, на жаль, не лепшыя часы. Вось толькі адзін паказчык яе цяперашняга стану: штат супрацоўнікаў скараціўся ўдвая. Але найперш засмучае іншае: на пачатку свайго існавання АН была куды больш беларускай, чым сёння, нават набыўшы нядаўна афіцыйны статус Нацыянальнай...

САМОТНІК ТЫДНЯ

Газета "Навіны" апублікавала інфармацыю пра сустрэчу ў Мілане моладзі з еўрапейскіх краін. У ёй бралі ўдзел і беларусы: з Гродна ездзілі (на аўтобусе) 47 чалавек, у тым ліку 4 ксяндзы і манашка. Былі яны і ў Ватыкане, іх прыняў папа Ян Павел II. Перад ад'ездам з Рыма ў аўтобус зайшла карэспандэнтка беларускай праграмы Ватыканскага радыё і пацікавілася, ці гаворыць хто з пасланцоў Беларусі па-беларуску. Гэтакім аказаўся толькі адзін — першакурснік Гродзенскага ўніверсітэта. Усе астатнія размаўлялі па-руску. Вось такія нашы "дзясягненні", спадарове!

ПАЦВЯРДЖЭННЕ ТЫДНЯ

Міністэрства статыстыкі і аналізу Беларусі "падлічыла" даходы насельніцтва за студзень — лістапад мінулага года. Больш за ўсіх зарабілі кіраўнікі прадпрыемстваў (8,4 мільёна рублёў у месяц), работнікі трубаправоднага транспарту (8,3 мільёна), банкаўскія работнікі (8 мільёнаў) і мытнікі (7,7 мільёна). Сярэдняя зарплата прафесарска-выкладчыцкага складу склала 5,7 мільёна рублёў, урачоў — крыху больш за 5 мільёнаў, настаўнікаў — 3,8 мільёна рублёў. Самыя ж нізкія заробкі, што было пацверджана красамоўна ў каторы раз, былі ў работнікаў сферы сацыяльнага забеспячэння, сельскай гаспадаркі, а таксама мастацтва і культуры.

НАБЫТАК ТЫДНЯ

45 найменняў уключала калекцыя старадрукаў і рукапісаў XVII — пачатку XIX стагоддзя адной са стараверскіх абшчын на ўсходзе Беларусі. 8 рукапісаў і 12 старадрукаў з яе набыла Нацыянальная бібліятэка Беларусі, а таксама 29 асобных кніжыц выданняў XVII—XVIII стагоддзяў. Прыдбаць усё гэта дапамог прэзідэнцкі грант у памеры двух мільярдаў рублёў. Яго, на жаль, не хапіла, каб набыць усю згаданую калекцыю, але усё ж гэта лепш, чым нічога.

ЛІСТ ТЫДНЯ

"Шаноўная рэдакцыя газеты "Народная воля"! Хачу прапанаваць адзін з варыянтаў абрання чалавека на пост прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Для гэтага неабходна выявіць самага аўтарытэтнага чалавека для ўсяго народа, напрыклад, Васіля Быкава. І поўнаасцю даверыцца яму. Няхай ён і назаве чалавека, які мог бы ўзначаліць дзяржаву. На мой погляд, гэта самы найлепшы і самы танны варыянт, бо усё роўна наша насельніцтва не здольна беспамылкова выбраць чалавека ў прэзідэнты. А ўсё ж каго Васіль Быкаў прапанаваў бы на гэты высокі пост? Можна, праз "Народную волю" можна было б атрымаць адказ ад самога пісьменніка? З павагай — Віктар Фурман. Мінск". ("Народная воля", 12 студзеня 1999 года).

ВІНШУЕМ!

Указ Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь N 6

Аб прысуджэнні прэміі "За духоўнае адраджэнне" 1998 года

Разгледзеўшы прадстаўленні Міністэрства культуры і Беларускай Праваслаўнай Царквы, пастаўляю:

1. Прысудзіць прэміі "За духоўнае адраджэнне" 1998 года: **Ждану Яўгенію Іванавічу** — галоўнаму мастаку Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі Рэспублікі Беларусь, заслужанаму дзеячу культуры Рэспублікі Беларусь; **Казіну Міхаілу Антонавічу** — рэктару Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, галоўнаму дырыжору Дзяржаўнага акадэмічнага народнага аркестра Рэспублікі Беларусь імя І. Жыновіча Беларускай дзяржаўнай філармоніі, народнаму артысту Беларусі;

Шамко Юрыю Мікалаевічу — рэгенту Архіерэйскага хору Мінскага Свята-Духава кафедральнага сабора; **Шаўцову Георгію Васільевічу** — пратаіерэю, настояцелю Свята-Петрапаўлаўскай царквы г. Бяроза Брэсцкай вобласці; калектыву рэдакцыі газеты "Культура".

2. Устанавіць памер прэміі "За духоўнае адраджэнне" 1998 года 100 мінімальных заработных плат.

3. Міністэрству фінансаў выдзеліць Міністэрству культуры з фон-

ду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва неабходныя сродкі на вылату прэміі "За духоўнае адраджэнне" 1998 года.

4. Вызваліць асоб, якія прэміяваны ў адпаведнасці з гэтым указам, ад спагнання падаходнага падатку з грамадзян па сумах атрыманых прэміяў.

5. Дадзены ўказ уступае ў сілу з дня яго падпісання.

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А. ЛУКАШЭНКА
6 студзеня 1999 г.
г. Мінск

Лаўрэаты прэзідэнцкіх прэміяў

Савет фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва 4 снежня 1998 г. прыняў рашэнне аб прысуджэнні спецыяльных прэміяў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у галіне культуры і мастацтва.

У мэтах падтрымкі творчай працы дзеячаў культуры і мастацтва і за высокія творчыя дасягненні ў 1998 годзе спецыяльнымі прэміямі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь узнагароджаны:

У галіне культуры і мастацтва ў наступных намінацыях:

музычнае мастацтва
ЛАМАНОВІЧ Ніна Іосіфаўна, галоўны хормайстар Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Рэспублікі Беларусь, — за харавы канцэрт, канцэртнае выкананне оперы "Барыс Гадуноў" і харавой часткі спектакля VIII фестывалю "Classic Openiар" у г. Салатурн, Швейцарыя ў 1998 годзе;

тэатральнае мастацтва
БАРКОЎСКІ Віталій Міхайлавіч, галоўны рэжысёр Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, лаўрэат міжнародных тэатральных фестываляў, — за пастаўку ў 1998 годзе спектакля "Таму, што люблю" па п'есе "Дзень карабля" А. Паповай і спектакля "Письменная" М. Чокэ;

віч, прафесар, народны мастак Беларусі, — за цыкл твораў сацыяльна-тэматыкі, створаны ў 1998 годзе;

харэаграфічнае мастацтва
ДУДКЕВІЧ Валянцін Уладзіміравіч, мастак кіраўнік-дырэктар Дзяржаўнага ансамбля танца Рэспублікі Беларусь, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь, — за стварэнне ў канцэртнай праграмы "Карагод сяброў", канцэртных нумароў на музыку М. Агінскага "Паланэз" і С. Хвашчынскага "Ефрасіння", а таксама за шматлікія дасягненні ў развіцці нацыянальнага харэаграфічнага мастацтва;

эстрадна-цэркавое мастацтва
ЯРМОЛЕНКА Анатоль Іванавіч, мастак кіраўнік студыі "Сябры", народны артыст Беларусі, — за сольную праграму "Переживем", створаную ў 1998 годзе;

крытыка і мастацтвазнаўства
НАЗІНА Іна Дзмітрыеўна, прафесар, загадчык кафедры беларускай музыкі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, кандыдат мастацтвазнаўства, — за навуковую работу "Традыцыйная народна-інструментальная музыка Беларусі", выдадзеную ў 1998 годзе.

эстрадна-цэркавое мастацтва
ЯРМОЛЕНКА Анатоль Іванавіч, мастак кіраўнік студыі "Сябры", народны артыст Беларусі, — за сольную праграму "Переживем", створаную ў 1998 годзе;

крытыка і мастацтвазнаўства
НАЗІНА Іна Дзмітрыеўна, прафесар, загадчык кафедры беларускай музыкі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, кандыдат мастацтвазнаўства, — за навуковую работу "Традыцыйная народна-інструментальная музыка Беларусі", выдадзеную ў 1998 годзе.

эвіч, мастакі кіраўнік-дырэктар Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Рэспублікі Беларусь, народны артыст СССР і Беларусі, — за значны ўклад у развіццё міжнародных культурных сувязей; народны фальклорна-этнографічны ансамбль "Неруш" Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (кіраўнік — ГЛАДКАЯ В. Ф.) — за ўдзел у 1998 годзе ў фестывалі ў ЗША, у Днях беларускай культуры ў Краснадарскім краі Расійскай Федэрацыі, у Польшчы, у Італіі, супрацоўніцтва з калектывамі Даніі і Нарвегіі.

мастацкая літаратура
БАРАВІКОВА Раіса Андрэеўна, пісьменніца, — за кнігу "Сад на капялюшыку каханай", апублікаваную ў 1998 годзе;

журналістыка
ШАБАЛІН Аляксандр Андрэевіч, галоўны рэдактар часопіса "Беларусь", — за серыю матэрыялаў аб Нарвегіі, апублікаваных у 1998 годзе, і стварэнне таварыства "Беларусь — Нарвегія";

эстрадна-цэркавое мастацтва
ЯРМОЛЕНКА Анатоль Іванавіч, мастак кіраўнік студыі "Сябры", народны артыст Беларусі, — за сольную праграму "Переживем", створаную ў 1998 годзе;

крытыка і мастацтвазнаўства
НАЗІНА Іна Дзмітрыеўна, прафесар, загадчык кафедры беларускай музыкі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, кандыдат мастацтвазнаўства, — за навуковую работу "Традыцыйная народна-інструментальная музыка Беларусі", выдадзеную ў 1998 годзе.

За дасягненні ў эстэтычным і маральным выхаванні беларускага народа і прапаганду духоўных каштоўнасцей у галіне: музейнай справы
калектыву Дома-музея А. Міцкевіча ў г. Навагрудку — за ўдзел у Міжнародным свяце паэзіі, прысвечаным 200-годдзю з дня нараджэння А. Міцкевіча, метадычную дапамогу ў 1998 годзе настаўнікам школ;

кіно і тэлебачанне
ШЭВЯЛЭВІЧ Віктар Васільевіч, кінарэжысёр, — за дакументальныя фільмы "Шлях да святыні", "Благо твори", "Миссия Патриарха";

эстрадна-цэркавое мастацтва
ЯРМОЛЕНКА Анатоль Іванавіч, мастак кіраўнік студыі "Сябры", народны артыст Беларусі, — за сольную праграму "Переживем", створаную ў 1998 годзе;

ІЛЬНІЦКІ Мікалай Мікалаевіч, дырэктар Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка, — за вялікі ўклад у развіццё музейнай справы;

архітэктура і рэстаўрацыя
ШКОЛЬНІКАЎ Барыс Эмануілавіч, архітэктар, дырэктар архітэктурнай майстэрні, — за праекціроўку і будаўніцтва ў 1998 годзе шэрагу пабудов у г. Мінску;

народная творчасць
БЛУДАВЫ Яўген Яўгенавіч, Тамара Міхайлаўна, Аляксей Яўгенавіч, Уладзімір Яўгенавіч, Аляксандр Яўгенавіч, народныя майстры, — за высокія творчыя дасягненні, актыўную даследчую і выхаваўчую дзейнасць, адраджэнне і развіццё традыцыйных беларускіх рамстваў;

эстрадна-цэркавое мастацтва
ЯРМОЛЕНКА Анатоль Іванавіч, мастак кіраўнік студыі "Сябры", народны артыст Беларусі, — за сольную праграму "Переживем", створаную ў 1998 годзе;

мастацкай самадзейнасці
ЖУКАВА Людміла Адамаўна, выкладчык Наваполацкага музычнага вучылішча, кіраўнік Полацкага народнага камернага хору, — за паспяхова ўдзел хору ў фестывалі "Беларусь — мая песня" і II Міжнародным фестывалі харавой музыкі ў Турцыі;

СУШКО Іосіф Фаміч, мастак кіраўнік народнага ансамбля песні і танца "Спадчына" Маладзечанскага гарадскога Дома культуры Мінскай вобласці, — за значныя дасягненні ў галіне мастацкай самадзейнасці.

выяўленчае мастацтва
ГРАМЫКА Віктар Аляксандра-

эстрадна-цэркавое мастацтва
ЯРМОЛЕНКА Анатоль Іванавіч, мастак кіраўнік студыі "Сябры", народны артыст Беларусі, — за сольную праграму "Переживем", створаную ў 1998 годзе;

Старшыня савета фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва
М. А. КАЗІНЕЦ

"Дзяржаўная прэмія" — за энцыклапедыю "Беларуская мова"

Напярэдадні Новага года названы лаўрэаты Дзяржаўных прэміяў Рэспублікі Беларусь 1998 года і ў галіне навукі і тэхнікі. Прынамсі, за работу "Беларуская мова. Энцыклапедыя" гэтай высокай узнагароды ўдастоены: **Міхневіч Арнольд Яфімавіч**, доктар філалагічных навук, прафесар, рэктар Беларускага інстытута праблем культуры Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь; **Германовіч Іван Клімавіч**, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта; **Булыка Аляксандр Мікалаевіч**, доктар філалагічных навук, прафесар,

член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, загадчык аддзела Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі; **Шуба Павел Паўлавіч**, доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта; **Шчэрбін Вячаслаў Канстанцінавіч**, кандыдат філалагічных навук, памочнік прэзідэнта Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі; **Плотнікаў Браніслаў Аляксандравіч**, доктар філалагічных навук, прафесар кафедры Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь.

член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, загадчык аддзела Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі; **Шуба Павел Паўлавіч**, доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта; **Шчэрбін Вячаслаў Канстанцінавіч**, кандыдат філалагічных навук, памочнік прэзідэнта Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі; **Плотнікаў Браніслаў Аляксандравіч**, доктар філалагічных навук, прафесар кафедры Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь.

"Полымя" ёсць "Полымя"

Тоўстых часопісаў, асабліва сённяшнім часам, выходзіць як быццам і няма. Аднак сумнення не застаецца, што самыя любімыя з іх — "Полымя". І не столькі як старэйшына сярод штомесячнікаў, а і як выданне, на старонках якога змяшчаецца ўсё лепшае з сучаснай беларускай літаратуры, а таксама актуальная (і надзіва змястоўная!) публіцыстыка, глыбокая, аргументаваная, крытыка, літаратуразнаўства, асобныя старонкі з творчай і гістарычнай спадчыны. Ды і як жа інакш: "Полымя" ёсць "Полымя". Такім яно застаецца і ў сёлетнім годзе, у чым і пераконвае гутарка з галоўным рэдактарам часопіса Сяргеем ЗАКОННИКАВЫМ.

— Напачатку хачу выказаць шчырую ўдзячнасць нашым сталым чытачам, усім, хто і ў гэты цяжкі, у тым ліку і для літаратуры, культуры, час не развітаецца з часопісам. Больш таго, колькасць прыхільнікаў "Полымя" павялічваецца. І гэта ўсцешвае. Значыць, жыве роднае слова... Значыць, ёсць і нямаюць тых, хто не цураецца яго. А гэта, безумоўна, ускладае на супрацоўнікаў часопіса вялікую адказнасць. Трэба апраўдаць спадзяванні. Неабходна і надалей гэтакама высока трымаць планку мастацкасці. Да чаго мы імкнемся і ў сёлетнім, 1999 годзе.

Назаву толькі асноўныя творы, што будуць змешчаны ў першым паўгоддзі. Найперш — аповесць Васіля Быкава "Ваўчыная яма". Як і дагэтуль, Васіль Уладзіміравіч застаецца нязменным першапраходцам у асэнсаванні складаных з'яў жыцця. Гэтым разам нашай сучаснасці, але сучаснасці, якая, канечне ж, звязана і з нядаўнім мінулым, адкуль і пачынаюцца многія нашы беды, дзе вытокі таго гартнага становішча, у якім усе

мы апынуліся. Чытача чакае сустрэча з заключнымі раздзеламі гістарычных раманаў Генрыха Далідовіча "Кліч роднага звання" і Вольгі Патавай "Залатая жрыца Ашвінаў". Гістарычная праблематыка гучыць і ў драматычнай пэме Аляксея Дударова "Чорная панна". Будуць таксама змешчаны аповесць Васіля Гігевіча "Ланцуг", новыя аповяданні Алеся Петрашкевіча, Міколы Гіля, Анатоля Кірвеля і іншых аўтараў, чыю творчасць чытач добра ведае, і тых, хто толькі ўваходзіць у літаратуру, але паспеў ужо няблага зарэкамендаваць сябе.

Заўсёды вызначалася высокай мастацкасцю і палымянская паэзія. Сёлетні год — не выключэнне. Новыя творы прапанавалі Рыгор Барадулін, Геннадзь Бураўкін, Максім Лужанін, Васіль Зуёнак... Парадуўца і прыхільнікі творчасці Ларысы Геніюш. "Полымя" ўжо неаднойчы публікавала тры старонкі яе спадчыны, якія пры жыцці Ларысы Антонаўны так і не прыйшлі да чытача. Робім яшчэ адзін крок у гэтым кірунку. Як і ў дачыненні да Васіля

Гадулкі, на жаль, таксама нябожчыка. Некалькі гадоў назад з асобнымі яго творамі пазнаёміў чытачоў Васіль Сахарчук. Цяпер ён прапануе яшчэ некалькі. І, зразумела, знойдзецца месца перакладной паэзіі. А паколькі сёлета адзначаецца 200-годдзе з дня нараджэння найвялікшага паэта Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна, некаторыя творы яго пераўвасобілі па-беларуску Рыгор Барадулін і Васіль Зуёнак.

Каб не стамляць чытача пералікам, скажу толькі, што "Полымя" і сёлета захаввае свае пастаянныя раздзелы. Прынамсі, такія, як "Культура мовы", "Старонкі нашай гісторыі", "Крытыка і літаратуразнаўства", "Сярод кніг" і іншыя.

Запісаў Аляксандр МАРЦІНОВІЧ

АБСЯГІ

"Гамонку" слухаюць усе

На Гомельшчыне ёсць творчыя калектывы, якія сваімі бліскучымі выступленнямі радалі і радуюць не толькі сваіх землякоў, але і шматлікіх глядачоў далёка за межамі вобласці. Да іх па вартасці адносіцца і ансамбль народнай музыкі і песні "Гамонка", што існуе пры Палацы культуры Гомельскага хімічнага завода. Кіруе калектывам апантаны сваёй справай чалавек, вялікі знаўца народных традыцый Іван Кацэвіч. З вялікім імпэтам, узнёсла і агніста артысты "Гамонкі" выконваюць песні, якія з'яўляюцца сапраўднай каштоўнасцю нашай нацыянальнай культуры. Ансамбль прымаў удзел у свяце беларускай пісьменнасці, ва ўрачыстасцях, прысвечаных 500-годдзю Мірскага замка, у міжнародным фестывалі фальклору ў Іспаніі, стаў лаўрэатам рэспубліканскага фестывалю "Беларусь — мая песня". Зараз "Гамонка", якой споўнілася пяць гадоў, падрыхтавала новую праграму "Родныя напевы".

Здабыткі маладых

У Гомельскім дыска-клубе "Лайт" падведзены вынікі творчай дзейнасці маладых талентаў горада за 1998 год — школьнікаў, навучанцаў прафэхвучылішчаў і тэхнікумаў. Прадстаўлена 13 намі-

нацый: тэатр, музыка, жывапіс, аўтарская песня... Пераможцы атрымалі ганаровыя граматы адзела па справах моладзі гарвыканкама і сувеніры.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

"Пунсовая кветачка" — на сцэне драмтэатра

Нават сёння, у час засілля відовішчных шоу, тэатр з поспехам можа супрацьстаяць тэлебачанню, калі за справу бярыцца рэжысёр, які разумее псіхалогію сучаснага глядача, асабліва псіхалогію дзіцяці. Яшчэ і месяца не мінула з дня прэм'еры, але 10 студзеня вось ужо ў 65-ы раз на сцэне абласнога драмтэатра сыграны спектакль паводле казкі Аксаква "Пунсовая кветачка". І кожны раз — поўная зала. Усім вядома казачная гісторыя ў пастаноўцы рэжысёра Мінскага маладзёжнага тэатра Сяргея Кавальчыка стала для юнага глядача незабыўнай падзеяй. Дарэчы, аўтар музыкі і песень — таксама мінчук Цімур Каліноўскі. Знакаміты гомельскія актёры народнага артыста Ніна Карнеева, заслужаны артыст Фёдар Іваноў у творчым саюзе з моладдзю спрыялі здзяйсненню арыгінальнай задумкі рэжысёра.

Ален АНАНЬЕЎ

ВІЦЕБСК...

Вяртанне Льва Сапегі

У Астроўненскай сярэдняй школе Бешанковіцкага раёна адбылася гісторыка-мастацкая вечарына ў гонар знакамітага земляка канцлера Вялікага княства Літоўскага Льва Сапегі. Супрацоўніца Бешанковіцкага раённага музея Наталля Аўчыннікава зрабіла доклад аб жыцці і дзейнасці Льва Сапегі. А

потым перад прысутнымі вучнямі, настаўнікамі, жыхарамі Астроўна выступілі самадзейныя артысты: спевакі, танцоры, музыкі. Нашчадкі Льва Сапегі паказалі, што народ наш быў заўсёды і будзе таленавітым, шчодрым на багатыя душэўныя парыванні.

Барыс БЕЛЯЖЭНКА

МАГІЛЁЎ...

Ідзе інтэлігенцыя ў свой клуб

Чацвёрты год працуе ў Магілёве клуб інтэлігенцыі, савет якога ўзначальвае дацэнт Магілёўскага тэхналагічнага інстытута Леанід Карназінаў. Клуб стаў месцам цікавых сустрэч навукоўцаў, мастакоў, пісьменнікаў, кампазітараў, музыкантаў, іншых прадстаўнікоў творчасці.

На чарговым пасяджэнні клуба галоўнай тэмай стала знаёмства з творчасцю двух прафесійных магілёўскіх мастакоў: акварэліста Фёдара Кісялёва і партрэтчыста Галіны Конанавай.

На вечары гучала музыка ў выкананні ансамбля скрыпачоў мясцовага музычнага вучылішча. Магілёўскі кампазітар Галіна Сёміна пазнаёміла прысутных са сваімі новымі песнямі.

Пасяджэнне клуба вялі супрацоўніцы музея Святлана Строгіна і Вера Купрына.

Іван ПЕХЦЕРАЎ

БРЭСТ...

"Студзеньскія музычныя вечары"

У тэатры драмы 10—12 студзеня праходзіў адзінаццаты міжнародны фестываль "Студзеньскія музычныя вечары". У свяце класічнай музыкі, ініцыятарам якога з'яўляецца выкладчыца мясцовага музычнага каледжа Лілія Батырава, прынялі ўдзел сімфанічны аркестр "Маладая Беларусь", саліст Вялі-

кага тэатра Расіі Артур Эйзен, лаўрэат міжнародных конкурсаў, музыкант з Кітая Чжан Чун, скрыпачка з Польшчы Клаўдзія Шляхта, народны артыст Беларусі Ігар Алоўнікаў, выканаўцы з Украіны, Латвіі.

Святлана ГУЛЯЕВА

З балагана казачка, не адна, а вязачка!

Якраз пад Каляды патрапілі з новай прэм'ерай у Берасцейскім тэатры лялек. І настрой выбралі адпаведны: святочны, дасціпны, балаганны. Менавіта ў такім ключы-антуражы была распрацавана п'еса Ігара Сідарука, у аснове якой — дзве добра вядомыя народныя казкі: пра Калабка ды пра Бычка-Смалянога бачка. А весела пабалаганіць на радасць дзятве і на карысць дарослым берасцейскія артысты-лялечнікі вырашылі з падачы рэжысёра-пастаноўшчыка Зміцера Нуянзіна ды мастака Валерыя Рачкоўскага. Дзед Панас і Баба Палашка, дастаючы з артыстычных кувэркаў вядомых казачных персанажаў: Зайчыка Міццячыка, Ваўка Папіхача, Мядзведзя Бурдуля ды Ліску Анфіску! Ну і вядома ж, саміх галоўных герояў усёй дзеі — Калабка ды Бычка-Смалянога бачка. У абліччы Бабы І Дзеда адмыслова раскрыліся артысты Лідзія Воўчанка (Тамара Тэвасян) і Анатоль Мацвееў (Іван Герасевіч), а спектакль суправаджала музыка Анатоля Мядзведзева. Таму цалкам лагічна, што і сама пастаноўка мае назву "Кірмашовы балаган". Вытрымаўшы тузін прэм'ерных паказаў, спектакль, аднак, усё болей "набірае абароты" і з кожным разам абрастае новымі ды цікавымі знаходкамі-адметнасцямі.

І. Х.

ЗГАДКІ

І песня вестку падае...

Здаецца, гэтае фота не вымагае каментарыяў. Наш чытач, безумоўна, пазнае-згадае Уладзіміра Уладзіміравіча Алоўнікава — народнага артыста Беларусі, прафесара, грамадскага дзеяча, ветэрана-франтавіка. Пра цудоўную песню, што даўно ўжо зрабілася музычнай візітоўкай нашага краю, нагадвае нотны радок, падпісаны рукою самога кампазітара: "Радзіма мая дарагая..." Пазначаная злева дата — памятная: 16 студзеня — дзень нараджэння У. Алоўнікава, і можна здагадацца, што размешчанае побач вершаванае чатырохрадкоўе-аўтограф з'явілася з-пад пяра сямідзесяцігадовага кампазітара. Як шчыра і амаль музычная падзяка нястомнаму лімаўскаму фотамайстру Уладзіміру Круку. Такі вось неспадзяваны творчы дар быў у Алоўнікава.

Дзесяць гадоў мінула. Многае змянілася. 80-годдзе Уладзіміра Уладзіміравіча Алоўнікава адзначаць заўтра, ды ўжо, на жаль, без яго... На доме ў цэнтры Мінска, дзе доўгі час жыў ён, ганаровы грамадзянін сталіцы, кампазітар і педагог, летась з'явіўся мемарыяльны знак. Прыгледзеўшыся да яго металічнай паверхні, няцяжка прачытаць той знаны песенны радок, які роднаю музыкай гучыць штодня ў эфіры і па якім пазнаюць Беларусь у шырокім свеце...

С. Б.
Фота У. КРУКА

ПАМ'ЯЦЬ

Каліноўскі на кані

Абавязковыя атрыбутныя сведчанні дзяржаўнасці — гэта не толькі афіцыйныя дзяржаўныя сцягі і гербы краіны. Альбо навунасць прэзідэнцкага картэжа і зборнай па футболе. Ёсць і іншыя прыкметы, што таксама палягаюць у вонкава-візуальнай прасторы. Менавіта яны неформальным духоўным чынам ілюструюць нас. Павінны ілюстраваць, прынамсі.

Ад старажытнасці імі былі самыя разнастайныя рэчы і збудаванні. Напрыклад, Сафійскі Сабор у Полацку. Ён стаіць і зараз, але, на жаль, ягоная сімвалічнасць ператварылася ў гістарычную. Змяніліся і мянялі ўсё стагоддзі — і з'явіліся новыя, больш асацыявана звязаныя з сучаснасцю, сімвалы. Традыцыйнай стала ўзвядзенне помнікаў выбітным палітычным асобам (пераважна — у выглядзе вершнікаў, на кані).

Дарэчы, у Беларусі няма наогул аніводнай ці то бронзавай, ці то меднай падобнай помнікавай канструкцыі. А калісьці была: пасля па-

дзелаў Рэчы Паспалітай помнік апошняму ейнаму каралю, нашаму земляку Станіславу Аўгусту Пянятоўскаму прывёз і паставіў ва ўласным родавым маёнтку граф Патоцкі. Аднак паводле Рыжскай дамовы ў 1921-ым годзе Польшча запатрабавала вярнуць ёй культурныя каштоўнасці. Такім чынам, помнік Пянятоўскаму па дэмантажы апынуўся ў Варшаве, дзе і месціцца дагэтуль у тамтэйшым Доме ўрада.

Лепш пазна, чымсьці ніколі. Праз год-два ў нас усё ж з'явіцца выява адмысловага значнага зместу. Прынамсі, ёсць на тое намеры і задумы.

Гэта будзе Кастусь Каліноўскі на кані. Вышыняй у чатыры метры. Узведзены ён, мяркуецца, будзе каля Свіслачы насупраць Міністэрства абароны. Займаецца гэтым гістарычным клуб "Спадчына" і асабіста яго старшыня Анатоль Белы. Аўтар помніка — вядомы нават у Еўропе яр добры анімалістычны майстар Сяргей Бандарэнка — ужо мае рабочую мадэль.

Кірыла ПАЗНЯК

Годнасць мастака і грамадзяніна

Медаль

Ф. Скарыны — Ст. Паптаневу

Напрыканцы мінулага года ў Федэрацыі дружбы з народамі СНД у Балгары адбылося ўручэнне медала Францішка Скарыны вядомаму балгарскаму пісьменніку Стэфану Паптаневу.

На ўручэнні прысутнічалі супрацоўнікі МЗС, пасольстваў Украіны, Расійскай Федэрацыі, прадстаўнікі ад Рэспублікі Югаславіі і Славацкай Рэспублікі, сябры Федэрацыі дружбы з народамі СНД і Фонду "Славяне", а таксама прадстаўнікі розных творчых калектываў і дзелавых колаў Балгарыі.

Цырымонію ўручэння адкрыў старшыня Федэрацыі дружбы з народамі СНД прафесар З. Захарыёў. Ён адзначыў, што ўручэнне высокай дзяржаўнай узнагароды Рэспублікі Беларусь балгарскаму пісьменніку — гэта знамянальная падзея ў культурным жыцці Балгарыі. С. Паптаневу стаў першым балгарскім грамадзянінам, які атрымаў высокую ўзнагароду РБ за развіццё беларуска-балгарскіх літаратурных сувязяў.

Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Балгарыя А. Герасіменка зачытаў Указ Прэзідэнта РБ А. Лукашэнка аб узнагароджанні С. Паптанева медалём Францішка Скарыны. Пасол адзначыў, што С. Паптаневу з'яўляецца старшынёй Таварыства дружбы "Балгарыя—Беларусь", якое сумесна з пасольствам РБ спрыяе двухбаковым культурным і рэгіянальным сувязям, выдавецкай дзейнасці. Пастаянна праводзяцца сумесныя мерапрыемствы ў галіне культуры. За кароткі прамежак часу таварыства разам з беларускім пасольствам выдала шэраг кніг беларускіх аўтараў на балгарскай мове. Сярод іх творы В. Быкава, А. Разанава, М. Гусоўскага, Я. Янішчы. У альманаху "Панарама" былі надрукаваны творы больш чым 50 беларускіх аўтараў. На Беларусі ў часопісе "Полымя" выйшлі ў свет творы 24 балгарскіх аўтараў. Імя С. Паптанева вядома як у Балгарыі, так і ў Беларусі. Яго пяру належаць тры кнігі аб Беларусі, больш за сотню твораў беларускіх аўтараў пераклаў ён на балгарскую мову. Таварыства дружбы "Балгарыя—Беларусь" актыўна займаецца развіццём рэгіянальнага супрацоўніцтва. Філіялы таварыства створаны ў розных гарадах Балгарыі, падпісана 11 пагадненняў аб братэрскіх сувязях.

Са словамі ўдзячнасці выступіў С. Паптаневу. Ён адзначыў, што аказаны яму высокі гонар — гэта адзнака дзейнасці перш за ўсё Таварыства дружбы "Балгарыя—Беларусь", а таксама Федэрацыі дружбы з народамі СНД. Ён запэўніў, што медаль Скарыны будзе стымулам па актывізацыі яго працы, а таксама працы таварыства, якое ён узначальвае.

Ігар СТАНКЕВІЧ

I гучалі раманы

Нядаўна Ліду наведалі госці — народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін і вядомы бард Аляксей Камоцкі. Р. Барадулін прачытаў свае вершы, з гумарам адказаў на пытанні слухачоў. А. Камоцкі распавёў пра агульны праект, над якім ён зараз працуе разам з Рыгорам Іванавічам. Справа ў тым, што на лірычным вершы Р. Барадуліна ён зараз піша раманы. Некаторыя з гэтых раманаў і былі прапанаваныя слухачам. Дарэчы, яны былі вельмі добра ўспрыняты, бо "рок" ці "метал" — гэта таксама добра, але калі-нікалі хочацца і нечага лірычнага. Пасля сустрэчы ў Доме культуры госці наведалі лідскую школу N 4.

Л. САЗАНАВЕЦ

Беларускі калегіум запрашае

19 студзеня Яўген Шунейка прачытае лекцыю па тэме "Беларуская архаіка: спробы актуалізацыі ў сучасным мастацтве".
26 студзеня пройдзе відэапрэзентацыя "Тэатра восьмага дня" (Познань, Польшча).
Лекцыі адбудуцца ў Цэнтральнай бібліятэцы Я. Купалы (актавая зала) па адрасе: вул. В. Харужай, 16. Пачатак лекцыяў у 18.30.

Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэл. 256-36-13

Мастак Васіль Шаранговіч. Адзін з самых выдатных і знакамітых твораў у гісторыі беларускай кніжнай і станковай графікі. Працы яго ў гэтым жанры — партрэты, кампазіцыі, пейзажныя малюнкi — прынеслі яму шырокую вядомасць і прызнанне як на Радзіме, так і далёка за яе межамі. Пацвярджэннем гэтаму — званні заслужанага дзеяча мастацтваў і народнага мастака Беларусі, Дзяржаўнай прэміі рэспублікі і шматлікія іншыя айчыныя і замежныя ўзнагароды, прэміі, дыпламы.

Але асобу Шаранговіча на беларускай культурнай ніве немагчыма ўявіць і без яго другой іпастасі — іпастасі педагога. Трыццаць гадоў жыцця ахвяраваў ён педагогічна-выхаваўчай дзейнасці ў Беларускай акадэміі мастацтваў — спачатку выкладчыкам і загадчыкам кафедры, затым прарэктарам і апошняя дзевяць гадоў — рэктарам. Не толькі клапатлівы, чулы і патрабавальны настаўнік творчай моладзі, але і таленавіты арганізатар вучэбна-навуковай жыццядзейнасці славу-тай установы. Дарэчы, гэта яго стараннем тэатральна-мастацкі інстытут быў рэарганізаваны ў акадэмію.

Нарэшце, Васіль Шаранговіч — актыўны грамадскі дзеяч. Не пералічыць усе моманты ягонага ўдзелу ў важных грамадска-палітычных і культурна-асветніцкіх акцыях — там, дзе патрэбны яго творчы аўтарытэт, яго прынцыповая грамадзянская пазіцыя, яго ўважанае на вагах сумлення слова. Дзе нярэдка даводзіцца паказаць і свой байцоўскі характар.

Сёння ўжо можна з усёй пэўнасцю сказаць: у асобе Васіля Шаранговіча Беларусь мае мастака-творца і педагога высокай прафесійнай і грамадзянскай годнасці. З чаго яна пачыналася і як становілася — гэта вызначальная рыса яго чалавечага і мастакоўскага характару? Ды напэўна з таго, з чаго пачынаюцца, узыходзяць, узрастаюць усе неардынарныя постаці нацыянальнай культуры: з пачуцця любові і ўдзячнасці. Любові да жыцця як да найвялікшага дару боскага, да зямлі, на якой нарадзіўся і вырас, абрысы і колеры якой, дух і водар якой, галасы і гукі якой уваходзілі ў душу з маленства і

гэтую душу фарміравалі. Удзячнасці бацькам за хлеб надзённы і за вечны хлеб духоўнасці, за шчодрыя і мудрыя ўрокі чалавечнасці, а таксама суседзям-вяскоўцам, настаўнікам, затым — сябрам мастакам, пісьменнікам навукоўцам і ўсім іншым добрым людзям, якіх сустракаў на сваёй нялёгкай жыццёвай дарозе. Адночы, ужо будучы масцітым і знакамітым, ён слухна скажа: "Мне ўвесь час шанцавала на добрых людзей, і я пільнаваўся, каб не застацца перад іх дабрывёй у даўгу".

Пачуццё любові і ўдзячнасці ў душы мастака своечасова пачало знітоўвацца з пачуццём адказнасці і абавязку, а значыць, і строгай патрабавальнасці да сябе. Да сябе і, зазначым дзеля справядлівасці, да тых, хто ў справах, у дарозе з ім поплеч. Мала ведаю такіх абавязковых і верных сваім маральным прынцыпам людзей, як Васіль Шаранговіч. Ці ёсць патрэба падкрэсліваць, што без усіх гэтых якасцяў і рыс характару сур'ёзныя, значныя поспехі і дасягненні ў мастацкай творчасці немагчымыя? Зрэшты, і ва ўсякай іншай грамадска карыснай дзейнасці таксама.

Ад гадоў маладосці, ад пары вучобы і першых творчых спроб мастак Шаранговіч ішоў насустрач жыццю і часу з душою адкрытай і чуйнай да зрухаў і перамен у грамадскіх настроях, да тэндэнцый і праў абнаўлення. Ён ішоў насустрач часу, а час — насустрач яму, насустрач яго запаветным марам і жаданням. Пасля доўгіх дзесяцігоддзяў гнятлівага застою і амярцвення ў душах нашчадкаў Скарыны пачала абуджацца і ўсё шырэй пускаць карані ідэя беларускага нацыянальнага адраджэння. Шаранговіч не спазніўся далучыцца да гэтага самага значнага і магутнага грамадска-палітычнага і культурна-асветніцкага руху ў гісторыі Беларусі канца ХХ стагоддзя. Усім сваім папярэднім жыццём, вучобай і працай ён быў падрыхтаваны да гэтага. Час, можна сказаць, прымусіў яго пільней прыгледзецца да гістарычнага жыцця-быцця свайго народа, глыбей удумацца ў асаблівасці яго лёсу, шырэй адкрыць для сябе гераічныя моманты і трагічныя павароты яго гісторыі. І канешне ж — яшчэ выраз-

ней убачыць сапраўдны характар народа, убачыць і — увасобіць у сотнях яркавых вобразаў-тыпаў беларуса. О, як многа бачыцца і прачытаецца ў гэтых разнастайных людскіх абліччах! Чалавечая годнасць, мужнасць і цвёрдасць характару, багацце і хараство ўнутранага свету, дабрыва і светлыня душы. Такім — высакародным, прыгожым, мудрым, эпічна-велічным і магутным — падае мастак свайго галоўнага героя. Створаныя ім графічныя партрэты беларусаў — ад звычайнага селяніна ці ганчара да Купалы і Коласа — у сукупнасці сваёй ёсць узнёслы, светлы гімн чалавеку і чалавечнасці, высокі, пранікнёны хваласпеў Беларусі і беларускаму народу. Нехта, можа быць, скажа — ідэалізацыя? Я наконт гэтай адметнасці мастацкага почырку Шаранговіча скажу інакш: гэта — філасофска-светапоглядная пазіцыя, гэта — своеасаблівая форма водпаведзі мастака-патрыёта ўсім тым незлічоным "ворагам беларушчыны", што ў сваіх пісаннях і маляваннях, наўмысна ці па бяздумнасці, прыніжалі і абражалі беларуса, падавалі яго вобраз пачварна скажоным, непрыгледным, духоўна ўбогім (падавалі і, на жаль, падаюць!). Думаю, гэта шчаслівая рыса светапогляду і таленту мастака — бачыць свой народ у высокіх праявах ягонага духу, ягонае жыццёвае волю. Гэта ёсць і красамоўнай адзнакай уласнага характару мастака: няздольнасць дробязна драбязіцца, мітусліва марнаваць час і сілы на пустое, нікчэмнае, нявартаснае.

Як вядома, талент або прызнанне кожны творца атрымлівае ад Бога. Але належным чынам, глыбока і верна зразумець гэтае сваё прызвание, але распарадзіцца ім, гэтым Божым дарам, у вышэйшай меры адказна, рацыянальна і разумна, але нястомна і няўхільна ісці ўсё жыццё шляхам самаахвярнага служэння вялікім ідэалам Бацькаўшчыны, — гэта даецца далёка не ўсім, пазначаным ласкай Усявышняга. Мастаку Васілю Шаранговічу гэта дадзена.

Ніл ГІЛЕВІЧ,
народны паэт Беларусі

Гады. Творы. Школа.

(Працяг на стар. 1)

Як творца Васіль Шаранговіч сфарміраваўся ў 60-я гады. Пра "шасцідзсятнік" пісалі і яшчэ будуць пісаць, як пра феномен у мастацтве, калі на грунце ідэалагічных устаноў талітарызму пасляваеннага беларускага савецкага мастацтва выпеставалася пакаленне нацыянальна свядомых творцаў. Выяўленае мастацтва пазбавілася так званага "сацыялістычнага рэалізму", развіццё атрымалі тэатр, музыка, кіно, радыё, архітэктура, а найперш — мастацкая літаратура. А ўздым нацыянальнай літаратуры паспрыяў шырокаму развіццю беларускай кніжнай графікі. Сярод тагачасных маладых графікаў загучала імя Васіля Шаранговіча.

Яшчэ падчас навучання ў Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце Васіль Шаранговіч супрацоўнічаў з кніжнімі і часопіснымі выдавецтвамі. А гэта — сотні ілюстрацый, заставак, вокладак і пераплётаў, шматлікія эскізы матэрыялаў да літаратурных твораў часам у даволі эксперыментальных тэхніках. А дыпломнай работай (14 лінагравюр па матывах паэм Янкі Купалы) пачаўся адлік "Купаліян" мастака, замацаваліся і сталі пазнавальнымі асноўнымі рысамі яго творчага почырку. Багацце асацыяцый, глыбіня вырашэння тэмы, выразная манументальная пластычнасць вобразаў, эпічнасць і псіхалагічнасць, вялікі арсенал тэхнічных і кампазіцыйных сродкаў, артыстычнае падпарадкаванне дэталю галоўнаму ды шмат іншае выразна праяўляецца пры стварэнні ілюстрацый да купалаўскіх "Пазэм" (1978), "Адвечнай песні" (1981), трыпціха "Дзе крыўда адвечная спела" (1993). Свет Купалы сімвалічны. Менавіта ён найбольш увасобіў у сваёй творчасці нацыянальную ідэю. Фраза-пытанне "А хто там ідзе?" успрымаецца сёння ў магутным сцвярдзальным гучанні, і гэта набыло выдатнае адлюстраван-

не ў аднайменнай графічнай рабоце В. Шаранговіча (1976).

Можна доўжыць пералік твораў мастака, тым больш, што ён працаваў і працуе і ў станковай, і ў кніжнай графіцы. Кніжная графіка В. Шаранговіча адзначана 15-цю дыпламамі ўсесаюзных і 20 рэспубліканскіх конкурсаў "Мастацтва кнігі", сярод якіх 4 дыпламы імя Ф. Скарыны. За 35-гадовы творчы шлях мастаком былі праілюстраваны больш за 60 выданняў, сярод якіх кнігі Я. Коласа, Д. Рыда, У. Караткевіча, М. Багдановіча, Н. Гілевіча, Р. Барадуліна, У. Маякоўскага... У 1978 г. у выдавецтве "Беларусь" выйшла кніга А. Бялевіча, "Споведзь сэрца", прысвечаная Хатыні. Менавіта ілюстрацыі да яе, адзначаныя ў 1979 г. журы Усесаюзнага конкурсу "Мастацтва кнігі" дыпламам 2-й ступені, былі пакладзены Васілём Шаранговічам у аснову знакамітай станковай серыі "Памяці вогненнага вёска", за якую мастак быў адзначаны Дзяржаўнай прэміяй Беларусі ў галіне выяўленчага мастацтва 1986 года.

Важна падкрэсліць педагогічную дзейнасць прафесара Шаранговіча. Сапраўднага майстра заўжды вызначаюць славытыя імёны вучняў і паслядоўнікаў. А для Васіля Пятровіча гэта — цэлае пакаленне графікаў, сярод якіх М. Селяшчук, В. Славуц, Р. Сітніца, У. Савіч, В. Вальнец, Л. Палякова, У. Вішнеўскі, Ю. Хілько і іншыя. Менавіта яны склалі яркую старонку беларускага выяўленчага мастацтва апошніх двух дзесяцігоддзяў. З імем В. Шаранговіча звязана і станаўленне кафедры графікі Беларускай акадэміі мастацтваў. Вынікам яго працы на пасадзе загадчыка кафедры стала фарміраванне беларускай школы графікі, якая абаяраецца ўжо на ўласныя традыцыі і якой доўга яшчэ не будзе пагражаць заняпад і эксперыментатарства. Школа гэта вядома на сённяшні

дзень не толькі на Беларусі, але далёка за яе межамі. Павага да мастака, педагога, грамадскага дзеяча знайшла сваё адлюстраванне ў 1989 г. у выбары калектывам акадэміі В. Шаранговіча на пасаду рэктара, калі свядома быў абраны накірунак да нацыянальнага культурнага адраджэння Беларусі. З Беларускай акадэміяй мастацтваў звязана трыццацігадовая (з 1967 да 1997 г.) лепшая частка творчага і педагогічнага жыцця Васіля Пятровіча.

Але мастак заўжды ў шэрагу стваральнікаў — цяпер новага, гэтак неабходнага рэспубліцы Музея сучаснага мастацтва Беларусі. Разам з арганізацыйнай дзейнасцю, шматлікімі выступленнямі ў друку і перад грамадскасцю Васіль Шаранговіч не перастае плённа працаваць. У майстэрні ўвесь час з'яўляюцца новыя творы, яго граюры, акварэлі няспынна вандруюць па экспазіцыях рэспубліканскіх і міжнародных выстаў, захоўваюцца ў прэстыжных зборах. Не толькі на Радзіме адзначаны талент мастака. За афармленне паэмы А. Міцкевіча "Пан Тадэвуш" (1985) у 1986 г. яму было прысвоена званне "Заслужаны дзеяч культуры Польшчы". А да 200-годдзя з дня нараджэння Адама Міцкевіча мастак завяршыў у 1998 годзе цыкл ілюстрацый да славутага твора. Юбілейнае выданне паэмы набыло мастацкую завершанасць і стала па-сапраўднаму унікальным. Шмат увагі аддае мастак і Беларускай акадэміі выяўленчага мастацтва (БелАВМ), акадэмікам графікі якой ён з'яўляецца.

Зараз Васіль Шаранговіч — у творчым росквіце, поўны смелых задум, жадання працаваць на карысць Беларусі. Сам ён гаворыць: "Не магу заставацца ўбаку..."

Віншuem Васіля Пятровіча з юбілеем, зычым яму адданасці ў працы, у шчаслівым і цяжкім лёсе мастака.

Яго карціны — малавядомыя (большая частка схавана ў запасніках, не ў самых лепшых умовах), яны такія загадкавыя, інтрыгуючыя, гэтак мастацтвазнаўча не інтэрпрэтаваны, як і сам лёс мастака, падобны на траекторыю каметы, дзе злучок за датай нараджэння пераходзіць у шматкроп'е. Гэта балючая прыкмета, бо геніі (у асаблівасці геніі-“квазары”, як Моцарт, напрыклад) не маюць дат смерці альбо маглі.

Што да жанру, дык Драздовіч — ледзьве не адзіны прадстаўнік этыка-філасофскага накірунку жывапісу на Беларусі (накірунку, якое ўзыходзіць да Мікеланджэла, Босха, Гоі і мае працяг у творчасці Пікасо і Далі). Цыкл “Марсіянскай хронікі” Драздовіча — гэта спроба інтуітыўнага, паэтычнага, сакральнага, філасофскага асэнсаван-

насці і грамадства і трагедыю заняпаду беларускай нацыі. Да таго ж, абедзве артадаксальныя канфесіі ў тым часе знаходзіліся ў стане (антаганістычнага) суіснавання. З пункту гледжання глабальнасці “эксперыменту” лёс беларускай нацыі з’яўляецца настолькі паказальным, вызначальным, што яго сапраўды можна ахарактарызаваць, як месіянскі. Гэты тэзіс яшчэ трэба ўсвядоміць сродкамі гісторыі, паліталогіі, тэалогіі, культуралогіі і сацыялогіі. Але найпершай прыкметай такога месіянства з’яўляецца само паяўленне на беларускай зямлі генія і жычара Сусвету — Язэпа Драздовіча.

Гэтая гіпотэза дазваляе таксама ўсвядоміць сілу разбуральнасці знешніх уплываў на Беларусь і беларускую існасць. Асіміляцыя беларускай нацыі і дзяржавы была ўдалай, бо ажыццяўлялася *гамагенным* дзяржаўна-рэлігійнымі ўтварэннямі. З Захаду

лівы генацыя беларускай нацыі. Рысы генацыя беларусаў вельмі супярэчлівыя і ў той жа час гэта вельмі цэльны тып. На адным полюсе — заніжаная самаацэнка ці няскільнасць да самаацэнка, вербальная скупасць, адсутнасць пасіянарнасці, падаўленасць і цяжкія пэсымізм, паслухмянасць, рахманасць, інфантальнасць, наіўнасць, правінцыйнасць, патрыярхальнасць. На другім — адкрытасць, успрымальнасць, асіміляцыйнасць, антыізаляцыянізм, вялікацяжарнасць і планетарная святасць, ветлівасць і вялікасвецкасць, далікатнасць, прыроджаная культура зносін і патэнцыяльная палітычная (палітэсняя), культура, “талерантнасць” і хрысціянскасць (“будзьце як дзеці”), здаровы скептыцызм і здольнасць да экстрэмальнай канцэнтрацыі сілы і экспрэсіі.

Асаблівасць гістарычнай сітуацыі. Уваходжанне (навязанае звонку) у новую імпе-

нехта з жажлівай харызмай руйнуючай улады; “нутро старой капліцы з распятым Хрыстам” і “нірвана”, гравюры цэркваў, касцёлаў, капліц і замкаў — і цырк і марсіянскае або сатурнавыя пейзажы. Альбо назвы: Гарадзішчы, Гарадзец, Гарадольна, Гарадзёра, Гараватка, Гародня... Услухайцеся ў спалучэнне: гарадзішч, гарадоў, гарышч, агародж, якое прымае ўвасабленне ў нагорных пейзажах-пропаведзях, пейзажах-прывідках. Абодва вымярэнні роўныя па моцы, яны не маюць яснай грані, яны прадаўжаюць і прыцягваюць адно аднаго, яны спляўлены і пераплаўлены. Урэшце гэта выражэнне адной і той жа існасці “на заўсёдных часы”. На гэтым проці-суіснаванні становіцца зразумелай сакральная формула беларускасці і нацыянальнасці. *Нацыянальнае — тое, што на ўзроўні касмічнага, але прыдае яму хатнюю цеплыню і боскі сэнс.*

Драздовіч будзе праекцыю праз час — на промні рэтра- і прада-бачання, каб ахапіць прастору і час у велічным і шматвымяральных (мета-, мега-, косма-) існаванні. Ён імкнецца знайсці адвечны парадак існавання нацыянальнай беларускай існасці. Праз сувызначэнні, сувымярэнні, суіснаванні. Гара Гедыміна вельмі падобная на кратэр вулкана. Хаты, гумны, дрэвы (тонкія, ажурныя, замілаваныя, заварожаныя), дзядзінцы, палеткі набываюць сваё падоўжанае існаванне, быццё ў паселішчах, абсерваторыях, цырках, гарадах і дрэвах таксама (але ўжо дзядзінцаў, экзатычных, нязвыкла цяжкавагава чужынак).

“Мілы шыры быты хацін і гумен, касцёлкаў і цэркавак” — і “Цырк капернік”, кратэры і штучныя моры. Палеткі набываюць узор і стыль дыванаў; становяцца вельмі гарманічнымі, строгімі, арнаментальнымі. Валачобныя абрады ператвараюцца ў суртэчу вясны на Сатурне. Але гэта — толькі сродак кадыфікацыі часу, як казалі б раз, эксперымент у рэальным часе, а таксама і з часам. Вось як аб гэтым паведаў сам майстра: “Усё тое, што мне выдалося быць на Месяцы праз любоў і веру ў звышнатуральнае, па-за часам і прасторай — не ёсць ані з мінуўшчыны, ані з будучыні, а настайчае, сучаснае, як яно ёсць цяпер...”.

І люд — быццам бы той жа самы — прымае нейкае новае вызначэнне нейкай аднароднай масы, якая магутная і велічная, але яшчэ скораная, яшчэ не праўленая, на адзін твар. Як лава. У чаканні месці.

Таму нельга без іроніі ўспрымаць абвінавачванні Драздовіча ў нацыяналізме. Бо ён паказаў вытокі касмапалітычнай па сутнасці нацыі. А перанос тагачасных людзей у касмічны абставіны — спроба паказаць тагачасны душэўны і духоўны, акрылены рэвалюцыйны ўздзім. У літаратуры таго часу падобны прыём знаходзіў у Андрэя Платонава. Таму і звычайныя беларускія пейзажы Драздовіча выкананы “з птушынага палёту”. Мастак глядзіць на наваколле “вачамі, поўнымі крылаў”.

Сплаў часоў Драздовіч імкнецца перадаць у рэчах паўсядзённага народнага, сялянскага побыту: дыванах і дыванках. Таму сярод звыклых і да болю знаёмых сіметрычных лебедзяў ці архаічных кветачкаў не-не ды ўсплыве дзівосны незвычайны пейзаж, месячны крайд. Майстрам кіравала ўсведамленне... задачы духоўнага першапраходцы, эстэтычнага місіянера: “Аддаюся дзеля развіцця ў народзе мастацка-эстэтычнага пачуцця і размаляўваю для запрашаючых на простым вясковым саматканым афарбаваным па чорным палатне рознаўзорныя дываны — *арналы* (выдзелена мной. — Г. М.) з месячным пейзажам на асяродках.” Мастак стварыў серыю дывановых крайд і замкаў. Магчыма, многія з іх яшчэ захаваліся ў вясковых хацінах, перажыўшы і мастака, і іх сціплых уладальнікаў. Але гэта была яшчэ і вельмі неалагічная спроба (дарэчы, вельмі сугучная сучасным “постматэрыяльным каштоўнасцям”), — увасабіць у народных ужытковых паўсядзённых рэчах наватарства і геніяльнасць светапогляду чалавека, які шчодро аддаваў адкрыты ім *чалавечы космас*. Згустак новага густу. “Дываны-арналы”, “нябесныя бегі”, “веранда ратунку”, “гара Сігнал”, “бальшына”, “трывеж” — глібынныя, плынныя, новыя, як глыткі незразумелага накіравання і бачанна яго словы. Захапляючыя, ззяючыя, зямельныя і нябесныя, круглыя, як планетныя формы. Словы, за якімі спасціжэнне новых законаў светабудовы і чалавечай супольнасці.

Тут прадбачлівы чытач можа ўсклікнуць: “Божа! У гэтым — ключ да ўсведамлення формулы генацыі нашае нацыі: існаванне ў глыбінях самавыражэння ў сабе — без адэкватнага (ці, барані Бог, рэкламуючага) праўлення вонкі”. Так. Гэты ж і лёс нацыі.

Галіна МАЙСЕЙЧЫК

Адкрыццё нацыі

ГОРЫЧ І ГОНАР ЯЗЭПА ДРАЗДОВІЧА

ня праблемы існасці нацыі, чагосьці ўнутрана ёй уласцівага, або, як гавораць філосафы, іманентнага ёй, і разам з тым вызначэнне пэўных умоў адраджэння нацыі з улікам своеасаблівасці яе генацыі, у той час, калі адпаведных навуковых дысцыплін, нахшталь сацыяльнай псіхалогіі ці культуралогіі (альбо кампаратывістыкі) не было. Але трэба сказаць, што некаторыя ісціны адкрываюцца толькі паэтам з вялікім апарэджаннем свайго часу. І Драздовіч — геніяльны ўзор першынства спасціжэння.

Ісціна першая: адкрыццё гістарычнага парадоксу, што ў 1917-18 гадах нацыянальная рэвалюцыя “выпала” з кантэксту сацыяльнай. Гэты ж самы парадокс паўтараецца ў наш час: і тая сацыяльная рэвалюцыя, і цяперашняя “перабудовачная” па сутнасці сваёй — кампрадорскія. У выніку іх нацыя “адкідваецца да зорак” (А. Экзюперы) альбо пускаецца ў “нябесныя бегі” (Я. Драздовіч).

Каб усвядоміць сабе феномен і трагедыю заняпаду магутнай колы беларускасці і цярпіць яе адраджэння, тлумачэнне якіх ніколі не падавалася мне (думаю, са мной пагодзіцца) дастатковым і пераканаўчым, бо заўсёды заставаўся загадка і пачуццё незразумелай фатальнасці, то трэба было б выкарыстаць з’ўрыстычны патэнцыял наступнага падыходу.

У эпоху свайго росквіту Ліцвінская Беларусь была ўзорам еўрапейскай культурнай дэмакратыі на духоўнай глебе артадаксальнага хрысціянства. Лепшыя доказы яе развіцця — даты выдання біблей на нацыянальных мовах, якія сведчаць, што Літва была ў ліку першых у адукаванай Еўропе (паперадзе Польшчы, Украіны і Расіі). І іменна на гэтым шляху ўласнага ўдасканалення бачыў перспектыву развіцця радзімы Скарына. Але ж у Еўропе ў гэты час пракцічалася магутная пратэстанцкая хваля (нават само Адраджэнне і выданне біблей на нацыянальных мовах было абавязана гэтай руху). Больш таго, з’яўленне мадэлі сучаснай заходняй дэмакратыі стала магчыма (як гэта досыць пераканаўча паказаў, напрыклад, Макс Вэбэр) на духоўнай і ідэйнай глебе пратэстантызму. На Беларусі, як вядома, пратэстантызм не атрымаў развіцця. Тут, наадварот, дамінавала праваслаўе і экспансія пранікалі з Захаду езуіцкія ордэны, крэда якіх было ў адстойванні чысціні каталіцтва. Таму паўстае пытанне: было такое спалучэнне дзвюх артадаксальных канфесій (праваслаўя і каталіцтва) і культурнай дэмакратыі правілаў альбо хутчэй выключэннем з правіла? Ва ўсякім разе, нам падаецца, што *нашу гісторыю трэба разглядаць у кантэксце канфесійнай гісторыі і драматычнага пошуку адэкватнага канфесійнай існасці прававога і сацыяльна-культурнага яе ўвасаблення*. Такі падыход можа растлумачыць сэнс і механізм заходняй і ўсходняй экспансіі праз рэлігійнае месіянства і асіміляцыю нацыянальнай ліцвінскай арыстакратыі.

Гіпотэза: неадэкватнасць альбо немагчымасць спалучэння артадаксальных хрысціянскіх светаўзначальных мадэляў і дэмакратыі ў часы ліцвінскага росквіту прадвызначылі няўстойлівасць ліцвінскай дзяржаў-

гэта — каталіцызм і крызісная манархія ўжо з трэшчынамі абсалюту, які паспешна латаўся духоўным наднацыянальным манархам тагачасных заходніх манархій — Ватыканам і яго ордэнамі; з Усходу гэта — праваслаўе і абсалютная пакуль што (да Пятра) тэакратычная манархія. Механізм асіміляцыі пачынаўся са скінення нацыянальнай арыстакратыі да калабарацыянізму ў дуалістычнай (двухнацыянальнай, двухрэлігійнай, двухсветаадчувальнай) імперыі, якой была на працягу 12—14 стст. Ліцвінская Беларусь. (Магчыма, спецыялісты паліцаць гэтую назву адвольнай і некарэктнай з пункту гледжання існуючай тады гістарычнай назвы, але яна справядлівая з пункту гледжання генезісу сучаснай беларускай нацыі і дзяржаўнасці, а таксама сучаснага пункту гледжання на сэнс і змест яе гістарычнай, тапанімічнай таксама, эвалюцыі). Для дэнацыяналізацыі ліцвінска-беларускай арыстакратыі ўсе сродкі былі добрыя — ад раздачы зямель да іх секвестравання, ад подкупу і падману да трансфармацыі права. Магдэбургскае альбо саксонскае права, якое прыважалося на Беларусі стараннямі і з падачы езуіцкіх ордэнаў і каралеўскай каталіцкай Польшчы з канца XII ст., азначала рэальна абмежаванне правоў беларуска-літоўскіх вялікіх і малых князёў (гл. А. Канчар). Затым шляхам паступовай і вельмі дасканалы прадуманай дэарыстакратызацыі гэтыя правы арыстакратычнай дэмакратыі страціла ўжо нацыя ў цэлым. Такім чынам, вынікам дэнацыяналізацыі арыстакратыі была дэарыстакратызацыя нацыі. Пазней мы, магчыма, больш дэталева пакажам механізм гэтай з’явы. Бо гэта ўжо прадмет самастойнага даследавання. Тут жа толькі зазначым, што Драздовіч мастацка-выяўленча выдатна-геніяльна высвеціў сэнс беларускай трагедыі, паказаўшы сучасную яму Беларусь 20—30-х гадоў як нацыю “тутэйшых дзядзькоў”, жыццёва мудрых і духоўна дасканалых, але зусім безбаронных і бездапаможных перад пагрозай новага таталітарызму — зноў, як спрадвеку, і з Захаду і з Усходу. Бо яны, дзядзькі, тагачасна, як і спрадвеку, не маюць нацыянальна-ідэнтыфікаваных правоў чалавека і дасканалых умоў і гарантыі для такой ідэнтыфікацыі.

Дарэчы, “срэбраны век” беларускага Адраджэння ў 20-я гады ХХ ст. пачаўся з грамадскай дыскусіі іменна па гэтым пытанні.

Ісціна другая: нацыянальнае — гэта тое, што на ўзроўні касмічнага, але прыдае яму цеплыню і сэнс. Якраз гэта вызначыла крэда мастацкай канцэпцыі Драздовіча. Гэта — узнёслы, касмічны, касмагенны, касмапалітычны нацыяналізм — касмапалітызм месіянства. А таксама гратэскавасць і мадэрнізм як асаблівасці яго мастацкага стылю.

Ісціна трэцяя: адраджэнне нацыі магчыма толькі на такім, касмічным, узроўні, толькі праз панкасмізм. (Дарэчы, да гэтай ісціны падыходзіў М. Багдановіч, а таксама і Дастаеўскі. Можна, камусьці падасца міфанімічным, але я ўспрымаю выснову апошняга як доказ яго беларускага паходжання).

Больш падрабязна наконт таго, што гэта за гістарычныя ўмовы і што гэта за своеаса-

бую ў той момант, калі магчыма было з’явіцца перадумовам нацыянальна-культурнай ідэнтыфікацыі. Афармленне БНР (1918) і адраджэнне сваёй арыстакратыі (духу, вядома, у першую чаргу — гэты час — беларускі “срэбраны век”) Але драматызм і нават трагізм сітуацыі не вычэрпваўся толькі спыненнем намячанага нацыянальнага развіцця, штуршом у таталітарнасць у бязлікую касмапалітычную і — найбольш глыбокі пласт драматызму — у антыарыстакратычную, антынацыянальную імперыю. Больш глыбіннай была дэфармаваная структура самой нацыі, якая ў гэты час ідэнтыфікавала сябе з плебейскай, мужыцкай. “Вярхі” (зусім як зараз) не былі нацыянальнымі. Таму зыходная нацыянальная маса была досыць аморфнай, амальганнай, яна не набірала крытычнай масы для самараскрыцця яе нацыянальна-генацыйнага кода. На той час адсутнічалі неабходныя для звычайнага сцэнарыя генезісу буржуазнай нацыі ўстой традыцыйнага *грамадзянскага грамадства* (неразвітасць прысутнічае нават у гэтым плеаназме). Беларускае грамадства на працягу сваёй гісторыі амаль заўжды было інтэгрэвана ў імперскія дзяржаўныя структуры з перманентным змяненнем сілавых цэнтраў і іграла ролю балансіра паміж духоўнымі імперыямі. Гэта істотна паўплывала на абзначаны вышэй асаблівасці беларускага генацыі, у прыватнасці такія, як надзвычайная асіміляцыйнасць і касмапалітызм. Драздовіча цікавіць, аднак у адваротнай ступені, сувязь паміж якасцямі нацыянальнага генацыі і гісторыі нацыі.

Падыход вызначаць нацыянальную гісторыю з асаблівасцямі сацыяльнай псіхалогіі і нацыянальнага генацыі не новы ў сацыялогіі. Яго аўтарамі і распапрацоўшчыкам з’яўляюцца М. Вэбэр і Т. Парсанс. Але што да яго прымянення на ўзроўні жываліснасці дэматыі і мастацкай інтуіцыі, тут Драздовіч з’яўляецца абсалютным наватарам. Другі прэцэдэнт у ўсёй гісторыі жывапісу наўрад ці знойдзем.

У Драздовіча вельмі сімвалічнае — паэтычна-светаасэнсоўнае — спалучэнне вобразаў, своеасаблівае клішэ сюжэта. Па-першае, гэта гістарычна-рэалістычны блок — замкі, палеткі, хаты, гумны, дываны і касмазорныя пейзажы з фантастычнымі полісамі і побытам.

Відавочна, такая своеасаблівасць выклікана адметнай глыбіннасцю тэматыкі, ідэі “культурнага адраджэння этнасу”. Менавіта гэтая ўзнёслая ідэя арганічна аднае два полюсы, два сусветы, два пласты вызначэння нацыі, яе існавання і лёсу, самой беларускай душы і беларускасці. Адзін — старажытны са спазытаваным мінімумам, шчыліва-трагічным, бязмежным, невычэрпным, гісторыка-славянскім, сакральным, спрасаваным да арнаменту. Другі — неалагічны, фантастычны, касмагенны, які характарызуецца нейкімі словамі, якія нават зараз заважваюць слых незвычайнай і надзвычайнай мелодыкай першаадкрыцця. Як магічна: “паветракі-напалётныя вандроўкі па луннай краіне”, “касмавізіі”, “астральныя падарожжы”, “велічавы-прыгожыя муры”, “узвышшы ўздоўж трактаў” альбо “тускласветная папяляная ноч”. Усяслаў Чарадзеі — і лідэр,

Зборнічак вершаў пад ласкавай назвай "Крынічка" — вынік двух папярэдніх конкурсаў юных паэтаў і кампазітраў Віцебскай вобласці. Старшынёй журы конкурсаў, аўтарам прадмовы і рэдактарам зборніка быў аўтар гэтых радкоў.

І вельмі ўсцешна, што закладзеная традыцыя мае працяг. Сведчанне таму — выхад лепшых твораў юных паэтаў і кампазітраў Віцебшчыны пад агульнай назвай "Зоркі прыдзвіння". Можна, яно крыху і занадта — "зоркі". Лепш мо сказаць пакуль што сціплей — зорачкі. Выхад зборніка — плён апошняга абласнога конкурсу юных талентаў, цеснага супрацоўніцтва абласнога аддзялення па арганізацыі пазашкольнай работы з дзецьмі і падлеткамі, абласнога метадычнага цэнтра і абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Чытаю вершы, тэксты песень. Многія аўтары мне даўно знаёмы, бо друкаваў іх у літаратурнай старонцы "Зарніцы" ў газеце "Віцебскі рабочы", як старшыня журы абласнога конкурсу "Дэбют" рэкамендаваў на рэспубліканскі конкурс. Вось, напрыклад, мае знаёмыя Васіль Гарановіч з Глыбокага — вучань 7 класа СШ N 3, Ганна Навасельцава — вучаніца 8 класа СШ N 11 г. Віцебска, Юля Вітко — вучаніца 11 класа СШ N 1 у Мёрах...

Карацей кажучы, у кніжку прадстаўлена творчасць шасцідзесяці аўтараў ва ўзросце ад 10 да 17 гадоў. Што ж, гэта ўзрост, які патрабуе пільнай увагі старэйшых таварышаў-пісьменнікаў. А яна была, ёсць і будзе. І новую кніжку адрэдагаваў і напісаў да яе прадмову паэт і празаік Барыс Беляжэнка, а сабрала вершы метадыст вышэйназванага аб'яднання Ларыса Пабыдзінская.

Зборнік выйшаў. І — няхай разгараюцца зоркі!
Алег САЛТУК,
сакратар Віцебскага абласнога аддзялення СБП

"Нёман", N 11—12

Чарговы нумар часопіса "Нёман" выйшаў з двоем. Адкрываецца ён паэмай У. Някляева "Індыя". Змешчаны падборка вершаў А. Дракахруста "Асенні зоркапад", "Запісныя кніжкі розных гадоў" А. Адамовіча, аповесці В. Гігевіча, М. Купрэва, аповяданне С. Астраўцова. Да 200-годдзя з дня нараджэння сьліннага сына беларускай зямлі — развагі Л. Тарасюк "Кантэст Адама Міцкевіча". У раздзеле "Запіскі. Успаміны. Дакументы" прапануюцца "Справа N 33556" А. Кудраўца і "Успаміны члена Беларускага гуртка" Г. Царыка. Матэрыялы навуковай канферэнцыі "Максім Гарэцкі: жыццё і творчасць" дазваляюць глыбей спазнаць свет, увасоблены класікам нацыянальнай літаратуры. Друкуюцца выступленні М. Мушынскага, І. Шаўляковай, Н. Пыско, А. Барадзіной, Г. Ануфрыёў ("У мастацтве — душа народа!") гутарыць з першым намеснікам міністра культуры Рэспублікі Беларусь У. Рылаткам.

Раяцца словы з душою

ЛІРА-ФІЛАСОФСКАЯ МІНІЯЦЮРА Ў КНІЗЕ ЯНКА БРЫЛЯ "ДЗЕ СКАРБ ВАШ"

Даўно вядома, што мы, людзі, стварэнні маланазіральных і не да канца праўдзівых нават перад сабой. Авалодаць няпростым мастацтвам быць самім сабой дадзена далёка не кожнаму, таму, відаць, і цягне нас так упарта да рызыкантаў, якія не баяцца агаліць перад іншымі сваю душу. Мы зайздросцім ім, спрачаемся, нават злараднічаем (ага, і ты не лепшы за мяне!), але, самае галоўнае, мы пачынаем іншы раз глядзець і на сябе іх яснымі вачамі.

Аўтарытэтны ў філасофіі і літаратуры чалавек некалі сцвярджаў: "Толькі тое чытанне вартае, калі кніга "перажываецца" (В. Розанаў). Творы Янкі Брыля чытаць па-іншаму, без "перажывання", проста немагчыма. Яны ў нечым парадасальныя, бо адначасова прыцягваюць і насцярожваюць, даюць пачуццям палёгу і стамляюць іх. А прычына ўсяму — адкрытасць аўтаравай душы. Вось і апошняе па часе кніга "Дзе скарб ваш" не стала ў гэтым плане выключэннем.

Кампазіцыйны прыём, закладзены ў яе аснову, можна азначыць як прыём "свядомай неспаслядоўнасці". У большай ступені ён, праўда, уласцівы ліра-філасофскім мініяцюрам пісьменніка, чым яго эсэ і аповяданням. Знешняя калейдаскалічнасць думак, тэм і сюжэтаў мініяцюр дае магчымасць чытачу засяродзіцца на тым, што ён лічыць для сябе найбольш важным. Для самога ж аўтара шматгалоссе думак — рэч натуральная, бо адценьвае і пацвярджае заканамерную выснову: жыццё багацейшае, важнейшае за літаратуру.

Нягледзячы на многія моманты, якія захапляюць нязмушаным гумарам, кніга атрымалася мінорнай па сваёй настраёнасці, су-

Янка Брыль. "Дзе скарб ваш. Лірычная проза". Мн., "Мастацкая літаратура", 1997.

гучнай, зрэшты, сённяшняму невясёламу часу. Ды і на што вартае спадзявацца, калі аўтар не чужымі вачамі бачыць, як штодня мізарнеюць памкненні знявераных людзей, а іх кіраўнікі ўсё яшчэ знаходзяць асалоду ў звыклым пустазстве? Адкуль узяцца аптымізм, калі ў гэтым жыцці ўсё менее і менее сяброў, адны з якіх адыходзяць на вечны супакой, а да іншых не прарвацца праз наспех зладжання кімсьці бар'еры? "Да ўсіх бедаў нашага ліхалецця — яшчэ і гэтая міжнародная раз'яднанасць!" — з непрыхваданай горыччу прамаўляе пісьменнік. На жаль, і тая вялікая справа, якой прысвяціў ён свой талент, таксама немаведама калі і кім будзе завершана ("На колькі пакаленняў разлічана яно, наша беднае адраджэнне? Ды яшчэ пры нашай нацыянальнай энергіі..."). Але хіба чалавек жыве толькі аднымі сусветна важнымі праблемамі? Не, вядома. Хаця менавіта яны і вызначаюць агульны настрой, непакояць і нервуюць. Так ці іначай, але пісьменнік пачувае сябе вельмі нятульна сярод чэрствасці і хлусні, якімі набрыняла грамадства. Ён прызнаецца: "На душы зачэста бывае цяжкавата, асабліва начамі... У будучыню загадваць не прыходзіцца, а жыць днём сённяшнім мы не умеем..."

Пад гэтым "мы" чамусьці не хочацца падразумяваць аўтарскае "я", бо самі творцы паказваюць на тое, што ў Янкі Брыля ёсць свая "экалагічная ніша". Праца за пісьмовым сталом, сям'я, прырода, чытанне, якое таксама — праца, знаёмыя і незнаёмыя людзі — ды ці мала таго, што дапамагае расквеціць будзённасць!.. Пісьменнік умее па-юначаму радавацца непаўторным імгненням, якія дорыць жыццё: "Такі дзень пачаўся, такая сонечная, яшчэ ўсё — у канцы верасня — зялёная краса. А на стала такая любая работа —

вычытванне пасля машынкі новага, чаго за пяць дзён не чытаў, каб трохі пасяжэла вока.

І чаго табе трэба, куды ты спяшаешся? Сёння ж тут тое, што потым усламінаецца як вялікае шчасце". Сэнс чалавечага жыцця... Ён зусім не ў празе недасяжнай вечнасці, ён у тым мімалётным, што дае душы паўнакроўнасць і бясконцае абнаўленне. Своеасаблівы фетышызм жыццёвых імгненняў праяўляецца ўвогуле ва ўсёй творчасці пісьменніка, але якраз мініяцюры сталіся найлепшым увасабленнем аўтарскага крэда.

Янка Брыль, як заўсёды, скупаваты на словы. Ён вельмі тонка адчувае мяжу, за якой можна з лёгкасцю страціць разуменне і ўвагу чытача, бо, не сакрэт, гаварунам, як і зацятым маўчальнікам, не надта давяраюць. Таму думкі пісьменніка важкія і лаканічныя, амаль не скажоныя капрызлівымі словамі. Не дзіва, што многія з маладзейшых, імкнучыся да поўнага самавыяўлення, усё часцей спрабуюць свае сілы ў галіне менавіта самай малой праявічнай формы. Іх смеласць уражвае, аднак ці хоціць ім бездакорнага густу, мудрасці і майстэрства, каб не надукачыць чытача самапаўтарамі? Хто ведае, бо нават Настаўнік дазваляе сабе іншы раз буркатлівае: "Пісаць для сябе. Можна так дапісацца, што цікава будзе толькі самому сабе". Творам Я. Брыля няўвага з боку чытачоў не пагражае. Раслабленым рафініраванай белетрыстыкай, нам таксама калі-нікалі хочацца наталіцца шчыра-жыццёвым.

Той, хто спрабаваў выкласці на паперы свае думкі, ведае, як цяжка знайсці ім адпаведнае слоўнае ўвасабленне. Пакутліва шукае патрэбныя словы і несумненны талент, і звычайны рамеснік ад літаратуры. Уся розніца толькі ў выніках іх пошукаў. Калі чытаеш творы Я. Брыля, міжволі звяртаеш увагу

Падыходзіў творча

ЯНКА КУПАЛА — ПЕРАКЛАДЧЫК АДАМА МІЦКЕВІЧА

15 мая 1905 г. у газеце "Северо-Западный край" з'явіўся першы арыгінальны верш Я.Купалы "Мужык", а 9 ліпеня таго ж года датаваны першы пераклад беларускага паэта — балада "Тры Будрысы" А.Міцкевіча. Глыбока сімвалічна, што ў самым пачатку сваёй паэтычнай творчасці Я.Купала спыніўся на гэтым шэдэўры польскай літаратуры. Упершыню ён быў апублікаваны ў зборніку "Шляхам жыцця" пад назвай "Трох Будрысаў". Уключаны быў гэты пераклад і ў другі збор твораў 1929 года. Да 85-й гадавіны з дня смерці А.Міцкевіча ў перапрацаваным выглядзе змешчаны ў газеце "Літаратура і мастацтва".

Пры супастаўленні двух варыянтаў купалаўскага перакладу бачна, што яны вельмі блізкія: у абодвух вытрыманы легендарна-аповядальны стыль, захаваны асобныя стрфы, лексічныя і меладычныя асаблівасці арыгінала.

Параўнаем, для прыкладу, два невялікія ўрыўкі абодвух варыянтаў:

Стары Будрыс трох сынаў, як сам, ёмкіх літвінаў

На дзядзінец заве і гавора:
"Коні з пашы вядзецца: зброю,
сёдлы браць з клеці!"

А спраўляцца мне жвава і скоры.
З Вільні вестку мне далі,
што ўжо там наказалі

Тры вайны на тры света староны:
Ольгерд рускіх біць едзе,
Скіргел — ляхаў-суседзяў,
А князь Кейстут заграбіць Тэўтоны".

А вось варыянт 1940 года, дзе дадзены падзагалавак "Літоўская балада", апушчаны раней у першадруку:

Стары Будрыс трох сынаў,
Як сам, гэтых літвінаў,
Да сябе на дзядзінец паклікаў,
Ды ім кажэ: "Зважайце,
Коні борзда сядлайце,
Натачыце мячы ў мід і пікі!"

З Вільні вестку мне далі,
Што ўжо там наказалі
Тры вайны на тры свету староны:
Ольгерд рускіх біць едзе,
Скіргел — ляхаў-суседзяў,
А князь Кейстут разгромаць Тэўтоны".

Акрамя меладычнай напоўненасці, што з'явілася ў новым варыянце, ёсць у ім тэкстуальныя разыходжанні, якія не заўсёды апраўданыя. Скажам, эпітэт "ёмкіх" больш каларытны, чым нейтральнае "гэткіх". Збедненай аказалася тут і сёмая строфа — у параўнанні з першым варыянтам. Урэшце,

змены больш тычыліся ўнармаванасці арфаграфіі, лексічных удакладненняў.

Другім па даце перакладу з А.Міцкевіча з'яўляецца вольнае ўзнаўленне байкі "Мужык і вужака" (у арыгінале "Мужык і змяя"), зробленае 23 ліпеня 1905 г. Упершыню пераклад быў апублікаваны ў 5—6 нумарах "Полымя" за 1930 г., а потым у 12-ым нумары часопіса "Іскры Ільчы" 1940 г. Арыгінал, напісаны класічным сілабічным 13-складовікам, Я.Купала перадае 8-складовым амфібрахіем. Парушана і эквілінарнасць, на 14 радкоў у параўнанні з арыгіналам зменшаны тэкст, апушчаны асобныя вобразы і дэталі. У параўнанні з арыгіналам Я.Купала больш дакладна акрэслівае мараль міцкевічаўскай байкі:

Навуку тут маем у том,
Ёсць прыклад такі для людзей:
Што хто за дабро плаціць злом, —
Як гадзіна, сам прападзе.

Творчасць А.Міцкевіча прыцягвала Я.Купала сваёй шчырасцю і неспрэчнасцю, аўтарскім лірызмам. Так, у зборніку "Шляхам жыцця" быў змешчаны пераклад паэмы А.Міцкевіча "Пані Твардоўская", а ў 1940 г. ён быў перапрацаваны. У першадруку чытаем:

Салдату, удаваў што зуха,
Усіх ён лае, разганяе, —
Свіснуў шабляй каля вуха,
Ужо з салдата зайца мае.

Старшыні, што місу з мясам
Паражніў з вялікім смакам,
Пырснуў квасам — і тым часам
Старшыню зрабіў сабакам.

Пстрык! шаўца ў нос кароткі,
Тры да лба прыткнуў краночкі,
Цмокнуў цмок, і данскай водкі
Са лба вытачыў паўбочкі.

Перакладчык у цэлым дакладна перадаў імклівае разгортванне сюжэта, дыялогі герояў, узнавіў мастацкія дэталі, насыціў твор яскравым народным гумарам, перадаў трапанасць і дасціпнасць паэтычнага слова. Пры гэтым ён імкнуўся захаваць лёгкасць і неспрэчнасць міцкевічаўскага радка, вобразны лад і мастацкую структуру паэмы. Каб наблізіць польскі арыгінал да беларускага чытача, перакладчык у асобных месцах аздабляў вобразы арыгінала нацыянальнымі рэаліямі, трапнымі каларытнымі дэталімі. Так, у чацвёртай строфе выраз "патрон з трыбуналу" замяняецца адным словам "старшыня", а ў семнацатай "конь", проста "маляваны на палатне", — больш паэтычным і вобраз-

ным: "Конь грывасты, хвост, як вежаць".

Што ж прымусіла Я. Купала праз тры дзесяцігоддзі ўзяцца за рэдагаванне сваіх перакладаў з А. Міцкевіча? Па-першае, папярэдні варыянт перакладу ажыццяўляўся ў час, калі беларуская мова была яшчэ неўнармаванай, калі толькі выпрацоўваліся яе граматычныя формы. Па-другое, — гэта сведчанне таго, наколькі патрабавальна ставіўся паэт да сваёй працы, як дабіваўся пры кожнай дапрацоўцы большай адпаведнасці свайго перакладу аўтарскаму арыгіналу.

Пры гэтым ён дбаў і аб захаванасці сюжэтных асаблівасцей перакладзенага твора, стылёвых і сэнсавых адценняў кожнай фразы, кожнага паэтычнага радка:

Ён жаўнеру, што іграў зуха,
Усіх пірае, лезе драцца,
Свіснуў шабляй каля вуха,
І з жаўнера мае зайца.

Адвакату з трыбуналу,
Абгрызаў што костку ўпарта,
Пазваніў машыной памалу,
Адвакат зрабіўся хартам.

Шаўца пстрыкнуў ў нос кароткі,
Да лба прыткнуў тры дудкі,
Цмокнуў: "Цмок!" і бочку водкі
Са лба вытачыў ў мінутку.

Пры супастаўленні прыведзеных варыянтаў відавочна, што бліжэй да арыгінала другі варыянт. Так, "салдат" у першым варыянце замяняецца на польскае слова "жаўнер", "старшыня" — на "адваката з трыбуналу". Больш ёмка гучыць і радок "Абгрызаў што костку ўпарта" (замест "Паражніў з вялікім смакам"). А той факт, што і тут сустракаюцца русізмы тыпу: "лезе драцца", "водкі", "знае дзела", "пункт увідзіш", "жджэ", "суча", "тлумачыцца, хутчэй за ўсё, палітыкай русіфікацыі, якая ў 30—40-я гады нанесла вялікую шкоду і нацыянальнай культуры, і станаўленню правільнай беларускай літаратурнай мовы.

Звернемся, для прыкладу, яшчэ да аднаго купалаўскага перакладу з А. Міцкевіча — балады "Ваявода". У прыжыццёвых выданнях Я. Купалы твор друкаваўся пад назвай "Удагонку". Ён прывабіў беларускага паэта дэмакратычнай ідэяй, праўдзівым адлюстраваннем падзей, блізкасцю да фальклору. У першым варыянце была такая чатырох-радковая строфа:

Ваявода з слугою сталі ту ж пад вярбою,
І з-за поясу бралі набоі, —

Адсякалі зубамі, прыбівалі штамплямі
Жмені пороху й шроту удвое.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

— Пане, — так казак кліча, —
нейкі чорт мною смыча,
Не магу я застрэліць той дзеўкі:
Як свой курак адводзіў, я ўздрыгнуў,
бы на лёдзе,
І зляцела сляза да панеўкі.

Нішто з пражытага не забыта

на нязмушанасць, з якой ён распавядае пра самыя розныя жыццёвыя моманты. Здаецца, што словы самі ідуць насустрач творцу, прычым толькі тыя адзіныя, якіх нельга замяніць без страты вобразнасці і сэнсу.

Сказаць, што ў кнізе сабраны адно шэдэўры творчай думкі — азначае пакрыўдзіць патрабавальнага аўтара, бо ён ніколі не быў утапістам і не прэтэндаваў на выключнасць сваіх твораў. Таму думаецца, што належным чынам будзе ўспрынята ім і наступная заўвага пра выпадковасць некаторых запісаў, уключаных у зборнік. Напрыклад, такое: “У гарадку мужчына зайшоў у аўтобус — такі здаровы ды сыты, што адразу ўвайлася, як ён сам заклаў і сам з’ёў доб-ра-га парсюка” няк не спрыяе збліжэнню са “сваім” Брыліём, бо здаецца надуманым. Цудоўна, што згаданае — вялікая рэдкасць у гэтай дасканалай і густоўнай кнізе і таму ніколі не шкодзіць агульнаму добраму ўражанню аб ёй.

Пісьменнік не імкнецца прыкаваць нашу ўвагу да незвычайных падзей, як робяць гэта многія сучасныя творцы. Можна, такая іх пагоня за знешнімі эфектамі ў нечым і апраўданая, але мы, чытачы, хаця і прагнема надзвычайнага, аднак усё ж лепей успрымаем і запамінаем тое, што хвалюе нас асабіста, закранае нас як асобу. Хутчэй за ўсё адзін з сакрэтаў чытальнасці твораў Брыля і заключаецца ў ненавязлівым запрашэнні суразмоўцы ўспомніць пра знаёмыя, але добра-такі прызабытыя жыццёвыя сітуацыі. А гэта ў сваю чаргу нараджае новыя асацыяцыі і ўражанні, дае магчымасць убачыць тое, што дасюль заставалася па-за ўласным вопытам. Сапраўды, “Жыццё — у няспынным пазнаванні таго, што адразу не ахопіш розумам, не завучыш на ўсю глыбіню, шырыню”. Толькі мы найчасцей шукаем свой скарб там, дзе змушаны “кланяцца і баране”, а ён жа побач, навідавоку, адно — паўзірайся. Кніга “Дзе скарб ваш” якраз і дае такую магчымасць — паўзірацца ў людзей і убачыць у іх вачах адбітак свайго аблічча, наблізіцца нарэшце да таямніцы найдаражэйшага чалавечага скарбу.

Сяргей УКРАЇНКА

г. Магілёў

Другі варыянт мае ўжо шасцірадкоўную страфу, у ім удакладнена сінтаксічная структура, перапрацаваны асобныя радкі, рытм першатвора перададзены анапестам:

*З казаком ваявода
Прыкуццуні ля ўхода
І з-за пояса бралі набоі, —
Адсякалі зубамі,
Прыбівалі штамплямі
Жменю пораху й шроту удвое.
— Пане! — тут казак кіча, —
Нейкі чорт мною смачна,
Не магу той застрэліць дзяўчыны:
Як свой курак адводзіў,
Я ўздрыгнуў, як на лёдзе,
І сплылі на паднал дзве слязіны.*

Новы варыянт перакладу быў надрукаваны з падзагалоўкам “Украінскага балада”. Таму перакладчык і змяняе “слугу” на “казака”, мякчэй і больш лірычна гучаць рыфмы “дзяўчыны — слязіны” (замест “дзёўкі-панеўкі”). Больш натуральна і жывапісна стаў гучаць радок “Дзе альтана хавалася ў зеллі” (замест “Дзе шпалеры альтану абсели”). Набліжэннем да ўкраінскага варыянта можна апраўдаць і замену радка з чыста нацыянальным каларытам “На, тут з порахам гданскім сакеўку” на больш нейтральнае “На! тут з порахам свежым машонку”.

Другі варыянт купалаўскага перакладу прадэманстраваў майстэрства пераўвасаблення беларускага песняра. Ён здолеў праўдзіва ўвасобіць выяўленчыя сродкі, мастакоўскі стыль А. Міцкевіча, не парушаючы пры гэтым вобразную сістэму і нацыянальны каларыт першатвора. Па сведчанні М. Барсток, “...у параўнанні з першапачатковым варыянтам у ім менш паланізмаў, дыялектызмаў, што сведчыць пра імкненне падпарадкаваць мову перакладу нормам літаратурнай мовы. Як і ў іншых перакладах з польскай мовы, тут выявіўся творчы падыход Купалы да мастацкага перакладу: імкненне не парушаць арыгінал, перадаць аўтарскую задуму, ідэю, знайсці ў роднай мове адпаведныя эквіваленты мастацкім вобразам, каб перакладны твор стаў арганічным здабыткам беларускай паэзіі”.

Зварот да творчай спадчыны А. Міцкевіча, такім чынам, аказаўся для Я. Купалы-перакладчыка даволі плённым і перспектыўным. З аднаго боку, ён далучыў беларускага чытача да каштоўнасцей польскага народа. А, з другога, шліфаваў праз пераклад і сваё асабістае майстэрства, дасягаючы той высокай сапраўднай культуры творчасці, што зрабіла яго класікам нацыянальнай літаратуры. Засваенне лепшых традыцый яго папярэдніка ў славянскай літаратуры ішло паралельна з агульным ростам індывідуальнай культуры творчасці, з ростам паэтычнага майстэрства Купалы-мастака.

Мікола ВОІНАЎ

г. Гомель

З паэтам Васілём Івашыным чытачы пазнаёміліся не так і даўно, калі ў перыёдыцы з’явіліся яго вершы, а ў 1995 годзе выйшла і першая кніга — “Слова”. З крытыкам жа, даследчыкам літаратуры В. Івашыным яны знаёмы даўно: Васіль Уладзіміравіч з артыкуламі выступае з 1949 года, з’яўляецца аўтарам некалькіх манаграфій, сааўтарам падручнікаў па беларускай літаратуры для сярэдняй школы, а таксама шматлікіх прац па метадалогіі і методыцы выкладання яе. Але, што цікава, дык тое, што Івашын-паэт няк адразу ўпэўнена заявіў аб сабе. Прытым яго паэзія светлая, аптымістычная, нават бадзёрая — не верыцца, што аўтар размяняў дзевяты дзесятак гадоў.

Гэтым жыццелюбам Васіль Уладзіміравіч паўставаў са старонак “Слова”. Такім бачыцца ён і ў новай сваёй кнізе паэзіі — “Покліч памяці”. Абедзве яны ўбачылі свет не ў дзяржаўным выдавецтве (апошняя — у вядомым “Харвесце”), абедзве з прадмовай славяннага знаўца паэзіі Уладзіміра Гніламёдава.

“Працяг дыялогу” — так называў Уладзімір Васільевіч невялікі ўступ, зазначаючы ў ім: “Перад намі працяг дыялогу — далейшая гаворка пра тое, чым напоўнена душа паэта... У кожным вершы ёсць нейкая грамадская значная думка, філасофская сентэнцыя, вобраз. Глыбакадумнасць, мудрасць жыццёвага вопыту суседнічаюць, а часта і спалучаюцца са здзіўленнем перад гэтым шматлікім светам, з амаль дзіцячай даверлівасцю”. І, хочацца дадаць, юнацкай адкрытасцю. В. Івашын так піша пра каханне, як можа пісаць той, каго гэтае пацучцё ўпершыню кранулася і хто нарэшце адчуў сябе па-сапраўднаму шчаслівым:

*Ты бачыш: разгараецца агеньчык,
Такі маленькі, хілы, палахлівы,*

*Твайго кахання дарагі струменьчык,
Такі далёкі і такі мне мілы.
Ды з часам ён смялее і дужэе,
Усё больш і больш жывее і мужнее.
Яго ты захавай, ў сабе насі,
Сваім холадам яго не пагасі.
І добра разгарэцца дай яму,
Жывому, шчыраму чуццю твайму.
Няхай яго гарыць і палымнее,
Няхай маё казанне абгарэе,
Душы маёй агонь твой не міне,
Гарыць пажарам палкім да мяне!*

Відавочна прысутнасць багдановічаўскай традыцыі. Але яна дае знаць аб сабе і тады, калі В. Івашын закранае грамадскія матывы. Асабліва ў вершах, у якіх гучыць заклапочанасць будучымі Беларусі. Тут лірычны герой паўстае адданым сынам Бацькаўшчыны, які не прымае (і не можа прыняць!) пазіцыі тых, хто, застаючыся па пашпарце беларусам, сваімі ўчынкамі адмаўляе беларускасць, ператвараецца ў манкурта, а на сваёй зямлі жыве чужаком, прышлым чалавекам. У дзеным выпадку В. Івашын бескампрамісны ў асуджэнні паводзін такога, з дазволу скажаць, грамадзяніна Беларусі:

*Я мог бы дараваць усю твае грахі...
Грахоў жа у цябе замнога...
Ды толькі вось адзін твой грэх
На сэрца лёг, як боль-трывога.*

*Сярод сваіх ты чужаком жывеш,
Адрокся ад сваёй Айчыны,
Нічога роднага ў душы ты не збярог,
Апроч уласнае хаціны.*

*І мову матчыны ты заняўдаў,
Даўно забыў яе гучанне.*

*Сыноўства ад народа не прыняў —
Няма табе за гэта даравання.*

Сваё разуменне ў В. Івашына і сутнасці

паэзіі ў наш час, які б, здавалася, ад паэзіі далёкі, бо суровасць будняў часта спадарожнічае з’яўленню зусім не святочнага настрою, а сапраўднага паэзіі, з чым, відаць, трэба пагадзіцца, гэта заўсёды свята — душы, пацучцяў, успрымання рэчаіснасці. “Паэзія, — па перакананні В. Івашына, — і не гаданне, і не дзіцячая гульня. Яна — наказ жыцця, прызванне Твайго нястомнага “я”. Больш таго: “Яна — святае азарэнне Таго, што выстаяў народ... Яна — твайёй душы тварэнне, Народнай праўды смелы ўзлёт”.

А каб спасцігнуць тое, “што выстаяў народ”, неабходна дэталева разабрацца ў падзеях даўніх і блізкіх, спасцігнуць сутнасць усяго, што адбываецца сёння. І пры гэтым імкнецца да аб’ектыўнасці: “Як часта крайнасці мы бласлаўлялі, Ад адной траплялі да другой. Чаму раней навечна прысягалі, Таму пазней давалі бой”. Пра гэта гаворка яшчэ ў адным вершы: “Гісторыя, Цябе не раз перапівалі За многія мінулыя гады...” І тут пазіцыя паэта варта ўвагі:

*Усё пад сілу чалавечай волі,
Усё можна скасаваць, сілаць,
Ды толькі немагчыма аніколі
Само жыццё перапісаць.*

Васіль Івашын і не перапісвае жыццё. Сваё і пакалення, да якога належыць. Ён імкнецца глыбей пранікнуць у яго сутнасць. І ён жа нічога не забывае:

*Нішто, нішто з былога не забыта,
Ацнена, уважана, адбіта.
І усё цяпер яшчэ жыве са мной,
Як покліч памяці маёй.*

Кніга “Покліч памяці” — найперш для чытача, якому падабаецца паэзія па-сапраўднаму зямная і лірычны герой якой паўстае звычайным нашым сучаснікам.

Андрэй ЯВОРСКИ

Надзея памірае апошняй

У серыі “Архіў Найноўшае Гісторыі”, жыццё якой дае Беларускі гуманітарны адукацыйна-культурны цэнтр, — чарговае папаўненне. Пабачыла свет кніга Аляксея Каўкі “Будзем жыць!”, а падзагалоўак яе “Пра тое самае” — невыпадковы. Яна з’яўляецца працягам папярэдняга зборніка А. Каўкі “Жывём!”, што з’явіўся ў 1997 годзе. І гэтым разам аўтар, які, як вядома, жыве ў Маскве, пільна прыглядаецца да ўсяго, што адбываецца на роднай яму Беларусі, разважае над праблемамі росту і сцвярджэння нацыянальнай самасвядомасці, расказвае пра выдатныя нацыянальныя дзеянні, а таксама закранае пэўныя моманты з маскоўскага жыцця — канечне, суднасна таго, наколькі яны аказваюць уплыў — станоўчы ці адмоўны — на працэсы беларускасці.

Кніга складаецца з трох раздзелаў: “Сігналы вечнасці”, “Казаў Улашчык” і “Из Москвы глядзя”. У іх увайшлі як матэрыялы, што дагэтуль публікаваліся ў перыёдыцы, так і тыя, што па нейкіх прычынах у друк не трапілі. Але ўсе іх аб’ядноўвае аднолькавая занепакоенасць аўтара лёсам Бацькаўшчыны, яго гарачае жаданне пераканаць (і паказаць на канкрэтныя прыклады), як шмат зроблена беларусамі ў розных галінах дзейнасці, наколькі вялікі ўплыў яны аказалі на сучасную гісторыю.

На старонках кнігі сустракаеш імёны Францішка Скарыны, Янкі Купалы, Вацлава Ластоўскага, Кастуся Езавітава, Мітрафана Доўнар-Запольскага, Алеся Гаруна, Сцяпана Александровіча, Генадзя Кахановіча і

іншых, хто ў розныя часы рупна працаваў на беларускай ніве. Матэрыялы гэтыя розныя па жанры і змесце. Ёсць разгорнутыя даследаванні, прысутнічае жаданне адстаць свой погляд там, дзе, на думку А. Каўкі, ёсць спрэчныя моманты ці чагосьці ён увогуле не прымае, а гаворка пра А. Гаруна, напрыклад, вядзецца на падставе рэцэнзіі рукапісу кнігі Уладзіміра Казбурка, напісанай для серыі “Нашы славетныя землякі” (кніга, як чытач ведае, выйшла).

Аднак, аддаючы належнае ўсім гэтым матэрыялам, які і тым, якія не згаданы, адзначаючы вартасць кожнага з раздзелаў кнігі, нельга не сказаць, што значна выйграе другі — “Казаў Улашчык”. Мікалай Мікалаевіч Улашчык — славны вучоны, доктар гістарычных навук, таксама жывіў у Маскве, і А. Каўка меў магчымасць неаднаразова сустракацца з ім, неаднойчы наведваўся да яго на кватэру. У раздзеле прадстаўлены інтэрв’ю з Мікалаем Мікалаевічам з нагоды яго 80-годдзя (“Прызванне”), тэкст выступлення з гэтай нагоды на ўрачыстым пасяджэнні ў Інстытуце гісторыі Акадэміі навук СССР (“Прызнанне юбіляру”), развітальнае слова (“Волаты не паміраюць”), роздум у сувязі з 90-годдзем з дня нараджэння вучонага “У вянок адраджэнца”.

Вылучаецца падборка “Роздумы на схіле”, у якую ўвайшлі шматлікія выказванні М. Улашчыка, занатаваныя А. Каўкам падчас сустрэч і гаворак з Мікалаем Мікалаевічам: “Па-рознаму можна разглядаць прапанаваны жанр: успаміны, развагі, думкі ўслых...

Але рэч не ў фармальнай дэфініцыі, а хутчэй у сутнасці напоўненасці тэксту. “Казаў Улашчык” — гэтага лічу дастаткова. Тым болей, што ў творчай спадчыне нашага Асветніка не заўважаеш нічога дробязнага, малавартаснага. Бадай, ці не усё ім напісанае, прамоўленае поўніцца думкамі і сэнсамі, сцвярджэнне якіх будзе займаць, пэўна, яшчэ не адно пакаленне беларусаў”. Гэтыя меркаванні А. Каўкі — тлумачэнне, чаму ён узяўся занатоўваць сказанае Настаўнікам.

А паслухаць М. Улашчыка — задавальненне, бо яго думка варта ўвагі не толькі таму, што, як правіла, мацуецца на гістарычнай праўдзінасці, у дзеным выпадку важны яшчэ і сам аўтарытэт. Ён найлепшым чынам спрацоўвае тады, калі гаворка тычыцца перагляду дзесяцігоддзямі фарміраваных стэрэатыпаў. М. Улашчык не спрачаецца, ён пераконвае, як у гэтым запісе А. Каўкі пад назвай “Дарэктар”: “Звыкла папікаюць нас (беларусаў) цемнотой. Такія ўжо былі забітыя, адсталыя — не вытрымаць. Ды і нашыя вучоныя грамадзі пастараліся тут як ніхто: адзін перад адным шчыравалі — хто лепш няграматную Беларусь (дакастрычніцкую) пакажа. Я спецыяльна заняўся пытаннем і даказаў: не менш 40 працэнтаў насельніцтва краю былі граматымі, гэта значыць, маглі чытаць і трохі пісаць. Рэдкі хто з іх у школу хадзіў — гэта так. Але ж вучыліся. Бацьку вучыў дзед, а дзед вучыў прадзед. Коласавага дарэктара (паэма “Новая зямля”) можна было сустрэць у многіх вёсках, на хутарах”.

А назву кнізе — “Будзем жыць!” — даў артыкул, у аснову якога пакладзены тэкст выступлення А. Каўкі на II з’ездзе Згуртавання беларусаў свету “Бацькаўшчына”.

В. ЗУШЧЫК

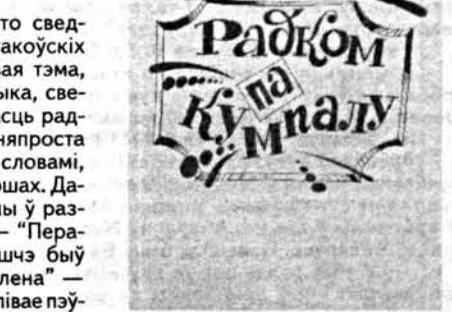
“Радком па кумпалу”

Вядомы ўкраінскі паэт-сатырык Паўло Глазавы так растлумачыў вуснамі аднаго са сваіх герояў, чаму цяпер літаратары не карыстаюцца гусінымі пер’ямі: “бо паэтаў болей, чым гусей”. І ў лобым жарце доля ісціны ёсць. А калі сур’ёзна, дык і на самай справе паэтаў шмат. У той жа час далёка нямногія з іх выступаюць у галіне гумару і сатыры. Тым больш прыемна, што і ў гэтым “гарачым” творчым цэху з’яўляюцца новыя аўтары. Адзін з іх — Уладзімір Ермалаеў. Па прафесіі — гісторык, дацэнт, кандыдат гістарычных навук. Па прызнанні — паэт, а калі дакладней — гумарыст, сатырык, парадыст. Праўда, талент Уладзіміра Фаміча драмаў да пары да часу, усур’ёз за пярэ ўзяўся ў сталым узросце. Затое дзбюць аказаўся паспяховым. І першыя кнігі У. Ермалаева, а імі сталі кніжкі ў “Бібліятэцы часопіса “Вожык” — “Хто не смяецца,

той не есць!” і “Пераход колькасці ў колкасці”, знайшлі ўдзячнага чытача. З разуменнем паставілася да іх і крытыка, ухвальнае слова прагучала з вуснаў прызнаных майстроў Валянціна Благіта, Генадзя Бураўкіна і іншых. Зразумела, пасля такога ўдалага пачатку і падтрымкі У. Ермалаева заставалася адно — пісаць. І толькі што пабачыла свет яго новая кніга “Радком па кумпалу”, жыццё якой дало выдавецтва “Мастацкая літаратура”.

Прадмову напісаў Янцусь Малец. Апошні ўзяў у падтрымку вышэйназваных Валянціна Благіта, Генадзя Бураўкіна. “Мэтры не памыляюцца!” — так называў сваю прадмову.

Я. Малец досыць дэталева разабраўся ў вартасці твораў У. Ермалаева. А ў астатнім меркаваць чытачам. Як адзін з першых іх, засведчу: ёсць у гумарыстычных і сатырычных творах У.

сізацыя” прыстасавана”: *Расце любоў да роднай мовы. І ён ужо прыстасаваяся. Узяў і вывучыў тры словы: “Хто “за”, хто “супраць”, хто “ўстрымаўся”?*

Другі называецца — “Ці справядліва?": *Несправядліва — хоць крычы, Такі адеку быт. Базатым Бог дае харчы, А бедным — толькі апетыт!* А. М.

Як ні любіць Андэрсена...

І сапраўды, яго любяць дзеці ва ўсім свеце. І не толькі дзеці, а і дарослыя, бо часам прыемна зазірнуць у свет, створаны невычэрпнай фантазіяй аднаго з самых знакамітых пісьменнікаў. І, зразумела, па меры магчымасці прачытаць яго творы на сваёй роднай мове. Казкі Х.-К. Андэрсена неаднаразова выходзілі ў перакладзе і на беларускую мову. Але том "Снежная каралева", што з'явіўся ў выдавецтве "Юнацтва" напярэдні Новага года, прыкметна вылучаецца сярод іх і сваім аб'ёмам, і афармленнем. І гэта апраўдана: "Снежная каралева" і іншыя творы знакамітага дацкага казачніка папоўнілі "Бібліятэку замежнай дзіцячай літаратуры", што не першы год выпускае "Юнацтва" і аналагаў якой няма ў іншых краінах. А дапамагі Андэрсену загаварыць па-беларуску пісьменнікі, якія самі вельмі любяць яго творы і хочуць, каб гэтаксама палюбілі іх дзеці.

Той самы Тарас... з Парнаса!

Выпускаць больш вядомых твораў беларускай літаратуры ў арыгінале і паралельна ў перакладзе на іншыя мовы даўно стала для выдавецтва "Юнацтва" добрай традыцыяй. Некалькі гадоў назад "напатак" такі лёс і знакамітую паэму "Тарас на Парнасе", якая была выдадзена адразу на трох мовах — беларускай, рускай і англійскай. Цудоўна аформлены мастаком У. Гладкевічам, томік адразу стаў бібліяграфічнай рэдкасцю. "Юнацтву" нічога не заставалася, як падрыхтаваць яшчэ адно выданне трохмоўнага "Тараса...". Яно ідэнтычна напярэдняму: тэкст у арыгінале, пераклад М. Лазінскага на рускую мову і ўзнаўленне твора па-англійску У. Мзем. З адной розніцай. Тады кніжка была з супервкладкай, а цяпер вкладка пад плёнкай. У рэшце рэшт яшчэ больш зручна. І не менш прыгожа.

"Песня пра Зубра" і... Савіч

Адзін з выдатнейшых помнікаў беларускай лацінамоўнай літаратуры "Песня пра Зубра", аўтарам якой, як вядома, з'яўляецца выдатны паэт Мікола Гусоўскі, неаднаразова выдавалася. У тым ліку і ў мініяцюрным выглядзе. Цяпер жа яшчэ адно жыццё гэтаму твору дало выдавецтва "Юнацтва". Кніга альбомнага фармату — з яркімі, непаўторнымі малюнкамі Уладзіміра Савіча. Тэкст пададзены ў вядомым перакладзе на беларускую мову, выкананым у свой час Я. Семянонам, а таксама рускамоўны пераклад, аўтар якога — С. Куняеў.

Нядоля не зламала

Туды, дзе Макар цялят не пасвіў, ахвяры сталінізму траплялі па-рознаму. Вісарыёну Гарбуку (ён тады вучыўся на літаратурным факультэце Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя М. Горкага) дастаткова было ў коле новых сяброў (Вісарыён Сцяпанавіч перавёўся з завочнага аддзялення) засумнявацца ў аўтарытэце "правадыра ўсіх часоў і народаў". Неяк у кампаніі В. Гарбук аказаўся адзіным, хто не курыў. Апраўдаўся — маўляў, для здароўя шкодна. А нехта не стрымаўся, паказаў на партрэт Сталіна на сцяне, а на ім Іосіф Вісарыёнавіч быў са сваёй нязменнай люлькай. І трэба ж было В. Гарбуку сказаць нешта, накітавалі: "У такой справе і таварыш Сталін мне не аўтарытэт". Тады ж у снежні 1936 года В. Гарбука і арыштавалі — знайшоўся хтосьці з "добрамысліўцаў", паведаміў куды трэба. Зняволенне В. Гарбук адбываў на Калыме. На Беларусь вярнуўся ў 1941 годзе, працаваў настаўнікам і загадчыкам навучальнай часткі ў Мехаўскай сярэдняй школе на Віцебшчыне. У ліпені 1941-га быў прызваны ў армію. Абараняў Маскву, вызваў Беларусь, Польшчу, браў Берлін. У 1946 годзе цяжка захварэў на поліартрыт і быў прыкаваны да ложка, але, жывучы ў Пяцігорску, да апошніх сваіх дзён (памёр 8 жніўня 1986 года) займаўся творчасцю. А ўпершыню ўзяўся за пяро ў шпіталі. У 1957 годзе надрукаваў першае апавяданне. На беларускай і рускай мовах у В. Гарбука выйшлі кнігі "Не шукаю спакою", "Лицо в полоску", "Танюшкіны рассказы", "Алачка-забывалачка", "Такіх кветак не бывае", "Мышки и Мишки", "Са мной здарылася неверагоднае" — у асноўным для дзяцей. В. Гарбук пераклаў на беларускую мову і апрацаваў для дзяцей казкі народаў Паўночнага Каўказа "Напітак волатаў". У гэтыя дні Вісарыёну Сцяпанавічу споўнілася 6 85 гадоў.

ПАЭЗІЯ

Мікола
ПРАКАПОВІЧ

Восеньская сябрына

Плывуць павучкі ў вырай —
паўз вёску Аркадзія,
над капліцай святога
Афанасія Берасцейскага;
сядаюць перадыхнуць
на газету "Народная воля",
на вялізныя чорныя літары
артыкулы "Пятая калона",
які патроху хаваецца
пад скрылікамі "Узліцкай" каўбасы.
Краязнавец Юрась згадвае
ілжэ-Дзмітрыя,
а "фронтавец" Вітаўт
шукае аналогіі
з навейшай гісторыяй,
але на палітыку
аб'яўляецца мараторый:
ігумен Афанасій вяртаецца
з Масковіі.
А следам гуляе казацкая
вольніца —
паміж Захадам і Усходам, —
задыхаецца Княства
чорным смуродам.

Эх, Налівайко!..
Дружна крэкча сябрына,
глынуўшы "пушчанскай казкі":
настоенай на дваццаці сямі
Караткевіцкіх травах.
Ляцяць і ляцяць павуцінкі —
на дол,
на яшчэ маладыя чубы...
А ўжо слышны стрелецкія песні,
а ўжо на Літве ліцвінам цесна...
Адчайна згадае гітара
пра час, што застаўся ў марах,
ірдыяца жарынкі рабіны —
гарчыць на душы.
Кроў на "Дыярышы"...
Гучыць у вышынях глас
Афанасія Філіповіча
пра вольны бунтарскі розум,
які не любілі спрадзеку
ў вялебных дварах.
Верасень. Вырай.
Самотна Ярыле.
Самотна рабіне
над Віленскім трактам
гарэць-дагараць...

Крыж Еўфрасінні Плоацкай

Міколу КУЗЬМІЧУ

Скрадзены крыж...
Адлятаюць душы
з прададзенай д'яблу
зямлі.
Крыж заклаты —
ён вяртаецца
ў свой храм.
Ці вернуцца душы,
каб адрадіць Радзіму?
Сплывае пясочкам
падмурак у хаце.
Зраслася з кічкам
да вечара маці.
Знікае адзінае,
што яшчэ маю, —
сядзіба радзінная
над небакраем.

Куды ты? Навошта
ляціш-адлятаеш,
зямліцу-травіцу
сваю пакідаеш?

Куды я ступлю
з вечаровага ганку,
калі ты забрала
з сабой калыханку,
дзяцінства грыбное,
пякучыя росы,
слядок мой,
безабаронны і босы?..

На мяне глядзіць з люстэрка
у куток загнаны звер.
Квокча з дзеткамі цяцёрка,
і здушыў душу нясцёрпна
на ўсе гузікі каўнер.

Усміхнуся я люстэрку,
пацалую я цяцёрку,
пасаджу дзяцей у ношку
і пайду святой дарожкай
у Чарнобыльскую ССР.

На стале — "Белая Русь",
на сцяне — Белая вежа,
у вакне насупраць —
белая дзяўчынка.

З кутка, дзе павук,
варухнулася нешта чорнае.

Пусцее "Белая Русь"...
Знікае ў прыцемках
Белая вежа...
Каторую гадзіну
пазірае на вуліцу
белая дзяўчынка...

Чорнае з кутка
назвалася Самотай
і прысела да стала.

Белая дзяўчынка
пырхнула з падваконніка —
усміхаецца з неба
дрыготкай зоркай...

Я губляю цябе, губляю...
Божа мой, уратуй ад бяды —
твая гнуткая постаць знікае
калідорам... жыццём... назаўжды...

Застанецца на ўзмежку ночы
безнадзейнае рэха лунаць.
...Як умелі кахаць твае вочы, —
як умеюць яны забываць.

І не ўмоліш каханне, не ўпросіш,
толькі прывід яго, толькі цень
залатая цыганачка-восень
вераснёваю сукняй мяце.

Разгулялася ў шале жаночым —
і абдымкам чужым не ўтрымаць.
...Як умелі вяртаць твае вочы,
толькі восень не хоча вяртаць.

Ціха-ціха я ёй пажуруся, —
хай і ў нас будзе тайна свая.
Закружуся, як ліст закружуся,
дагару разам з восенню я.

ПРОЗА

ШОЎ ДОЖДЖ — той,
што можа быць толькі ў
Амерыцы і толькі на пачатку
лістапада: густы, неашчадны. Спор-
на грукі па даху, шаргаецца па шы-
бах, зацякаў у душу...

Яшчэ з лета Алесь Хведаравіч — сам
не свой. Непакоіцца, не спіцца, а да
ўсяго — сэрца кволіцца пачало, яго ста-
рэчае спрацаванае сэрца. Пэўна, апош-
нія месяцы разменьвала, бо з чаго гэта
сярод восені — акурат на Дзяды — пачалі
стукацца ў памяць сябры і знаёмцы, з
якімі даўно ўжо развітаўся й якія ўжо
даўно пакінулі турботны свет? А гэтыя
цугі ўспамінаў, згадак, трызненняў — з
далёкага, нават мройнага? Асабліва ў
такія вось ночы — дажджлівыя, беларус-
кія...

А калі аціхае наўкола — узрушвае
штось, заве таемна-змаліва. І тады так
салаўінага спеву хочацца — маладога,
вясёлага!

Дзіўна...
Калі яго паласаваў боль, ён стойваў-
ся і трываў, калі яму станавілася няўс-
цёрп — стомна ўсміхаўся...

Калісьці сябар (па працы на амеры-
канскіх каменаломнях) прывёз яму
магнітафонны запіс салаўіных спеваў —
надарылася была такая магчымасць,
праязджаў праз Беларусь. І прыпыніўся
ў прысадах пад Мінскам, птушак пад-
пільнаваў, — з ягонай просьбы...

Ноч цэлюю — зноў і зноў — слухаў ён
тады запіс гэты. І плакаў, і смяўся. І
жывыя салаўіныя выцільняванні нага-
даць намагаўся, бо ўсё ж было ў той
магнітнай музыцы штось прыштучна-
нае, абрабаванае, недавезенае. Як і квет-
ку ў гербарыі не разнахоаш, так і сала-
васпеву па стужцы не вычухеш...

Так і ён сёння — ці не той жа казён-
ны запіс далёкае беларускае гісторыі,
прачуць якую толькі адзін ён і здольны
цяпер? А тае значнасці: сцяры-размаг-
ніць ягоную памяць-стужку — і што,
першаспеў-гісторыя знікне? Не, канеш-
не... Але яму, тады, у адзіноце, выразна
ўяўлялася, што з такіх адзінкавых дачы-
ненняў — распазнавання паслеву жы-
вога, удыхання водару кветкавага (у дру-
гі, трэці разы тога, першага, не адчуш!),
смакаванні свежага нектару вершаванай
метафары — і сплятаюцца імгненні чала-
вечыя. А жыцця, насамрэч, і няма, бо
гэтым доўгім, часта аскамістым словам
падмяняць звыклі тое вазьмо-пярэвітак
усемагчымы паўтораў, — як слуханне
магнітнага салаваспеву, перагортванне
гербарыю...

Але колькі ж тых руладаў-мелодый у
салаўяў! Не болей сямі (пералічвай жа
ўсю ноч!) І ў іх узнесці песню свайго
жыцця! А вось яму ўвесь час і бракавала
гэтых сямі мелодыяў, слоў... І ці зной-
дзе ўжо іх, ці расчуче?

І як іх, толькі ўжо не на стужцы,
праслухоўвацца пачало цяпер ягонае
жыццё. Жыццё затаёнае, доўгае — доў-
гае праз тое, што спяваць не пераставалі
ў ім якраз тыя сапраўдныя беларускія
салаўі, спявалі болесна і радасна.

...Аціхае дождж — а ён не можа зас-
нуць. Ад сэрца лекі праглыне, коўдру
ўсцягне, а подумкі — не схавалі ад іх,
не пазбегчы. Трываў, гараваў, ліпеў — і
грошы ёсць, ледзь не катаржна, праўда,
прызробленыя, і дом свой, не горшы ў
горадзе — ды пусты дом, адзічэлы на-
ват. Так і не пачулі сцены ягоныя пяш-
чотаў начных, так і не нарадзілася ў ім
крыку дзіцячага...

Дзесяцігоддзямі хаваў сябе — у пра-
цы, ратаваў літаратурай, а яно вазьмі
дый лавінай прарвіся, і не калі-небудзь,
пры моцы-здараўі, а вось цяпер, ціха,
па-здраднічку. І раптам як агнём апяк-
ло: ехаць дадому. Былі ж — па газетах
знаў — на Беларусь і Сяднёў, і іншыя. І
вярнуліся. І савецкай імперыі няма ўжо.
Гэта ж так проста: ранкам замовіць білет,
і праз якіхсьці восем-дзесяць гадзінаў
лёту...

І зусім ужо нечакана — ён заснуў,
заснуў спакойна (такога даўно не зда-
ралася), салодкім дзіцячым сном акрыў-
ся. І бачыў маці сваю, і з дзедом гавар-
чыў, і за Цароўку, вёску сваю слухаў,
кудысь весела бег — нібыта дождж да-
ганяючы...

...Незвычайна нейк сцюардэса ў вочы
зірнула — як зразумела штось, як пас-
пачувала. А мо проста за ўзрост ягоны,
далёка ўжо не небны (ці наадварот — не
зямы) непакоілася, — каб не здарыла-
ся непрыемнасці...

Самалёт ад зямлі адарваўся, а ён — ад
рэальнасці, у туманнасць мройную аку-
нуўся, быццам сам у сябе — маладога,
колішняга — увайшоў...

Першая купальская ноч іх дарослага жыцця прыйшла нечакана: толькі-толькі, здавалася, над зялёнымі шапкамі Слуцка вісеў сонечны яблык, вотолечкі цікаваў над імі неўтаймавец-жаўрук, як раптам сонца пачало хавацца, адно няроўныя вішнёвыя стужкі параскідвала па небакрай — нібыта хтось (можа, нават і вецер) наспах абчысціў яблык-сонца; дзесь у духмяным чаборы нагледзеда сабе начоўку маладая пара жаўрукоў... Прыпынілася ў невысокіх берагах і рэчка. Чубы полымя люстраваліся на яе роўнядзі — гарэзілі й лашчыліся ў маленькай затоцы.

да старэйшай Марыі не хінецца?" — прыжоўваў Алясь...

Спяклася бульба, яе хутка выграблі — каб астывала — і, падкінуўшы на вуголле сушэйшых голек, пяклі сала. Алена расхінула абрус, і дзяўчаты выклалі на яго яйкі, шыбулю, хлеб. Па-важнейкі выставіў на траву дзве пляшкі "краніцы" Асвятцімскі...

...Як хутка надыйшла, так борздзенька і збягала за недалекія ўзлескі купальская ноч, жвава падмятаючы сваёй пасвятленай спадніцаю пухматыя туманы над лугавымі ўзлюбамі. Схмялелыя, больш ад гэтай вольнай начы, нязведанага прастору, чым ад выпітага, яны сядзелі моўчкі, грэліся каля пераліўнага

федральным саборам, на месцы былога Саборнага пляца (ад Губернатарскага дома і ратушы й следу не засталася), і — нібы апамятаўшыся — спешка перахрысціўся. (Што думаючы? Дзякаваў, канешне, Небу за гэты падарунак звароту.) А затым — міжволі, спантанна — пакрочыў... Куды? Ён і сам яшчэ ўсвядоміць не мог, не паспеў. І ўблудзіў у нейкі нападзакінуты двор, пашкадаваў нават, што на тлуннай шырокай вуліцы не застаўся ці — і таго лепш — зноў у таксі не сеў. Ды, дзякуй ёй, — акурат перад вачыма кабетка, жвава з пад'езда выпырхнула і ледзь з ім не сутыкнулася.

— Прабачце... Падкажыце, як на...

мае!!! Толькі шыльду новую займеў — Дом мастацтваў. Някепскую. Можна, і слушна: Беларусь — гэта мастацтва... А вунь і вакно на другім паверсе — ягонага кабінета... Хтось мільгатуў у ім... Ён жа заўсёды першым дзверы адмыкаў, не павінен яшчэ там нікога быць... То чаго ж ён ня йдзе, лайдакуе?..

І што гэта з вачыма сталася: і дамы з праспекта зніклі, і святлафораў не відно, і машын?... І з душы — як семдзесят гадоў спала... А там, унізе, за голым паркам, каля Свіслачы цёмнай і сціскай — Купалаў домік...

Ён рушыў напярэтакі, як і хадзіў часта — паўз рэчку, і нават бетон, што валу сціскаў, знаёмым здаваўся...

Пад абед 20 сакавіка Купала выпісаўся з земскай бальніцы. У адведкі шмат тады пайшло: Гарун, Бядуля, Ігнатойскі, Лёсік, Цярэшчанка, Рак-Міхайлоўскі, яшчэ некалькіх запамятаваў... і ён. Сустрэла Купала, заўсміхалася, — значыць, добра ўсё, на папраўку ідзе гаспадар. А ён — больш таго! — за сталом сядзеў, пісаў. Шчокі схудзелыя, цені пад вачыма, а зрэнкі — ажно свецяцца...

— Ажыў, браткі, ажыў! І крэмзаш пачаў, — прызнаваўся Купала за гарбатай. Але пра сябе амаль не расказаў (хіба толькі пра тое, што паэмы частку, у палаце складзеную, запісаў), больш пра навіны менскай распытваў. І нельга было не заўважыць, як і весялоць ягоная знікала, і агеньчыкі ў вачах затуманіліся.

Слабым усё ж, бачыў Алясь, быў яшчэ Купала, не паправіўся напоўніцу. Хоць нашмат горш на пачатку года пачуваўся. 2 студзеня Алясь карэктурку з "Беларусі" яму далому прыносіў (Лёсік папрасіў — сам з газетай дужа пільна заняты быў). Вось і тады Купала весяліўся, жартаваў. Уладзіслава Францаўна пірагом частавала... А праз тыдзень, 9-га, Купала ў бальніцу лёг. На аперацыю...

Пасядзелі ў Купалаў нядоўга, адпачываць пакінулі, напрыканцы толькі на паседжанне Часовага Беларускага Нацыянальнага Камітэта запрашалі — на 22 сакавіка.

А як выйшаў Алясь з Купалавага дома, карэктурка колішняя і ўзгалалася — артыкула "Справа незалежнасці Беларусі за мінулы год". Па дарозе Алясь і прачытаў быў яго, і цяпер роўныя абзацы ўваччу з'яўляліся:

"Калі немцы, пасля бальшавіцкага перавароту ў Расіі, занялі большую частку нашай тэрыторыі, кучка бальшавіцкіх камісараў, гаспадарыўшая раней у Менску, уцякла ў Смаленск. ...неяк дагаварыліся і стварылі часовы ўрад "Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі". Старшынёй урада быў назначаны Жылуновіч (Ц. Гартны), а рэшта "портфелей" былі падзелены паміж Дылам, Мясніковым, Шантырам, Яркіным ды інш. Гэты ўрад прыехаў у Менск, і 1 студзеня 1919-га была абвешчана "Незалежная Беларуска Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка" ў федэратыўнай сувязі з Маскоўшчынай. Адначасна стары беларускі ўрад "Рада Беларускай Народнай Рэспублікі і Рада Міністраў БНР" былі абвешчаны без абароны закону".

"Палякі занялі Вільню, пасунуліся да Маладзечна і пагражалі Менску... І "чразвычайка" сваю працу "павялічыла". Праца гэта менчанам добра вядома. Курганы сотняў расстраляных аб гэтым і цяпер сьведчаць".

Так, яны, "папараць-кветачы", разышліся з Шантырам. Але Бог яму судзя — рабіў гэты рамантык-апантанец усё шчыра...

Яго пачуццё незвычайнай гульні разбілася з першым стрэлам...

Ранак — нібыта падмянілі: хмура, золка, ветрана. З усходняй роўнядзі небасхілу як аграмадныя плыты сунуліся шэра-брудныя хмары — нізка завесалі над галавою, нібыта зачэпіўшыся за здзіды векавых-элак.

Батальён залёг, чакаючы праходу Сіняўскім трактам частак 8-й дывізіі Чырвонай Арміі, аб чым неаднакроць перадавала разведка.

Напачатку на дарозе ўзніклі цёмныя крэскі, затым сталі расці й ператварацца ў верхнікаў. Гэта была конная застава.

— Чырвоныя! — зашапталі раптоўна шарагоўцы.

— Цішэй... Стреляць толькі па маёй камандзе, — хваляваўся, бачна было, і камандзір Мацэля.

(Працяг на стар. 12)

Алясь ПАШКЕВІЧ

І ДАМ ТАБЕ ВЯНОК ЖЫЦЦЯ

Прапаную чытачам "ЛіМа" фрагменты з раздзелаў нядаўна завершанага рамана-дакумента, які ўзнаўляе і ажыўляе старонкі Беларускага нацыянальнага ўздыму 1918-га, 1919-га, 1920-га гадоў (яго кульмінацыя — Слуцкі збройны чын), імкнецца абудзіць аціхлую памяць і 1998-га, і 1999-га, і... 2000-га...

Здавалася шматкроць, што не герой сённяшні — Алясь Вяяр — у мінулае сваё паглыбляўся (як аб тым сюжэт складаўся), наадварот — героі мінулага: Янка Купала, Алясь Гарун, Язэп Лёсік, Усевалад Ігнатойскі, Ядвігін Ш., Уладзімір Жылка, Адам Бабарэка, Кузьма Чорны, Юрка Лістапад, Макар Крайцоў і іншыя (шарагоўцы і камандзіры Слуцкай брыгады) — у днях нашых ажывалі, нас дапаўнялі, — вучачы, на пайторы і памылкі нашы ківаючы. І ўдзел названых дзеячаў у беларускім нацыянальна-вызвольным руху і ў Слуцкім збройным чыне — не айтарская фантазія, а факты, пацверджаныя дакументальна (праз гэты і "давесака" пры абазначэнні жанру — дакумент). На жаль, шмат яшчэ мусім мы даказваць і самі сабе, і састарэлым арміям містыфікатарай... А галюны герой твора — Алясь Вяяр — ці выдуман? Ён — родны падвойнік свайго прататыпа Аляся Змагара, Беларускага пісьменніка-эмігранта, як — наогул — кожны Вяяр змагару родны.

Урэшце, гэты твор не толькі пра гора й войны, але — і пра каханне, пра любоў, і найперш пра любоў, бо — не зважаючы ні на халады, ні на слёзы, ні нават на смерць — жыццё дадзена, каб любіць, і кветкі не для смерці цвітуць, а для Любоўі, і з любоўю на светлыя магільны кладуцца...

Яны ж, слукія гімназісты-аднакашнікі (адзін толькі Фабіян Шантыр ужо настаўнічаў) упаўкруг сядзелі вакол полымя, калі за спінамі нечакана пачуўся мядзведжы трэскат — Сяргей Бусел, завадатар-весьялун, цягнуў да агню аграмадную сухадрэвіну.

— Ну, Клекатун, ці не купалка-русалка табе падсобіла — такую стваліну вывернуць... — падчапіў Андрэй Бараноўскі.

Мянушка да Сяргея прыстала не толькі з-за ягонага прозвішча — Бусел, але і праз вялікую гаварлівасць: як пачне, бывала, "клекатаць", дык каму-небудзь цяжка і слова ўшпіліць.

Але гэтым разам Бусел змаўчаў, прысеў каля яго, Аляся, і ціха адсопваўся — стаміўся.

Калі сухадрэвіну, з цяжасцю паламаўшы, укінулі ў агонь, сноп іскрыў ускружыў у неба, далёка асвятліў і сонную рэчку, і рэдкі арэшнік, і квона прытуманены ўскраек лугу.

Хлопцы, нібы апамятаўшыся, кінуліся купацца, на іх з завідкай пазіралі дзяўчаты — сёстры Марыя і Людміла Стагановічы ды Алена Лабуш (дачка гаспадароў, у якіх кватаравалі сёстры, толькі збіралася паступаць у гімназію), пазіралі, але ў рэчку лезці не насмелваліся — сорама.

Ён любіў плаваць ноччу. Вада, шчодра налечаная за дзень, была асабліва мяккай. У густым цемрыве рачная роўнядзь пялэскалася ціха, перад самымі вачыма злівалася з нябачным небам... А цяпер — дык і зусім дзіўна пераблытваліся сполахі-іскрынкі полымя і зярняты зорак. Доўга плыў на спіне, губляючыся паміж чорнай рэчкай і пакрытым начы, вада гулліва набягала на ягоны твар, пяшчотна казытала вусны. Ён успамінаў мінулы ўжо год вучобы, шкадаваў, што днём не адшукаў у Слуцку новых беларускіх кніжак. Колькі гадоў таму і сам пачаў пісаць вершы, некаторыя ўжо змясцілі ў гімназічным часопісе "Прамень" — пад псеўданімам Алясь Вяяр. Штось натхнёнае трапяталася ў душы і зараз — ён хацеў напісаць пра гэтую ноч, пра іхняе чубатае полымя, пра залатоўкі-зоркі...

Здалёк убачыў, як паважна вылез на бераг Шантыр, атрэсваючы кучаравую копку валасоў, выпырхнуў з вады Мікола Асвятцімскі і — вот жа пралаза! — усеўся паміж Марыяй і Людмілай. Мікола, старэйшы за Аляся на два гады, пачаў тую апошнім часам зашмат заляцацца перад малодшай Стаганавічанкай... "І чаму ён

россыпу вуголля — толькі неўгамонны Клекатун высільваўся для ўсіх, апавядаючы пра свае чэрвеньскія прыгоды.

— Дык што, так і разыдземся йзноў да самае вучобы? — Асвятцімскі, як і не чуочы Клекатуна, прыкурваў, і ён тады скарыстаў узніклую пярэвру, агледзеў паўкруг (Людзя падкруціла пальчыкам доўгі кузьярок, што звісаў на скронь, і апусціла вочы).

— Сябры! — ажывіўся Шантыр. — Я неяк вычытаў, што раней у Вільні былі студэнцкія гурткі... філаматаў і філарэтаў, дык давайце штось падобнае створым і ў нас...

— А што... Суполку сваю ці таварыства... — Сяргей Бусел — было відно па вачах — ужо не меў ахвоты цягнуць ранейшыя доказкі.

— Можна было б заснаваць свой невялічкі тэатр, ладзіць спектаклі... Запрашалі б з Менску артыстаў! — дадаў і Андрэй Бараноўскі.

— І назваць таварыства гэтае "Папараць-Кветка", на якую мы сёння чамусь забыліся, — усміхнуўся і ён, Алясь.

— А што... добра! — прыўзняўся наўколенцы Васіль Русак. — Яй бо... добра! Толькі ж вы, братцы, пра хор забылі! — І, узварухнуўшы свой святлявы чуб, заспяваў (ён наогул любіў сьпяваць)...

Дзяўчат вызваліся праводзіць ён, Мікола і Сяргей. Ускраек Слуцка выглядаў сціскай вёскай — тыя ж няроўныя драўляныя хаты ў густых садках, лапікі зямлі, пакрытыя бульбоўнікам і ўжо крыху пажайцелым ячменем каля самай вулікі. Вусатыя каласкі вылазілі з-за плота і блыталіся ў прычаўрэлай крапіве.

Раптам Людзя гарэзна ўсміхнулася і, калнуўшы яго іскаркамі зеленаватых зрэнак, расцяжна прадэкламавала:

**Мне цалавалі шыю спелыя жыты,
а так хацелася, каб гэта была ты...**

Ён ледзь тады не спатыкнуўся на роўнай дарозе: гэта ж пачатак ягонага верша, змешчанага ў "Промні"! Усю дарогу да Лабушаў плёўся моўчкі, злучыўся на сваё няўмелства расцякацца салаўём — як гэта рабіў Сяргей, і толькі калі ўвайшоў у двор, а Людзя падалася выкруціць валу з калодзежа, ён дапамог выцягнуць вядро і, нязграбна разліваючы валу на свае і яе ногі, высмеліў:

— А ведаеш, Людзя, той верш... пра жыты... я пісаў табе...

Ён яшчэ крыху пастаяў перад Ка-

"Паяцы" зноў на сцэне

На сцэне віравалі жарсці. Артыст у парыве рэзонасці падчас прадстаўлення забіў жонку. Гэтая трагедыя сталася сюжэтнай асновай оперы "Паяцы" славутага італьянскага кампазітара-верыста Р. Леанкавала. Прэм'ера яе канцэртнага выканання адбылася ў Нацыянальным акадэмічным тэатры оперы Беларусі.

Музычны кіраўнік і дырыжор Аляксандр Анісімаў зрабіў усё магчымае і немагчымае, каб аркестр гучаў ярка, вобразна, каб гэтая прэм'ера сталася сапраўдным святам.

"З вялікім задавальненнем я працаваў са спевакамі, — гаворыць ён. — Цудоўна валодае сваім голасам Уладзімір Пятроў. Партыя Каніі лёгка "кладзецца" на голас Сяргея Франкоўскага. Вікторыя Курбацкая ў партыі Нэды — чуллівая, цікавая. Яна ў выдатнай творчай форме". Са словамі Аляксандра Міхайлавіча нельга не згадзіцца. Партыя Нэды складаная. Спявачцы трэба было спалучаць магчымасці мецца і вельмі высокія сапранавыя ноты. З гэтым яна справілася.

Сярод партнёраў, з якімі ёй лёгка было выступаць у новым спектаклі, Вікторыя Курбацкая назвала, прынамсі, Сяргея Франкоўскага. Абое артысты, дарэчы, удзельнічалі ў першых паказах прэм'еры.

Як прызнаўся Сяргей Франкоўскі, перш чым рыхтаваць партыю Каніі ён праслухаў яе ў выкананні вядучых італьянскіх спевакоў. "Але я стараўся нікога не капіраваць, а прапускаць перажыванні праз сябе", — удакладняе ён. Можна сказаць, усё і атрымалася ў тэмпераментнага музыкальнага артыста. У першым жа спектаклі ён настолькі ўвайшоў у вобраз, што нават нечакана для сябе расплакаўся. А "вярхі" гучалі проста бліскуча і сакавіта!

Парадаваў публіку артыст Васіль Кавальчук у партыі Тоніі. Іронія, гратэск і раней дапамагалі яму ствараць яркія запамінальныя вобразы Скарпіі ў "Тосцы" Пучыні, Барыса Цімафеевіча ў "Кацярыне Ізмайлавай" Шастаковіча, Дона Базіліі ў "Севільскім цырульніку" Расіні, а на гэты раз ён змог раскрыць няпросты характар закаханага гарбуна.

У партыі Тоніі выступіў таксама ўладальнік прыгожага барытона Юры Бастрыкаў, які, на жаль, пакуль не знайшоў для ўвасаблення гэтага вобраза адметныя фарбы.

Па-свойму ў кожнага цікавы Сільвіі Уладзіміра Пятрова ды Уладзіміра Мароза, уладальнікаў цудоўных галасоў. У партыі Бепа выступілі В. Стральчэня ды А. Тузлукоў.

Нельга не сказаць і пра яркае ўражанне ад хору, які можна назваць дзейнай асобай. Сваёй эмацыянальнасцю, напоўненасцю хор спрыяе раскрыццю зместу, рэагуе на дзеянне. І ў гэтым немалая заслуга хормайстра Ніны Ламановіч.

Шчырая музыка Р. Леанкавала не можа не хваляваць. Але, думаю, спектакль быў бы намнога больш выразны, калі б гэта было не канцэртнае, а паўнаватаснае сцэнічнае ўвасабленне.

Тады б і артысты былі больш раскаванымі, і публіцы было б больш зразумела, што адбываецца на сцэне. Ды і каб мова арыгінала "не замяніла" ўспрымання, трэба, на мой погляд, зрабіць для нашых глядачоў, які ў іншых краінах, бягучы радок з перакладам.

Дзесяткі гадоў прайшло, а я і зараз памятаю той даўні спектакль "Паяцы" нашага опернага, калі на сцэне ззялі незабыўныя зоркі: Рыта Млодак, Ісідар Балодцін, Мікалай Ворвулеў... Цяпер змяніўся час; новая пастаноўка, іншыя выканаўцы. Але сённяшні слухач таксама шукае і знаходзіць таленты, што яскрава раскрываюцца ў сучасных сцэнічных работах, якіх чакаеш заўсёды з нецярплівасцю...

Вера КРОЗ

Новы год — з новымі маркамі

Паштавікі аб гэтым парупіліся загадзя. У першыя дні 1999 года з'явілася ў продажы счэпка з дзвюх марак, прысвечаная Калядам і Новаму году. Адпаведна выпушчаны і віншавальны канверт. Аўтар марак і канверта — мастачка Т. Гуткоўская. На працягу года з'явіцца нямаля новых марак, у тым ліку прысвечаных знамянальным падзеям і юбілеям.

МЕРКАВАННЕ

"Нягледзячы на творчыя нестыкоўкі, прэм'ера "...Кэт" адбылася. Многія спецыялісты лічаць працу адкрыта правальнай. Крытыкі альбо маўчаць, альбо акцэнтуюць увагу на старых заслугах..."

Ігар Карней, "Памінальнае" лібрэта для беларускай оперы "Свабодныя новыя", N 40, 1998 г.).

Паважаны спадар І. Карней, дазвольце адрэкаментавацца. У маім кансерваторскім дыплеме значыцца: "музычны крытык". А тэма маёй дыпломнай працы, абароненай, дарэчы, на "выдатна", фармулявалася так:

Пра ўяўныя працэнты і танныя ангажэменты

"Жанр мюзікла: асаблівасці, вытокі і шляхі развіцця". Гэта я паведамляю на ўсялякі выпадак, для даведкі. Як і тое, што пра тэатр музыкальнай камедыі Беларусі я пішу больш за 10 гадоў.

Вы спасылаецеся на "многіх спецыялістаў", якія нібыта сцвярджаюць, што прэм'ера мюзікла К. Портэра "Цалуй мяне, Кэт!" у тэатры музыкальнай камедыі адкрыта правальная. Цікава, каго вы маеце на ўвазе? Бо знаёмая мне спецыялісты якраз вельмі прыхільна ўспрынялі гэтую новую працу тэатра і яго мастацкага кіраўніка — рэжысёра Барыса Лагоды.

Асабіста я не адгукнулася на прэм'еру оператыўна толькі з адной прычыны: спектакль быў паказаны летам перад самым закрыццём сезона, яму трэба было крыху "адстаяцца", набыць неабходную форму, а артыстам (у тым ліку выканаўцы галоўнай ролі А. Касцецкаму, які ў дзень прэм'еры страціў голас) — проста ачуныць, адпачыць пасля перадпрэм'ернага вэрха-лу. Але цяпер, калі тэатр, нарэшце, адкрыўся пасля задоўжанага рамонтна (так запознена сезон тут, здаецца, не адкрывалі ніколі!) і новы спектакль сапраўды ўвайшоў у належнае рэчышча, аказваецца, што напісаць простую рэцэнзію ўжо недастаткова. Трэба яшчэ штосьці тлумачыць, высвятляць, уступаць у палеміку. І рабіць усё гэта так, каб не распаляць унутрытэатральныя жарсці.

Напэўна, я здзіўлю паважанага апанента, калі паведамлю, што бачыла самую першую самастойную рэжысёрскую работу Б. Лагоды — яго дыпломны спектакль "Залётны" (паводле В. Дуніна-Марцінкевіча), пазначаны як мюзікл. Тое было яшчэ відовішча, скажу я вам! Пастаноўку ажыццявілі ў Гродзенскім драматычным тэатры, і я разам з прадстаўнікамі Міністэрства культуры ды Саюза тэатральных дзеячаў была запрошана ацаніць гэту працу.

Ну, і ацаніла.

Гэта была слоўная рэцэнзія, выказаная падчас абмеркавання. У выніку я была ўпэўнена, што ў асобе Б. Лагоды прыдбалася сабе лютага ворага. Праўда, сам ён сустракаў мае крытычныя напады з нейкай нават спачувальнай усмешкай: маўляў, давай-давай, гавары, мілая, уся твая балбатня для мяне — як насмарк для нябожчыка... Згадзіцеся, гэта не давала Б. Лагоду падстаў запісвацца ў мае добразычліўцы і тым больш — ангажаваць як крытыка на стварэнне "заказных" рэцэнзій.

Такім чынам, я не прадстаўляю інтарэсу Б. Лагоды, які за мінулыя 10 гадоў у пошуках працы павандраваў па былым Саюзе, перш чым уехаў у Мінск "на белым кані". За некалькі гадоў на пасадзе галоўнага рэжысёра і мастацкага кіраўніка Дзяржаўнага тэатра музыкальнай камедыі Беларусі ён і сапраўды перасварыў артыстаў, давеўшы да крайнасцяў вайну нерваў, пра якую пішаце Вы. Не робіць яму гонару і тое, што сваю незадаволенасць тымі ці іншымі актёрамі ён, не саромеючыся, выказвае прылюдна — ці то прэс-канферэнцыя пасля прэм'еры, ці то нататка ў друку.

А вось Вы, шануюны апанент, з такой руплівасцю апісваеце дэталь агіднага ўнутрытэатральнага канфлікту, нібыта прадстаў-

ляецца бок, процілеглы галоўнаму рэжысёру. Можна, Вам хацелася "адзначыцца" з дапамогай скандальнага матэрыялу, заснаванага на "смажаных" фактах? Але, здаецца, калі ўжо ўмешваюцца ў гэтыя канфлікты людзі нашай з Вамі прафесіі, яны павінны захоўваць максімальную аб'ектыўнасць, — прынамсі, абавязаны даць магчымасць выказацца абодвум бакам, а не правакаваць чарговыя выбухі эмоцый сваімі публікацыямі з фразамі, кшталту: "Фактычна каля 90% асабовага складу тэатра музыкальнай камедыі ў той ці іншай ступені прад'яўляюць прэтэнзіі да свайго мастацкага кіраўніка".

Тым больш нельга мяшаць у адну кучу прэтэнзіі да чалавечых якасцяў і высновы

спіра "Утаймаванне свавольніцы". Вобраз Кэт мусіць стварыць былая жонка рэжысёра Ванеса (І. Шыцікава), па характары нічым не горшая за шэкспіраўскую герайню. Пры ўсёй трупце яна абражае Фрэда, адкрыта сабатае рэпетыцыі... Герой жа А. Касцецкага ўсё гэта мужна трымае. Па-першае, ён апантаны тэатрам і не ўяўляе жыцця без водару куліс, без рэпетыцыйнай мітусні, без сваіх актёраў — такіх жа, як ён, бяссрэбранікаў. Ну, а па-другое, Фрэд Грэ-хем усё яшчэ закаханы ў Ванесу, ды і яна ў яго. Але тэатральныя інтрыгі ўвесь час перашкаджаюць ім працягнуць адно аднаму рукі (о, гэтыя шматсэнсоўныя паралелі! Але чамусьці толькі на сцэне прыміраюцца рэжысёр і ягоныя актёры, а вось у жыцці...)

наконт прафесійных здольнасцяў, спасылочыся на меркаванні нейкіх міфічных "спецыялістаў", якія лічаць спектакль Б. Лагоды "Цалуй мяне, Кэт!" правальным.

На маю ж думку, за апошнія гады — гэта адзін з найбольш удалых спектакляў тэатра, якія цяпер рэдка з'яўляюцца тут. Дзякуючы дакладнаму выбару актёраў глядач атрымаў выдатны падарунак. Магчыма, відовішча крыху зацягнутае, і ад некаторых сюжэтных калізій можна было б без цяжкасцяў пазбавіцца, — тады б яно набыло неабходны тэмпарытм, асабліва ў 1-й дзеі (дарэчы, аналагічны недаход уласцівы і дзвюм першым мінскім пастаноўкам Б. Лагоды — "Капелюшу Напалеона" і "Цыганскаму барону"). Ды ўсё ж гэты мюзікл глядзіш з вялікай цікавасцю і неадрыўнай увагай.

Як можна не заўважаць цудоўныя актёрскія работы! Упершыню за шмат гадоў сваёй творчай практыкі на сцэне тэатра музыкальнай камедыі актёр характарнага амплуа А. Касцецкі атрымаў ролю першага плана, і дэбют такога маштабу варты самых цёплых слоў. Ён іграе ролю рэжысёра Фрэда Грэхема, які ставіць п'есу У. Шэк-

Свайго героя А. Касцецкі ўвасабляе натхнёна, шчыра, ён літаральна пражывае ролю, аддаючыся ёй цалкам.

А Ванеса ў выкананні І. Шыцікавай! Як бы каму тое ні было прыкра, а жонка галоўнага рэжысёра Б. Лагоды — вельмі прыгожая жанчына і адораная актрыса. І ў спектаклі "Цалуй мяне, Кэт!" зачароўвае сваёй пластычнасцю, уменнем дакладна расставіць неабходныя акцэнты, а таксама цудоўна танчыць і спяваць. У гэтай пастаноўцы І. Шыцікава — сапраўдная зорка, і той, хто гэтага стараецца не бачыць, проста хлусіць сабе. А з якім захваленнем я назіраю за працай В. Мінгалёва (Білі Келхоўн — Лючэнца)! У сваіх невялічкіх ролях актёр проста непараўнальны. Тое ж самае можна зазначыць і наконт яго старэйшага калегі В. Бажэнава (Гары Трэвар — Балціста). Гэтым актёрам даручаны, па сутнасці, ролі другога плана, нават эпизодычныя, але як ярка яны ў іх раскрываюцца! А "крымінальны дуэт" у асобах Г. Казлова і В. Сердзюкова! Кожны іх выхад у "парныя канферансы" выклікае шчыры ўсмешкі і апладысменты слухачоў — настолькі адточаныя іх сцэны, настолькі

адмыслы танец, настолькі дасканала валодаюць акцёры сваёй прафесіяй!

Дарэчы, знаны балетмайстар Г. Абайдулаў сваю місію выканаў на 100 і нават болей працэнтаў. Ён ажывіў спектакль, удыхнуў у яго чараўніцтва танца, пластыкі, жэсту. Артысты і дагэтуль успамінаюць працу з Г. Абайдулавым як моманты найвышэйшай асалоды, бо гэтая праца падаравала ім сапраўдны адкрыццё ў іх універсальнай прафесіі.

Дык што ж такога "правальнага" ўбачылі "многія спецыялісты" ў "...Кэт"? Можна, касцюмы, якія прыдумала сама І. Шыцікава? А чым яны, прабачце, дрэнныя? Ну, мае актрысы мадэляваць адзенне, разбіраецца ў модзе. Ці камусьці проста не даюць спакою памеры яе ганарараў?

Безумоўна ж, як і кожны спектакль, мюзікл "Цалуй мяне, Кэт!" мае свае недахопы. Ёсць відавочныя недапрацоўкі ў аркестры (дырыжор — А. Сасноўскі), ёсць відавочныя расцягнутасці. Ёсць, нарэшце, з дазволу сказаць, "дэкарацыі". У рэцэнзіі на адну з папярэдніх пастановак Б. Лагоды, дзе мастаком таксама быў Я. Ждан, я ўжыла ў дачыненні да сцэнаграфіі выраз "анучы з прэтэнзіяй". У "ЛіМе" мяне далікатна паправілі, замяніўшы слова "анучы" словам "тканіны". Паглядзеўшы "...Кэт", я ўсё ж настойваю на сваім. Толькі на гэты раз "дэкарацыі" нават без прэтэнзіі. Дзякуй толькі, што іх няма, і гэта вельмі добра. Дый спектакль літаральна выратавае тое, што артысты іграюць "тэатр у тэатры", і аголеныя кулісы ўспрымаюцца зусім натуральна.

А ці бачылі Вы, спадар Карней, як спектакль заканчваецца, як яго прымаюць гледачы? Праўда, я зазвычай сцвярджаю, што апладысменты публікі пасля спектакля даўляюцца на ўважлівае сведчацтва пра яго якасць. На жаль, у жанру аперэты глядач пераборлівы і "купляецца" часам на вельмі нізкапробную прадукцыю. Але бяруся Вас запэўніць, што "...Кэт" да такога кшталту прадукцыі не адносіцца. Пры ўсіх недахопах гэты спектакль напоўнены жывымі характарамі, асэнсаваным зместам. І публіка дзякуе артыстам такімі ж шчырымі, а, галоўнае, асэнсаванымі апладысментамі. Сярод гледачоў вельмі шмат моладзі, і гэта пра многае гаворыць. Артыстам крычаць "брава" і ведаюць, чаму і за што. І я крычала ім "брава" і апладзіравала ад душы.

І мяне як гледача зусім не хвалюе акцёрская кухня. Але Вы ў сваім артыкуле старанна выварочваеце "другі бок" тэатральнага жыцця, і гэта адмыслова перакрэслівае зусім не шараговую працу, у якой задзейнічана больш за сотню чалавек! Усе гэтыя людзі разлічваюць на прафесійную і абгрунтаваную ацэнку сваёй працы без спасылкі на чыесці "меркаванні". На жаль, Вас не цікавіць тое, што адбываецца на сцэне. Ну, а мне, напрыклад, брыдка даведвацца, што артысты, зняўшы касцюмы і змыўшы тэатральны грим, пачынаюць крэмацца адно на аднаго даносы ды ананімікі, што ўсе там адно аднаго ненавідзяць, што ў тэатры "квітнеюць п'янства і хамства". Брыдка — бо гэта мяне не павінна датычыцца. Я не хачу ўсяго гэтага ведаць. Гэта не мая справа.

Мне брыдка яшчэ таму, што журналіста добра скарысталі як зброю ў барацьбе за месца пад сонцам. Аднабаковы артыкулы толькі падліваюць масла ў агонь. Але гэта, здаецца, мала хвалюе майго апанента: "маўр зрабіў сваю справу" і больш пра яго ў гэтым тэатры наўрад ці пачуюць. Бо сам спадар Карней на пачатку артыкула ўводзіць апсанне тэатральнага канфлікту ў неабходны кантэкст: "У стане ціхай вайны знаходзяцца кіношнікі "Беларусьфільма". Ідзе высвятленне адносінаў у сценах філармоніі. З цяжкасцю заліваюць раны інертныя члены Саюза пісьменнікаў. Калоцаць паветра ўзаемнымі папрокамі "Песняры"..."

Якая дзіўная дасведчанасць і якое шырокае поле дзейнасці для Вас, спадар Карней! Дарэчы, магу падкінуць Вам пару-тройку падобных "сюжэтаў". Але наступным разам, калі будзеце пісаць пра ўсялякія канфлікты ў творчых калектывах, выкавайце і сваё меркаванне, а не даверліва спывайце з чужога голасу. Вядома ж, фальш — паняцце не толькі музычнае.

Вольга БРЫЛОН,
музычны крытык, член Саюза
тэатральных дзеячаў Беларусі

На здымках: сцэны са спектакля "Цалуй мяне, Кэт!"

Фота Віт. АМІНАВА

АСОБЫ

Мікалай ПІНІГІН: "Я мушу ствараць прыгожыя спектаклі..."

Шмат выдатных пастановак на рахунку лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі рэжысёра Мікалая Пінігіна. Яго любілі артысты, былі закаханыя студэнты, упадабалі гледачы. Ён займеў славу тэатральнай "зоркі". Але больш года таму нечакана з'ехаў з радзімы. Сёння М. Пінігін рэжысёр-пастаноўшчык Вялікага драматычнага тэатра імя Таўстанова ў Санкт-Пецярбурзе. Праўда, кантактаў з Беларуссю поўнаасцю не парваў. У Віцебску летась выпусціў спектакль "Марлен... Марлен..." Там, у Віцебску, з ім сустрэўся наш карэспандэнт.

— Магчыма, маё першае пытанне вам здасца не вельмі далікатным. І ўсё ж: чаму вы з'ехалі з Беларусі? Магчыма, былі чыста бытавыя прычыны?

— А каму гэта цікава? Ну так, былі. Мне кватэру далі ў Санкт-Пецярбурзе. Але не гэта галоўнае. Проста — запрасілі ў добры тэатр, які не канчаткова развалілі.

— Ці былі вам прапановы ўзначаліць які-небудзь беларускі тэатр?

— Прасцей назваць той калектыв, які мне б не прапаноўвалі. Здаецца, толькі Гомельскі не замаўлялі. Нават аперэту. Але ў мяне няма жадання кіраваць тэатрам. Я — мастак. Восем год у Мінску будоваў тэатр Верхняга горада, потым гэты будынак аддаў нейкай фірме. Уладам было ўсё роўна: аддаць каму заўгодна, толькі б абдуваць акаляючыя дамы. Тэатр той меўся быць прыватным. А ў Расіі — тая ж гісторыя. Ніхто не хоча кіраваць вялікім, дзяржаўным тэатрам. 24 гадыны ў суткі быць на працы, за ўсё адказваць і мець пры гэтым мізэрны заробак? Усе хочаць некуды ездзіць, штосці ставіць, зарабляць грошы.

— І ўсё ж такі кантакты з Беларуссю ў вас захаваліся. Дзе вы яшчэ ставіце, акрамя коласаўскага тэатра?

— Павінен выпусціць "Барыса Гадунова" ў нашым, мінскім оперным. Калі знойдуцца грошы на дэкарацыі і касцюмы. Апроч таго, меркаваў паставіць спектакль у купальняў сумесна з гуртам "N. R. M.". Дзея адбываецца ў беларуска-рускім мястэчку 39-га года. Шкада, калі праект не атрымаецца, бо п'еса напісана так вытанчана, з такім гумарам...

— Як вас сустрэў Санкт-Пецярбург? Як прынялі ў ВДТ? Ці склаліся ўжо ў вас якія-небудзь уражанні ад тамтэйшага тэатральнага жыцця?

— Першы мой спектакль у Піцеры — "Капрызы Марыяны" лаводле Мюса. Ён мае глядацкі поспех і жалівую крытыку. Наогул, піцёрская крытыка — гэта асаблівы выпадак. Яна ніколі не даруе, што мастацкі

кіраўнік тэатра Лаўроў прывёз з Беларусі нейкага "калгасніка". Яна зняважана і ніколі з гэтым не змірыцца.

— А як з акцёрамі? Яны вас добра прынялі? У Беларусі, дзе вы мелі такі аўтарытэт, мабыць, лягчэй было?

— А гэта не мае значэння, Расія ці Беларусь. Артыст — ён усюды артыст.

— Але ж аўтарытэт...

— У гэтым сэнсе крыху прасцей у нас. Не трэба даказваць, што ты не хлопчык. Але нічога. З артыстамі якраз нармальна. А крытыкі... Яны, да таго ж, такія амбіцёзныя. У Маскве прасцей. Там вельмі дэмакратычны горад, дзе намешана мноства нацый. А ўсю пагоду робяць прыезджыя, правінцыялы. Піцеры ж лічаць: усе грошы уся карысліваць, уся подласць — у Маскве, а мы — сапраўдныя сталіца культуры. Дарэчы, вельмі падкупляе атмосфера, створаная ў тэатры яшчэ Таўстановам. Мяне сустрэлі на вакзале, прывезлі на машыне ў тэатр, у гатэль. На рэпетыцыі прыносяць чай з варэннем. Памрэж заўсёды звяртаецца да рэжысёра: "калі ласка", "будзьце ласкавы". Там такі стыль. Усе "бабулі" ў тэатры з табой раскланываюцца. Адна з іх пасля прэм'еры падарыла мне двухтомнік Мюса. Што ж да іншых піцёрскіх тэатраў, то ад маскоўскіх яны істотна адрозніваюцца. Ёсць вельмі правінцыйныя спектаклі. А ўвогуле не магу сказаць, што якісьці тэатр пакінуў у мяне яскравае ўражанне. Зараз ва ўсіх аднолькавая сітуацыя. Нават такія выдатныя акцёры, як Басілашвілі і Фрэйндліх, атрымліваюць невялікі заробак, прыблізна па 50 долараў. Наогул, зараз час не тэатраў, а спектакляў. Добры тэатр цяпер утрымліваць немагчыма па тэхнічных прычынах. Прыстойны тэатр — гэта найперш калекцыя выдатных акцёраў. А гэта кватэры, заробкі, быт... Калі б артыстам у тэатры плацілі столькі ж, колькі зарабляе прастытутка ў гатэлі "Віцебск", то тыя прыгожыя дзяўчаты былі б тут, а не праз дарогу. Ці можна было ўявіць у дарэвалюцыйнай Расіі, каб нейкая прастытутка зарабляла

больш за Веру Камісаржэўскую?..

— Калі вярнуцца да нашых пенатаў, што б вы маглі сказаць пра коласаўскую трупі і спектакль, які выпускаецца?

— Гэта мой чацвёрты спектакль тут. Упершыню я трапіў у гэты тэатр у 1977 годзе, калі працаваў асістэнтам у Раеўскага над пастаноўкай "Скорых цягнікоў" А. Паповай. Нельга параўноўваць той тэатр з цяперашнім. Усе карыфеі паўміралі.

Са Святланай Акружнай мы робім трэці спектакль. Пра што ён? Мабыць, пра люты час часу. П'еса Дзмітрыя Мінчона а — пра Марлен Дзітрых, славетную кіназорку. Пад старасць, стаўшы адзінокай і ўсімі забытай, яна запрашае да сябе розных людзей з вуліцы і гуляе ў "тэатр". Вось гэты факт і скарыстаў драматург як сюжэтны ход. На самай справе, асоба Марлен цікавая. Нарадзілася ў 1901 годзе, у 20-х гадах іграла ў тэатрах Веймарскай рэспублікі, хадзіла ў школу Рэйнгарда, знялася ў першым гукавым фільме. У 30-х — зорка Галівуда. Палюбоўніца Хемінгуэя, Рэмарка, Габэна... Дзіўнае жыццё і страшная смерць у 1992 годзе ў Парыжы ў поўнай адзіноце. Якой актрысе не хацелася б адарваць кавалак ад гэтага адымавага яблыка?

— Вы прыхільнік "чыстага" мастацтва?

— Так. Людзі стаміліся ад гэтага жыцця, і я мушу ствараць прыгожыя спектаклі.

— На вяртанне не спадзеяецца?

— А куды вяртацца? Мы атручаны добрым часам, і цяпер вельмі цяжка вяртацца ў "камсамол". У Піцеры мяне ніхто не ведае, і добра. Я спакойна працую, шпацырую па горадзе, хаджу ў музеі, тэатры. Мяне ніхто не чапае. А ў Мінску мяне ўсё адно павінны былі б дастаць. Ці па той бок барыкад, ці па гэты, у нас — так. Калі па другі бок барыкад станеш — памрэш з галечы. З гэтым я ніяк не змагу змірыцца. А там ты проста займаешся мастацтвам, па-за дзяржаўным, палітычным ды культурным кантэкстам. Расія такая вялікая, што там ні да кога няма справы. А тут бы "дасталі". Таму я і змыўся ад гэтай сітуацыі. Шмат было прычын: і асабістых, і бытавых. Але галоўнае: я магу займацца справай у вельмі добрым тэатры.

Гутарыў Юрась ІВАНОЎСКІ

КІНО

Саснёны Шагал

Прыкладна так я б адказаў — што ўбачыў узноўлены тэлеэкранам сон пра Марка Шагала, — калі б хто спытаўся ў мяне, як правільнай азначыць жанр гэтага дваццаціхвіліннага фільма.

Сон, навяны рэжысёру прачытаннем кнігі сусветна славага мэтра "Маё жыццё".

Чаму, прадбачу пытанне, толькі рэжысёру? Хіба адным рэжысёрам фільм ствараюць? У цэнтры вунь колькі прозвішчаў!

Няхай даруе мне творчая група. Разу-meю, кожны, хто ў ёй працаваў, ставіўся да свайго абавязку сумленна, з натхненнем. Ды добра і па ўласным вопыце кінадакументаліста ведаючы, што фільмавытворчасць — справа калектывная, у дадзеным выпадку аддаю, як гаворыцца, пальму першынства рэжысёру.

Канечне, гэта рэжысёрскае — уражлівы калейдаскоп мантажнай састыкоўкі фрагментаў фантазійных шагалаўскіх лютункаў — і фотасведчанняў рэальнага месцаковага побыту пары малалетства найслыннага ў дваццатым стагоддзі мастака; ягоных абліччаў з аўтапартрэтаў ды партрэтаў, напісаных сябрамі, — і сілуэтных акцёрскіх імітацыяў В. Манаевам ягонага аблічча. Канечне, гэта зноў жа рэжысёрскае — наданне ў фільме

дамінантнага значэння закадраваму тэксту. Перад тым, што называецца ў дакументальных фільмаў дыктарскім тэкстам, як правіла, ставіцца задача другасная: тлумачыць, каментаваць гледачу бачнае, прапанаванае вам, — я сам за жыццё напісаў такога кшталту літпрадукцыі богведма колькі. Тут жа наадварот — чутым вядзецца бачнае, знятае камерай ілюструе, выяўлена падтрымлівае тое, што гучыць. Бо гучыць за кадрам з вуснаў зноў жа В. Манаева толькі мудрае, часцей журботнае слова героя фільма. Выбраныя кавалачкі з названай аўтабіяграфічнай кнігі Шагала.

Яны краваюць спавядальнасцю інтанацыі, гэтыя кавалачкі. Гэтыя працуды прызнанні легендарнага старога чарадзея ў вечнай любові да крэўнага — віцебскага, лезненскага, прыдзвінскага, беларускага. Узрушвае, да прыкладу, ад сэрца звяртае да нежывых тады ўжо і жывых яшчэ ў роднай старане суродзічаў, што ён, далёкі ад іх сваё, разумее: творчасцю сваёй, існаваннем сваім нічога ім да лёсу не дадаў. Яны ж, аб тым не ведаючы, жылі яго волнае ў лёце ўяўленне ўвесь прыжыты ім век!

Падумалася: такое мог ён сказаць не адно радні — наогул Беларусі. Колькі часу на радзіме непажаданы, абылгані, ён у далёкаці працягваў па-сыноўску яе шанаваць, натхняцца згадкамі аб ёй, з фарбаў на палітры найбольш любіць гэтак частую ў краёвідах Беларусі васільковую. Успомнім з Андрэя Вазнясенскага: "Ах, Марк Захаровіч, ах,

Марк Захаровіч, Вёсе васількі, вёсе васількі!.."

Паколькі гледачу прапануецца як бы прыснёнае аўтарамі пад уражаннем шагалаўскіх успамінаў, гэтай акалічнасцю абумоўлены выяўленчы характар апаведу. Адамо належае і аператару. Выбраным для здымкаў прыёмам прывіды з мінулага апавядальніка, калі ён углядаецца ў даўняе, нечым прывідным, прытуманеным, бачным за смугою, як у сне, на экране і падаюцца. Дасягаецца эфект подыху ўспомненай даўніны.

Здаецца, так надаўна планетарна паша-нотны фантазёр, народжаны ў Беларусі, найстражэйша заставаўся ў нас персонай нон грата для паважлівага хоць з якой нагоды згадвання. У кінематаграфістаў, мяркую, яшчэ свежая ў памяці скандальная гісторыя забароны стужкі Аркадзя Рудэрмана "Тэатр часоў перабудовы і галоснасці": мужны майстар, што неўзабаве загінуў, здымаючы яву ўскаламучанага крывавай міжусобіцай Таджыкістана, дзёрзка паспрабаваў быў расказаць пра гэтае табу. Тое дурное мінула. У процівагу доўгай несправядлівасці да выдатнага сына Беларусі ім заганарылася. І сярод знакаў перамены адносінаў да яго — стварэнне ў апошнія гады шэрагу беларускіх кіна- і відэафільмаў пра Шагала. Папаўненне нябеднай сусветнай фільмацкай аналагічнай зматыкі.

Думаецца, варты ўклад у тую фільмацкую — і фільм, пра які гэты кароткі водгук.

Уладзімір МЕХАЎ

Паэзія прадстаўлена імёнамі А. Дубасвай, Ю. Нератка, Г. Атрошчанкі, У. Хвашчэўскага, М. Чарняўскага, а таксама П. Макаля з прадмовай К. Камейшы "А песня застаецца..."
Змешчаны апавесць К. Мохара "Апошнія дні", дзённікавыя запісы К. Камейшы "Паміж кубкам і вуснамі", апавяданні Я. Галубовіча, навелы Х. Жычкі, "запіскі ўнівераўскага студэнта" М. Грыбава "Германія: праз 50 гадоў", артыкул А. Астапенкі "Хрысціянства і нацыяналізм", чарговыя раздзелы кнігі М. Ермаловіча "Старажытная Беларусь".
З успамінамі пра Я. Янішчыц і згадкамі пра яе творчасць выступае В. Гардзеі — "Чорны воран над белай ружай..."
Штрыхі да біяграфіі З. Верас дадае А. Карлюкевіч — "...Сама духоўнасць Беларусі", Н. Пятрова знаёміць з мастаком С. Патаранскім — "Космас Сяргея Патаранскага".

"Беларусь", N 12

"Паэзія. Душа. Айчына" — у гэтых словах тое, чым жыла Я. Янішчыц. У сувязі з 50-годдзем з дня яе нараджэння ўспамінамі дзедзіца Р. Баравікова. "...І сумленне маё чыстае" — са старшынёй КДБ Рэспублікі Беларусь гутараць В. і І. Ждановічы. На пытанні А. Ліхача адказвае старшыня Пастаяннай камісіі Савета Рэспублікі па міжнародных справах і нацыянальнай бяспецы М. Чаргінец — "Мы гатовыя да супрацоўніцтва з Захадам, да пераходу ад культуры вайны да культуры міру".
Данілаў ("Не выжываць, а жыць!") расказвае пра знакамітага акадэміка В. Капцюга, а А. Барыс ("Дзякуй майстру за казку!") — пра разьбяра і мастака І. Лізуру. Якім бачаць свет дарослых сённяшнія дзеці — пра гэта можна даведацца з запісаў Т. Мушынскай "...І знойдзем чароўную кветку!". На "Дзіцячай пляцоўцы" прапануецца таксама гутарка А. Галсцяна з дзесяцігадовай Веранікай "Я люблю, калі цёпла..." Пад рубрыкай "Упершыню ў Беларусі" прапануецца вершы Н. Бурдзейкі, У. Гарачкі, Л. Раманавой, А. Яскевіч. Змешчаны казкі Я. Галубовіча, рэцэнзія "Я. С." на кнігу Р. Платонава "Лёсы", нарыс І. Масляніцкай "Залаты век" Рагвалода і Тура", а таксама шэраг іншых цікавых матэрыялаў.

"Мастацтва", N 12

Нумар адкрываецца артыкулам У. Конана "Вобраз Казіміра Малевіча: факты і міфы". Працяг гэтай тэмы ў артыкуле Т. Катовіч "Віцебская прастора-час Казіміра Малевіча".
Часопіс знаёміць і з іншымі мастакамі: В. Нікіфаровіч ("Мастак, які маляваў лёс") расказвае пра Х. Суціна, М. Яніцка — пра Л. Пятруль — "Невядомы вядомы мастак — Людміла Пятруль". З ІІ Рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур вядзе рэпартаж Г. Багданова — "Свята, якое яднае". Сярод іншых матэрыялаў — "Беларуска-нямецкія тэатральныя сувязі" Т. Ратабыльскай, "Ян Булгак, вандруючы святлапісец" Т. Зайцавай, "Мастак у лялечным тэатры" С. Юркевіча, "Мадэлі спажывання экраннага мастацтва" Д. Падбярэзскага, "Танец становай энергіі" Н. Дожынай. Прадстаўлены раздзелы "Эстэтыка", "Рэцэнзіі", "Падзеі, факты, інфармацыя".

Валодаў
дасканала

беларускай мовай эстонскі літаратуразнаўца і перакладчык Олеў Іыгі (1919—1989). А таксама рускай, польскай і, зразумела, сваёй роднай. Скончыў Тартускі ўніверсітэт, а ў друку выступаў з 1949 года. А ў хуткім часе заняўся і перакладчыцкай працай, перакладаў з арыгінала. Перад гэтым знаёміўся з жыццём той краіны, творы пісьменнікаў якой пераставаў па-эстонску. Неаднойчы бываў і на Беларусі. Дзякуючы О. Іыгі на эстонскай мове выйшлі зборнік апавяданняў Я. Брыля "Сірочы хлеб", трылогія Я. Коласа "На ростанях", раманы І. Мележа "Людзі на балоце" і "Подых навалніцы". Дапамагаў у перакладчыцкай працы і іншым. У прыватнасці, калі рыхтаваліся да перакладу на эстонскую мову выбраныя творы Я. Купалы і Я. Коласа, рабіў іх падрадкаўнікі.

І ДАМ ТАБЕ ВЯНОК ЖЫЦЦЯ

(Працяг. Пачатак на стар. 8—9)
Коннікі — ужо ў метрах сарака, і нарэшце пляснула кароткае "Плі!" Цішыня ўзарвалася. Конь пад першым верхнікам даў свечку... Захлопалі-агушылі новыя стрэлы, а Алясь тады нечакана знікае, палец на курку нібыта скамянеў, не слухаўся. "Стрэліць — у жывога..." — апыкла млосная ня-пэўнасць, увушшу завінела, і адразу ж стала шкада сапсаванага патрона...

Застава, пакінуўшы на дарозе з дзесятак забітых і параненых, сыпанула назад.

— На другую пазіцыю — бяго-ом!!!
Шарагоўцы ўсхапіліся й кінуліся за Мацэлем. А той спланаваў правільна: як толькі ягоны звяз залег перад невялікім кустом — метраў з пяцсот чыперадзе з'явіліся два бальшавіцкія ланцугі і паўколам кіраваліся да трох прыдарожных дубоў, з-пад якіх і сустрэлі свінцом застава. "Такі арыенцір, — думала Мацэля, — не можа не кінуцца ў вочы".

На гэты раз случакі пачалі страляць ледзь не з тылу. І зноў Алясь не мог ажывіць свой палец, хоць перад ім усё бліжэй і бліжэй торкаліся ў прамерзлую зямлю гарачыя кулі. Застагнаў права руч шараговец і прыпаў тварам да сшэрхлай травы, сніх. Алясь крануў яго рукою — маўчыць. Паспрабаваў перахіліць — і ўскрыкнуў у сполаху... Лоб чалавека быў разбіты, сподзіў і пакута на скры-ваўленым твары...

І тады ўнутры яго як штось абарвала-ся, лопнула. Ён схопіў вінтоўку, злавіў у проразе наступоўца, роўнага гадамі з забітым суседам, і паспрабаваў сцішыць дыханне. А сэрца, як на тое, мошна штурхала-білася ў грудзі, перашкаджа-ла цэліцца. І ён наоў адшукаў тога ж чырвонаармейца, да болю прыкусіў губу — і стрэліў... Чырвонаармеец як натыр-кнуўся на штось нябачнае, паспрабаваў зрабіць яшчэ крок — і ўпаў на самым схоне дарогі...

Гэта была першая перамога. Ён нават не ўсвядоміў, як аціх бой. Узняў да неба заледзянелыя вочы — а цяжкія плыты-хмары зніклі, усё роўна як панеслі ў свет бяду ўбачаную. І неба ўраз паглыбела, павышэла, як хтосьці зняў з яго даўкую хмарную запавесу. І раптам зацерашыў снег, мяккі, бялюткі, — не-вядома адкуль...

Усё глыбей і глыбей укручваў яго ў свае нетры абуджаны вір памяці, усё машней у абдомах сваіх сціскаў, свет навакольных засячы: як не хацеў-ста-раўся штось з рэчаіснасці ахапіць і вы-чуць — усё праз хвілю запавольвалася, туманілася. І зноў, як зрэдчас на ягоны заакіяньскія Дзяды, збіраліся цяпер перад ім забытыя, думалася, постаці; ажывалі — у руху, колеру, гуках — даўно прамінулыя дзеі. Яму ажно немарасце-ва рабілася — ці не памарак памутнёна-сці абрынуўся нечакана? А згадкі, пры-паміны ўсёй свядомасцю авалодваць пачыналі, нават чуць пераставаў, як нямела чагось левая рука, сэрца знібела і штось даўка-ўчэпістае пад ім, сэрцам спрацаваным, узрастала. Усё часцей уяўляцца пачынала, што — вось ён, стары й амаль немаглы, праваліўся ў прогу тога бязмежнага 1920 года і выб-рацца з яго і не жадае, і не можа; што гэта ён не калісьці, а яшчэ заўтра вер-нецца з Лістападам і Мацэлем ад Ба-лаховіча і стане сведкам раздраю паміж штабам брыгады і радай...

А разлад той толькі падахвоціў баль-шавікоў. На разгром "мясжу" дадатко-ва з сібірскіх франтоў перакінулі 27-ю Омскую дывізію, частку якой склалі чырвоныя кітайскія добраахвотнікі, ашуканыя савецкай прапагандай. Фронт напаяўся й лопнуў...

7 снежня пачалося адступленне з Семежава. Штодня — жорсткія баі. Сотні параненых. Бацька ягоны, случкі лекар, не спаў ночамі, арганізоўваў пе-равоз параненых у шпіталі Клецка і Нясвіжа. Зноў баі — калі Раманова й Капыля. Вопытныя чырвонаармейцы колькі разоў намагаліся акружыць бры-гаду, але камбрыг Сокал-Кутылоўскі своечасова "загінаў" флангі й пазбгаў пятлі. Па лініі Вызна — Кажушкі — Ляднава — Савічы крыху затрымаліся — і зноў адступілі на захад. Тады і...

Божа, як ні высільваўся доўгія гады

гнаць ад сябе нават прыгадкі пра той страшны дзень, шматкроць сціраў са сваёй памяці, і здавалася нават, што ўжо, нарэшце, і адбалеў, адпакутаваў дарэшты імі — а яно зноў, як крыж ягоны, узвальвалася на цела і пад сэр-цам шчымеда, і свядомасць ірвала. І не ўцячы ад яго — ні ў краі чужым, ні тут — на зямлі, якая тое ў сябе пры-няла...

Шпіталь бацькаў адарваўся ад бры-гады, адкалолі яго нападаўцы — і ўсіх нямоглых, беспрытомных (з дзесяткі два) у стадоле ляснага хутара, абсталя-ванага пад шпіталь, і пастралялі.

Бацьку рукі звязалі, а трох "сясцё-рак" — сярод іх і Люду! (як дзіце сваё апыкаў яе бацька, ад сябе не адпускаў!) — пацягнулі ў хлеў, на сенавал. Заста-гнаў бацька, вартавога свайго за ног збіў, на кітайца, ад якога Люда вырывалася, наваліўся, пальцамі хоць і звязаных рук за горла ўхапіўся (пра гэта потым Алясю адна з ацалелых "сясцёрак" пераказва-ла)...

— Бяжы, дачухна!!!
Стрэл грывнуў. Збіты кітаец вінтоўку ўпусціў — з-пад знежывелага бацькі выбірацца пачаў... А Люда не каб да лесу пабегчы — вінтоўку хапіла і прама ў вірлы кітайцавы!

Тут іншыя апамяталіся, напярэсць кінуліся. А яна вінтоўку за рулю — і лязом штыха халодным навекі сэрца сваё дзівочае астудзіла... А яно — мала-дое, неўтаймоўнае, не схацела адразу рвацца: штурхане балюча ў грудзі раз-другі — і прыцішыцца, з новай сілаю збіраючыся. Затым зноў так, зноў. На-ўсколенцы прыпала, да сябровак памк-нецца — і зноў сэрца аціхне... І вочы ўжо невідучыя, як у павалоцы небнай, — як здзіўленне таілі... А потым і ўпала на тых зболеных грудзі, руку да галавы ўскінуўшы-падламаўшы — як касу сваю папраўляючы...

Мокрай вясенскай цемрадзю да случкага касцёла бернардынцаў няс-пешка пад'ехалі шэсць верхнікаў. Служ-ба не вялася, галоўныя дзверы былі замкнуты, але ўсе спешыліся і, марудна азіраючыся па баках, пацэпалі да служ-бовай бакоўкі.

— Эта... Ахраняць нужна бы... — нясмела абазваўся першы, з доўгімі рукамі, урослай у плечы галавой.

— Борзов, останься, — прабісціў ча-лавек з кароткай скуранцы, сціснутай дзягай, шчоўкнуў кабурою й выцягнуў наган. — Давай!

Даўгарукі ціха ўвайшоў на невысокі ганак і падрагаў у дзверы.

У бакоўцы ніхто не абазваўся. Той, хто ў скуранцы, паспрабаваў націснуць на дзверы, але тых былі зашчэпнуты знутры.

— А дед точно там?

— Там, а где ж ешчо... Месяц ужэ майстрачыт, і жывёт тут, — шэптам на шэпт адказаў даўгарукі і пастукаў мац-ней.

— Іду-иду! — пачулася ў бакоўцы. — Хто там?

— Ды гэта я, пан Вярховіч, справавод канцэлярскі... Абрамовіч. Памятаеце такога? — і галава яго, пакрытая змятай канфедэраткай, выцягнулася з тулава. — Пусцеце перахавацца... — і запнуўся, дула нагана спіноў ўзмакрэлай адчуў-шы. — Бальшавікі ледзь не злавлілі...

Дзверы прачыніліся, і тады за іх ру-бец хапіліся дзве шырокія далоні і моц-на піхнулі... Трое ўскочылі ў бакоўку і скруцілі старца Вярховіча, — толькі нядоўгае шорханне — і зноў ціха.

— Ну а тебя особо приглашать? — незадаволена бухнуў хтось з-за дзвярэй. Гэта да яго, Абрамовіча, які застыў было на ганку. Ён уздыхнуў і працяна-ваў у крыху асветлены пакойчык, ціха прыкрыўшы за сабою дзверы...

Лёс ашукаў Абрамовіча. Палякі з усім майном арганізавана выехалі з горада, нават і не ўгадаўшы пра свайго пісарчука. Плявалі на ягоны след і абуджаныя случакі. А тут яшчэ ліха нанесла гэтых васьм... Разведка чырво-ных ці што? Хтось, пэўна, навёў на яго... Вось і рабі дабро людзям, пакры-вай... "Контра!" — і ледзь не прырэ-длілі. Вось і давалася пра жоўтага д'ябла ўспомніць. "Так і так, — выўюньвацца стаў, — у сваіх мэтах пры паляках быў... Каб супраціў улады Саветаў, то на Запад і збег бы. А то ж, бачыце,

застаўся... А каб веры далі, справай дакажу. Рабоча-сялянскаму войску, ве-даю, грошы патрэбны, каб, як вы тут казалі, контру розную біць, то я й падкажу, дзе на гэта крыху экспра-прыраваць..." Сам жа яшчэ з месяца таму вычуў, што на касцёльны случкі іканастас ксяндзы варшаўскія (вось бы і да іх дабрацца!) пазалочаных блях ахвяравалі. Паўтара кілаграма! А май-страваць старац Вярховіскі ўзяўся. Апошняя, казаў, як дасць Бог, работа.

Вось і прывёў цяпер да яго гасцей нечаканых...

— Дзед, мы, как понимаешь, не на исповедь, — няўрымсцілася зайшла ў скуранцы. — Ты нам отдаешь золотишко варшавское, и мы прощаемся! — І раптам натыркнуўся на спакойны по-гляд старца, знікаеў нават, каб не маўчаць, да падначаленых буркнуў: — Что стали? Ищите!

Сам падышоў да стала, мякка асве-чанага газніцай. Агледзеўся. Абрац невялікі ўзяў, па раме рукою правёў — а на ёй ценёкая стужка з вычаканенымі санцакветамі і бліснула ганарліва-жоў-тым. Усмехнуўся здаволена, адарваў на адзін яшчэ толькі цвічок прымацава-ную стужку — і да старца:

— Где остальное?

— Што я, чалавеча, сказаць табе магу... Не маё ж яно. — А спакой старцаў злаваць ужо "чалавечу" пачы-наў.

— Чьё же?!

— Богава.

— Ха! У него этова добра хватит, — і абраз на стол кінуў, і ўраз штось няў-лоўна-турботнае, здалося, палахлівае ў вачах старцавых адчуў. Зноў хітравата ўсмехнуўся, чмокнуў гучна — і раптам шкельца з газніцы зняў, кнот паболь-шыў — і абраз драўляны да агенчыка прыставіў:

— А дощечка то суха-ая... — І ажно аблізнуўся ад знаходлівасці сваёй.

— У шуфлядзе пазалота... Не чапай ікону!

— Ну вот, а то упирается... Держи, — і абраз, языками чорнай копаці пакры-ты, старцу ў рукі сунуў. Вярховіч толькі яго да грудзей прыхінуў — як стрэл ляснуў. Неўразумела на газніцу зірнуў, потым вочы скамянелі, і ён пачаў асо-ўвацца, імкнучыся адной рукою за спя-ну, што нечакана хістацца стала, хапіцца, другою ж яшчэ машней абраз да сябе прытуляў...

Абрамовіч ад сполаху зноў загарэўся, пот на лбе ўраз высыпаў. Руку ўзняў, каб сцерці, ды ненарок шапку збіў, апечынамі даўнімі на лысіне бліснуў. Неяк знікавала нагнуўся, падняў шап-ку і ўжо ёю пот выцерці захацеў — і сцэпануўся ў сполаху: прама ў яго глядзелі глыбокія вочы старца, і ў паў-змроку, бачна было, штось гаварылі ягоныя вусны. Абрамовіч азірнуўся на людзей з наганамі — а тым і клопату не было да іх, похапна совалі ў вялікія кішэні пазалочаныя пласціны, соўгалі шуфлядамі... І тады ён прысеў перад старцам, схіліў галаву — што ж той шэпча ўжо занежывельмі вуснамі? Але шаптаў старац разборліва — словы з Бібліі:

— Знаю дзеі твае, і жалобу, і галечу, — але ж ты багаты... ня бойся нічога, што пераадолець наканава... Будь вер-ным да скону, і дам табе вянок жыцця... — і змоўк.

Торапка забраўшы пазалоту, усе на вуліцу высыпалі. І тут у Абрамовіча зноў рукі задрожэлі — ягонага каня да сядла свайго гэты... у скуранцы прыяз-ваў за аброць. Вужака адчуванняў ня-добрых у грудзях шавяльнулася.

— То... это... мне ітці можна? — і голас свой не пазнаў. "Папрасіць каня каб аддалі ці не чапаць лепей?" — пра сябе падумаў.

— А?.. — як не пачуў чалавек у скуранцы.

— То мне ітці можна?

— Да-да, топай!
Абрамовіч паціху ўзад падаўся, а як толькі развярнуўся, з ім новы стрэл шлёпнуў... Як бы хто ў спіну піхнуў. Ногі падламаніліся...

А потым тупат конскі пачуў, і паду-маў яшчэ горка: "Як атрымалася гад-ка... Знойдуць раніцай — палічаць, што і я рабаваў касцёл. Згарэў бы ён з гэтым горадам..."

А далей штось уваччу ўспыхнула ба-люча — і ўсё.

ПАЧАТАК XX ст. характарызаваўся моцным уздымам нацыянальнага літаратурна-грамадскага руху. Адным з найбольш ранніх яго асяродкаў быў, як вядома, Пецяўбург, дзе гуртавалася беларуская студэнцкая моладзь і дзе займаў сціплую пасаду памочніка дырэктара бібліятэкі Пецяўбургскага ўніверсітэта грунтоўны філолаг-класік Браніслаў Эпімах-Шыпіла — прызнаны дзеяч беларускага культурнага адраджэння. Ён быў нібы жывы масток паміж апошняй чвэрцю XIX ст. — Багушэвічам перыядам літаратуры і пачаткам XX ст. — новым, “нашаніўскім” яго этапам. Маючы сталую працу і жыццё ў Пецяўбурзе, Б. Эпімах-Шыпіла з пачатку стагоддзя і да рэвалюцыі 1917 г. падтрымліваў студэнцкую моладзь з Беларусі, быў у цэнтры беларускага літаратурна-грамадскага жыцця ў паўночнай сталіцы Расійскай імперыі.

вальныя сутарэнні заганаецца гэтая справа. І сам ён, “Нестар беларускага адраджэння”, і маладыя абаронцы беларушчыны, разам з сотнямі іншых папелчнікаў сталі вязнямі гэтых сутарэнняў, калі адраджэнне Беларусі ім здавалася ўжо бліжэй і рэальным.

Б. Эпімах-Шыпіла сапраўды як бы сімвалічна звязваў у адну найкаштоўнейшую ніць культурныя і літаратурныя працэсы, што адбываліся ў XIX ст., з абнаўленнем іх у пачатку XX ст. Найістотнейшай рэаліяй такой звязкі была яго рукапісная “Беларуская хрэстаматыя”, арыгінал якой захоўваецца зараз у Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва. Гэта ўнікальная крыніца, дзякуючы якой да нас сёння дайшлі многія вершаваныя творы другой паловы XIX — пачатку XX ст. Яна яшчэ мала вывучана даследчыкамі, нягледзячы на тое, што многія творы адтуль былі, адны раней, другія пазней, перадрукаваны і занялі сваё належнае

гор, у якіх нарадзілася слава “Беларуская Хрэстаматыя” Б. Эпімах-Шыпілы? Сапраўды, ні імя Мяніцкага, ні назва Селігоры бадай ніяк не прысутнічалі ў гісторыі нашай літаратуры XIX ст., за выключэннем некалькіх ускосных згадак, але нават не ў сувязі з “Хрэстаматыйяй”. Слушныя парады даў на пачатку пошукаў даследчык літаратуры XIX ст. д-р Г. Кісялёў, якому аўтар шчыра ўдзячны. Высветлілася, што В. Мяніцкага, відавочна, добра ведаў Р. Зямкевіч, бо ў сваім лісце да Б. Тарашкевіча ён згадвае імя Мяніцкага сярод асоб, ад якіх ён атрымаў звесткі аб А. Вярэгу-Дарэўскім. Ёсць і яшчэ адна згадка: у 1928 г. была змешчана цікавая інфармацыя ў хроніцы часопіса “Полымя” аб тым, што ў маёнтку Селігоры Лепельскага раёна ў дарэвалюцыйныя часы знаходзілася вялікая бібліятэка, у якой было шмат рэчаў з беларускай культуры, у тым ліку драма “Аказія падпалкоўніцам” Гароніма

дакументы. Яны сведчылі, што сам Браніслаў Ігнатавіч і яго браты Баляслаў і Уладзіслаў-Юльян былі ўнесены Віленскім Дваранскім дэпутаткім сходам у 1865 г. у шостую частку дваранскай радаводнай кнігі, а ў 1870 г. атрымалі паседжанні аб пацвярджэнні дваранскай годнасці, выдадзеныя Дэпартаментам Герольдыі Правячага Сената. Што датычыць В. Мяніцкага, то іх род двойчы, у 1819 і 1834 г., быў зацверджаны ў дваранстве. З гэтага дакумента праясніліся і біяграфічныя факты: Вінцэнт Мяніцкі нарадзіўся 31 мая 1850 г., быў жанаты з Зоф’яй Ізабелай Служка-Цяпінскай (нар. 1863 г.), меў трох сыноў Рышарда (нар. 1886 г.), Мар’яна (нар. 1890 г.) і Пятра (нар. 1892 г.), а таксама дачку Ганну (нар. 1894 г.).

Вывучэнне спадчынных каранёў Вінцэнта Мяніцкага крыху спрасцілася ў выніку таго, што ў Варшаве ў 1928 г. быў выдадзены асобным выданнем “Радавод дома Мяніцкіх герба Леў з муру”. Радавод быў апрацаваны варшаўскім архівістам Аляксандрам Валдарскім. Як вынікала, Мяніцкія былі старажытным рыцарскім родам у былым Полацкім ваяводстве. Заснавальнік роду Пётр жыў у XV ст., памёр каля 1493 г. Селігоры былі набыты ў сям’ю ўжо ў 1557 г. унукам Пятра Васіліем. Герб Мяніцкіх (на тарчы ў блакітным полі леў, павернуты ўправа, які высокавае з чырвонага муру і трымае ў лапах залатое кола; у кароне пад шлемам такі ж леў) быў зацверджаны каралём Жыгімонтам Аўгустам у 1551 г.

Васіль, як паведамляе “Радавод”, “пад кіраўніцтвам ваяводы кіеўскага А. Неміровіча і ваяводы полацкага Давойны змагаўся як годны рыцар і шляхціц у многіх і частых патрэбах з непрыяцелямі”. Менавіта Васіль значна пашырыў валоданні Мяніцкіх, і ў тым ліку набыў Селігоры. Адзін з сыноў Васіля,

Ірына БАГДАНОВІЧ

ЖЫВЫ СТРУМЕНЬЧЫК
А ДРАДЖЭННЯ

БРАНІСЛАЎ ЭПІМАХ-ШЫПІЛА І СЕЛІГОРСКАЯ БІБЛІЯТЭКА ВІНЦЭНТА МЯНІЦКАГА

“Бліжэй апісваючы беларускую дарэвалюцыйную працу Шыпілы, — пісаў аб ім у 30-я гады Адам Станкевіч, — трэба зназачыць, што шла яна перадуріма, трох кірунках: сабіранне кніжак і агулам культурных памятак беларускай мінушчыны, гадаванне, арганізаванне і ўсведамленне беларускай моладзі і ўрэшце арганізаванне беларускай культурнай, перадусім выдавецкай працы”. Высока ацэньваючы заслугі Б. Эпімах-Шыпілы ў фарміраванні цэлай кагорты свядомых дзеячў нацыянальна-культурнага, грамадска-палітычнага і рэлігійнага адраджэння, аўтар адзначыў, што ўсе яны (Я. Купала, Б. Тарашкевіч, З. Жылуновіч, Т. Грыб, Я. Варонка, К. Душэўскі, ксяндзы В. Гадлеўскі, А. Станкевіч, Ф. Абрантовіч, Я. Шутовіч, А. Цікота і інш.) у большай або меншай ступені — яго выхаванцы, яго духоўныя дзеці.

У 90-я гады ў друку з’явіліся абгрунтаваныя заўвагі аб тым, што роля Б. Эпімах-Шыпілы ў беларускім культурным адраджэнні ў некаторай ступені перабольшана. Так, Ю. Туронак падкрэслівае непраўдзівасць версіі аб тым, што Эпімах-Шыпіла быў кіраўніком суполкі “Загляне сонца і ў наша ваконца”, што на самай справе ім быў В. Іваноўскі, актыўная адраджэнская дзейнасць якога па вядомых прычынах замоўчвалася. Дасведчаны гісторык звяртае ўвагу і на тое, што Эпімах-Шыпіла падключыўся да выдавецкай справы, калі яна ўжо перайшла пасля 1905 г. у легальнае рэчышча, а да гэтага часу ў нелегальным беларускім друку ён не ўдзельнічаў, стараючыся і ў далейшым унікаць небяспечных сітуацый. Пры ўсёй слушнасці гэтых заўваг, думаецца, аўтарытэт Б. Эпімах-Шыпілы застаецца бяспрэчным, а яго заслугі ў справе нацыянальнага адраджэння значнымі.

А. Станкевіч нават параўноўваў Б. Эпімах-Шыпілу з Ф. Багушэвічам, выказаў думку, што яны былі добра знаёмымі ў апошнія дзесяцігоддзі XIX ст. “Багушэвіч — гэта патрыярх сучаснага нацыянальнага адраджэння, а Шыпіла — першы практычны піянер, пачынальнік гэтага адраджэння, — пісаў А. Станкевіч. — Першы тварыў тэорыю, а другі — жыццё”. Б. Эпімах-Шыпіла аказваў значны ўплыў на развіццё беларускай нацыянальнай навукі і культуры і ў 20-я гады, калі па запрашэнні Інбелкульта прыехаў у Мінск і да павальных рэпрэсій у 1930 г. працаваў тут, атрымаўшы ў асяроддзі маладзейшых калег неафіцыйны ганаровы статус Нестара беларускага адраджэння. А як можна было не шанаваць і не любіць гэтага адзінокага ў асабістым жыцці чалавека — адраджэнца 70-гадовага ўзросту, які не пабаяўся заступіцца за маладых беларускіх пісьменнікаў — студэнтаў універсітэта, аўтараў сумнавядомага “ліста трох” А. Аляксандравіча, А. Дудара, М. Зарэцкага? Калі яны за свае нацыянальна-патрыятычныя погляды былі звольнены з універсітэта, менавіта Эпімах-Шыпіла ў прыватнай размове сказаў, што за гэтых трох пісьменнікаў ён аддаў бы ўсё свайго Мінскага ўніверсітэта з усёй яго тагачаснай прафесурай. Думаецца, што гэтыя словы былі сказаны з гонарам за тое, што было каму і ў канцы 20-х гадоў працягваць справу нацыянальнага адраджэння, і з душэўным болем, бо ўжо бачна было тады, у якія ката-

месца ў гісторыі беларускай літаратуры: гэта вершы Ф. Тапчэўскага, зашыфраванага псеўданімам “Хвэлька з Рукшэніц” — “Панскае ігрышча”, “Саўсім не тое, што было”, “Грошы і праца” і інш., ананімны твор “Гутарка старога дзеда”, што прыпісваецца В. Каратынскаму, верш “Добрыя весці” У. Сыракомлі і рускі пераклад яго “Пашталёна”, знакаміты “Тарас на Парнасе”, перапісаны складальнікам з газеты “Мінский листок” у 1889, эпігонскі твор “Сцяпан і Тацяна” А. Шункевіча, напісаны стылізаваным пад пушкінскага “Яўгенія Анегіна” ямбама, верш Зыгмунта Нагродскага ў памяць пра ягонага сябра Ф. Багушэвіча “На памятку зычліваму для сям’і”, творы Цёткі “Мора” і “Хрэст на свабоду”, адзін з лепшых узораў лірыкі Альберта Паўловіча — верш “Сумная воень” у арыгінале і з некалькімі перакладамі, два з якіх (на польскую і нямецкую мовы) зрабіў сам Б. Эпімах-Шыпіла, а таксама шматлікія іншыя вершы. Як сведчаць краінныя даты дакумента, пачаў Б. Эпімах-Шыпіла заісваць беларускія вершаваныя тэксты ў спецыяльна заведзены для гэтага сшытак летам 1889 г. на роднай сваёй Лепельшчыне, апошняя ж запісы былі зроблены напрыканцы жыцця ў 1931 годзе. Як бачна, на працягу паўстагоддзя не расставіўся Эпімах-Шыпіла са сваёй “Хрэстаматыйяй”, хаця выдаць яе так і не паспеў, а можа, і не збіраўся, захоўваючы яе як унікальны беларускі рукапісны альманах, накіраваны на славуты “Альбома” А. Вярэгу-Дарэўскага, аб існаванні якога, ён, магчыма, ведаў з вусных разоў у сваім асяроддзі. Асяроддзе ж гэтае фарміравалася часткова і ў старых беларуска-польскамоўных фальварках, дзе ствараліся бібліятэкі, назіралася беларушчына ў выглядзе старых дакументаў і грамад, памятных рэчаў і новых арыгінальных тэкстаў. Такім асяродкам цягам стагоддзяў былі нясвіжская рэзідэнцыя Радзівілаў, з архівам якой працаваў, як вядома, У. Сыракомля і В. Каратынскі, сядзіба Храптовіча ў Шчорсах, да бібліятэкі і архіваў якой мелі доступ прынамсі А. Міцкевіч і Я. Чачот, маёнтка А. Ельскага ў Замосці пад Мінскам, дзе ўжо ў канцы XIX ст. збіральніцкая праца гаспадары была накіравана менавіта на беларускія рарытэты. Але гэта толькі некаторыя красамойныя прыклады, можа быць, самых вядомых збіральнікаў і захавальнікаў нацыянальна-культурных каштоўнасцей Беларусі. Гэтую справу ў пачатку XX ст. працягнуць браты Іван і Антон Луцкевічы, стварыўшы вядомы Беларускі музей у Вільні, і сам Эпімах-Шыпіла, сабраўшы калекцыі і кнігі ў сваім родным фальварку Залессе ў Лепельскім павеце. Штогод улетку Б. Эпімах-Шыпіла прыязджаў туды з Пецяўбурга.

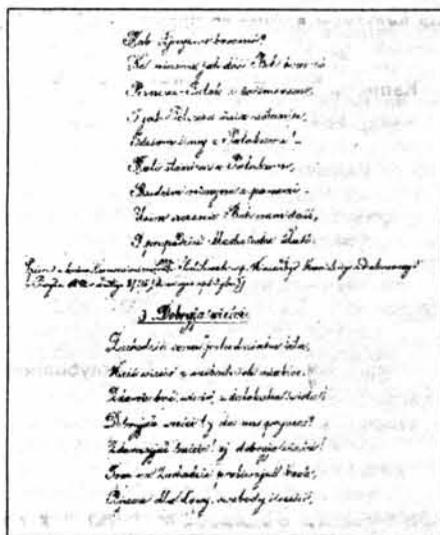
Калі мы ўважліва прагледзімся да зробленага мініяцюрнымі літарамі подпісу пад першым вершам у “Хрэстаматыйі” (а гэта вядомы рэлігійны верш-гімн “О мой Божа, веру табе!”), то ўбачым наступнае: “Спісана ў чэрвені 1889 г. у Селігорах у п. Вінцэнта Мяніцкага з карткі “друкаванай”. У той жа час там жа былі перапісаны “Гутарка старога дзеда” і верш “Добрыя весці” Сыракомлі. Было яшчэ шмат твораў з такой жа паметай... Само сабой напрошвалася пытанне: хто такі Вінцэнт Мяніцкі з загадкавых Селі-

Марцінкевіча, якая ў 1862 г. ставілася на віцебскай сцэне. Гэтую ж звестку крыху раней даваў Ф. Аляхновіч. Апрача гэтага, у другім томе польскага “Слоўніка геаграфічнага” ў спісе асоб, якія дапамагалі нейкімі матэрыяламі для слоўніка, значыцца прозвішча Вінцэнта Мяніцкага з Селігор. Гэта было, бадай, і ўсё.

Такім чынам, высвятлялася бяспрэчна, што ўладальнік маёнтка Селігоры, блізі сусед Б. Эпімах-Шыпілы, быў адукаваным і цікавым чалавекам, які збіраў беларускія рукапісныя рарытэты XIX ст. і, магчыма, валодаў каштоўнай бібліятэкай. Хто ж ён, гэты ўладальнік Селігор, такі падобны ў сваёй дзейнасці на І. Храптовіча і А. Ельскага, але імя якога яшчэ так мала гаворыць даследчыкам беларускай літаратуры? У выніку архіўных і іншых пошукаў загадка паступова пачала праясняцца.

Маёнтка Селігоры Лепельскага павета, ад якога цяпер на карце засталася толькі назва возера Селігоры, знаходзіўся зусім недалёка ад радзіннага фальварка Залессе Б. Эпімах-Шыпілы. Суседства паклала пачатак сяброўству, бо відавочнымі былі беларускія зацікаўленні абодвух. Б. Эпімах-Шыпіла ў 80-х гадах XIX ст. ужо скончыў універсітэт у Пецяўбурзе і распачынаў там філалагічную працу. Улетку ён звычайна наведваўся на бацькаўшчыну, і ў адзін з такіх прыездаў у чэрвені 1889 г. пры сустрэчы з даўнім знаёмым, суседам, старэйшым за яго на 9 год Вінцэнтам Мяніцкім, даведаўся аб тым, што той даўно збірае ў сваю бібліятэку (фамільную каштоўнасць, якая далася ў спадчыну ад продкаў разам з Селігорамі) беларускія творы, якія ананімны і рукапісны распаўсюджваліся сярод адукаванай беларускай спольшчанай шляхты. Такім чынам, магчыма, і ўзніклі пачаткі рукапіснай “Хрэстаматыйі”, якую Б. Эпімах-Шыпіла будзе папаўняць новымі творамі амаль да канца жыцця.

Архіўныя росшукі дапамаглі ідэнтыфікаваць асобу Вінцэнта Мяніцкага сярод шматлікіх шляхетных сямействаў Мяніцкіх у Віцебскай губерні. У “Спісах патомных дваран Лепельскага павета за 1880—1908 гг.” знайшоўся “Спіс аб сямействе двараніна Лепельскага павета Віцебскай губерні Вікенція-Міхаіла Пятра Пятровіча Мяніцкага”, складзены 10 студзеня 1903 г. Паводле гэтага дакумента, Вінцэнт Мяніцкі быў далучаны да роду яшчэ ў 1861 г. і менавіта ён быў апошнім зацверджаным у дваранстве прадстаўніком сваёй радаводнай галіны. У 1903 г., як сказана ў дакуменце, “іншыя асобы, паказаныя ў спісе, да роду не далучаны”. Вінцэнт Мяніцкі быў досыць буйным землеўладальнікам, валодаў у агульнай колькасці 240 дзесяцінамі зямлі, дзе, апрача земляробства, вёў лясную гаспадарку. Для параўнання згадаем, што Б. Эпімах-Шыпіла, валодаючы маёнткам Залессе, меў 25 дзесяцін зямлі і 9 дзесяцін лесу, што, аднак, не перашкаджала іх сяброўству і агульным зацікаўленням. Дарэчы тут будзе прывесці і адпаведны радаводны дакумент: “Спіс аб сямействе двараніна Лепельскага павета Віцебскай губерні Браніслава Ігнатавіча Эпімах-Шыпілы”. Ён быў складзены ў 1883 г. і гаворыць аб тым, што Б. Эпімах-Шыпіла клапаціўся аб захаванні свайго радаводу, падаўшы адпаведныя

Юры, служыў у войску Стэфана Баторыя і загінуў у бітве пад Полацкам у жніўні 1579 г. Сярод знакамітых нашчадкаў гэтай галіны Мяніцкіх у пазнейшы час, ужо ў XVIII ст., вызначыўся Міхал (нар. 1763 г.). Ён, у 1786 г. ротмістр Полацкага ваяводства, быў прызначаны мужным і адважным полацкім патрыётам, надзеленым іншымі годнымі ўхваламі вартасцямі. Адзін з яго сыноў Пётр (гэтае імя заснавальнік роду пастаянна сустракаецца ў генеалагічным дрэве) быў дэпутатам Лепельскага павета, дзедзічам Селігор. Менавіта яго сынам і быў Вінцэнт, які атрымаў у спадчыну Селігоры разам з ужо сабранай бібліятэкай і калекцыямі, якія потым усё жыццё папаўняў, збіраючы беларускія рукапісныя творы ў другой палове XIX ст. і пашыраючы калекцыі. Гэта пацвярджае і нашчадак В. Мяніцкага сп. Гарольд Мяніцкі, які жыў у Варшаве і дзедзічам Іўсманінамі пра свайго дзеда: “Збіраючы кніжкі і час пісы, дбаў старанна аб іх адборы, адначасова ж ахвотна рабіў іх даступнымі суседзям і асобам заінтэрасаваным... Бібліятэка селігорская відавочна залічалася да вялікіх і багатых. Была створана не толькі дзякуючы Вінцэнту Мяніцкаму, але таксама дзякуючы яго продкам”. Такім чынам, рыцарская шляхецкая сям’я Мяніцкіх вылучалася не толькі дзяржаўнай чыннасцю і вайсковымі подзвігамі, але і любоўю да духоўнасці, асветы, імкненнем да захавання культурнай спадчыны продкаў, што відавочна аднае гэты род са слаўнымі духоўнымі традыцыямі Полаччыны і найперш з традыцыямі Ф. Скарыны, у эпоху якога заглябляюцца карані роду Мяніцкіх.

Каб закончаным выглядаў сямейны партрэт Мяніцкіх, трэба згадаць, што былі вартымі сваіх продкаў і сыны самога Вінцэнта Мяніцкага, на долю якіх ужо выпалі ўсе гістарычныя драмы і трагедыі першай паловы нашага стагоддзя. Сам пан Вінцэнт і яго жонка памерлі абодва ў 1916 г., не ўбачыўшы жахлівага лесу свайго спадчыннага гнязда, раскіданага і знішчанага рэвалюцыяй. Старэйшы сын — вядомы ў далейшым польскі гісторык Рышард Мяніцкі, аўтар шматлікіх манаграфій па гісторыі Беларусі, астаяваўся ў даваенны час у Вільні, паспеўшы вывезці (Працяг на стар. 14—15)

І гэта быў не сон...

Перакладчык Купалы

Больш за сорок твораў народнага песняра Беларусі Янкі Купалы пераўвасобіў па-руску паэт і перакладчык Сяргей Гарадзецкі. Сярод іх — паэмы "Барысаў", "Над ракою Арэсай", такія вядомыя вершы, як "Хлопчык і лётчык", "Партызаны", "Старыя акопы", "Сосны", "Сыходзіш, вёска, з яснай явы..." і іншыя. С. Гарадзецкім напісаны артыкул "Творчасць Янкі Купалы і беларуская народная паэзія", "За што мы яго любім", "Любімы песняр", "Тры вершы... А пазнаёміўся Сяргей Мітрафанавіч з Янкам Купалам і Якубам Коласам у пачатку трыцятых гадоў. Асабліва зблізіўся з Іванам Дамінікавічам, з якім хутка пасябраваў. І ўвогуле, С. Гарадзецкі падтрымліваў цесныя сувязі з Беларуссю, шмат рабіў на прапагандзе нашай літаратуры ў Расіі. Ён з'яўляўся рэдактарам і складальнікам шэрагу кніг беларускай паэзіі ў перакладзе на рускую мову. А зборнік "Песня дружбы" С. Гарадзецкага, выдадзены ў 1947 годзе ў Мінску, з'явіўся з прысвячэннем "Светлай памяці друга і брата Янкі Купалы". 17 студзеня з дня нараджэння С. Гарадзецкага споўнілася 115 гадоў (памёр Сяргей Мітрафанавіч 8 чэрвеня 1967-га).

З клопатам аб мове

Споўнілася 70 гадоў з дня нараджэння вядомага мовазнаўцы, доктара філалагічных навук Мікалая Васілеўскага (памёр 14 снежня 1989 года). Мікалай Сямёнавіч — родам з вёскі Макраны цяперашняга Капыльскага раёна. У 1948 годзе скончыў Нясвіжскае педагагічнае вучылішча, у 1954-м — філалагічны факультэт Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя М. Горкага. Настаўнічаў на Случчыне, вучыўся ў аспірантуры. З кастрычніка 1961 года да жніўня 1968-га загадваў аддзелам беларускай літаратуры Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна. А пасля зноў звязваў лёс з педінстытутам — старшы выкладчык, дацэнт, загадчык кафедры агульнага мовазнаўства, дацэнт кафедры агульнага і рускага мовазнаўства, прафесар кафедры рускай мовы для нацыянальных школ. М. Васілеўскі — аўтар манаграфій "Прадуктыўныя тыпы дзеясловаў у сучаснай беларускай мове" і "Дзеяслоўнае словаўтварэнне. Адыменныя суфіксальныя лексемы", шматлікіх публікацый у навуковых зборніках і перыядыцы.

Студэнцкі культурна-асветніцкі дэсант

Некалькі дзён у Брэсце гасцявала група студэнтаў Мінскага ўніверсітэта культуры ў адпаведнасці з праграмай прафесійнай арыентацыі юнакоў і дзяўчат. Студэнты наведалі гістарычныя мясціны горада, знаёміліся з працаю культурыстановаў, сустрэкліся са сваімі аднагодкамі і школьнікамі. Суправаджалі іх супрацоўнікі Міністэрства культуры рэспублікі, паэткі Ніна Загорская і паэт Васіль Жуковіч. У абласной бібліятэцы госці наладзілі паэтычна-музычнае выступленне, у якім прыняў удзел і брэсцкі дзіцячы паэт Іван Мельнічук.

С. А.

Першая справаздача "Фону"

Амаль трыццаць гадоў працуе з самадзейнымі мастацкімі калектывамі брэсцкі кампазітар Віктар Фяцісаў. Пад яго кіраўніцтвам заслужылі права называцца народнымі ансамблямі песні і танца "Золак" і хор "Вербніца". А паўтара года назад Віктар Фяцісаў стварыў пры абласным цэнтры маладзёжнай творчасці ансамбль народнай музыкі "Фон". Днямі адбылася першая творчая справаздача новага калектыву. Сваё майстэрства паказалі група народных інструментаў і дзве вакальна-харавыя групы. Дапамагаў рабіць творчую справаздачу "Фону" ансамбль народнага танца "Крынічка".

Сымон АКСЕНІН

Цяпер, калі на вуліцах Мінска ляжыць снег і дзьме пранізлівы вецер, перад вачамі паўстае неверагоднай прыгажосці краявід. У бездань пранізліва блакітнага бязвоблачнага неба ўпіраюцца магутныя горныя вяршыні, пакрытыя вечнымі льдамі. У іх атачэнні велічна вымалёўваецца пік гары Манблан. Яркае сонца залівае сваім бурштынавым святлом раскошныя альпійскія лугі, ахопленыя непасцігальным у гэты час цвіценнем траў. З абрывістых скал імкліва зрываюцца грымучыя вадаспады, рассыпаючыся ў паветры на мільёны дробных дыямантаў... І думаецца: што гэта — сон, ява? Такое сапраўды магло б прысніцца. Але ўсё гэта мы ўбачылі на ўласныя вочы, праязджаючы па дарогах Швейцарыі. Ды, зрэшты, пра ўсё па парадку.

ЗАПРОСІНЫ Ў ШВЕЙЦАРЫЮ

Апошнім часам балетная труппа Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі Рэспублікі Беларусь — творчы калектыв, які стварыла і ўзначальвае заслужаная артыстка Расіі Ніна Дзьячэнка, — усё больш прыцягвае да сябе ўвагу не толькі самых патрабавальных айчынных знаўцаў харэаграфічнага мастацтва, а і замежных імпрэсарыю. У 1995—97 гг. калектыв неаднаразова і паспяхова гастроляваў у Іспаніі і Партугаліі, яго з захваленнем прымалі гледачы Англіі, Шатландыі, Германіі.

Генеральны менеджэр швейцарскай гастрольна-канцэртнай арганізацыі, якая прадстаўляе сваім гледачам новыя музычныя праекты і калектывы, вартыя ўвагі, зацікавіўшыся маладой перспектывай труппы з Беларусі, увесну 1998 г. наладзіў стасункі з кіраўніцтвам тэатра. Урэшце прыехаў у Мінск, пазнаёміўся з прэсай, прагледзеў відэакасеты, наведаў шэраг спектакляў і творчы вечар лаўрэатаў міжнародных конкурсаў, салістаў балета тэатра Ю. Дзятко ды К. Кузняцова. Спецыяльна для гэтага вечара, па просьбе Юліі і Канстанціна (хто ж не марыць пра партыі Жызэлі і Альберта!) быў падрыхтаваны другі акт балета А. Адана "Жызэль". І менавіта "Жызэль" зацікавіла швейцарскага менеджэра, бо гэты балет ужо некалькі гадоў не паказваўся ў Швейцарыі.

У выніку, Аляксандр Янкоў, прадстаўнік саліднай швейцарскай арганізацыі "Pro Musica", якая аб'ядноўвае ў сваім складзе вядучыя крытыкаў і дзеячаў музычнага мастацтва, загадаў пастаноўку спектакля і запрасіў на гастролі з ім у Швейцарыю балетную труппу і аркестр нашага тэатра.

Магчыма, каб не паступіла гэта зусім канкрэтная прапанова, якая адкрывае перспектыву выезду на гастролі за мяжу не толькі балета, а і аркестра тэатра, Н. Дзьячэнка пакуль і не рызыкнула б "замахнуцца" на пастаноўку "Жызэлі" — шэдэўра сусветнай балетнай класікі. Але чалавек валявы і мэтанакіраваны, яна зацікавілася прапановай, бо прывыкла ставіць перад сабой і сваім калектывам усё больш складанае творчыя задачы. Намер уключыць спектакль у рэпертуарна-пастаноўчы план тэатра быў падтрыманы мастацкім саветам. А пераадолець шэраг узнікшых цяжкасцяў па здзяйсненні гэтай работы дапамагла кіраўніцтва горада, прынамсі, намеснік старшыні Мінгарвыканкама Васіль Васільевіч Гурын.

Прэм'ера спектакля, прымеркаваная да пачатку новага тэатральнага сезона, была паказана на родных падмостках і цёпла сустрэта мінскімі гледачамі. Ды наперадзе былі гастролі ў Швейцарыі. І калі калектыву балета рыхтаваўся да свайго ўжо дзевятага

па ліку замежнага турнэ, дык аркестр тэатра на гастролі за мяжу выязджаў упершыню. Упершыню за 28 гадоў працы ў тэатры (20 гадоў вядучай салісткай балета, апошнія 8 гадоў — загадчыцай літаратурнай часткі) выпраўлялася на замежныя гастролі з родным мне калектывам балета і я.

Пасля двух сутак дарогі на аўтобусах фірмы "Інтэркар" праз Польшчу і Германію, а першай гадзіне ночы 3 лістапада мы прыбылі на мяжу Швейцарыі. Дабрадушны швейцарскі пагранічнік, даведаўшыся, адкуль мы, і пракаментываўшы: "О, Беларусь — Лукашэнка!", быў з намі вельмі прыветны і зычлівы. Фармальнасці праходжання тамтэйшай мяжы занялі, наўздзіў, зусім няшмат часу.

ШАФХАЎЗЕН, 4 ЛІСТАПАДА

Горад Шафхаўзен, дзе адбыўся наш першы спектакль, ляжыць у маляўнічай мясцовасці на беразе магутнай і паўнаводнай ракі Рэйн, непадалёк ад мяжы з Германіяй. Своеасаблівае і непаўторнае архітэктурнае аблічча горада надаюць вузкія звілістыя вулачкі з невысокімі, у гатычным стылі, старадаўнімі будынкамі і прыгожымі скульптурнымі ансамблямі. У муніцыпальным тэатры Шафхаўзена праводзіўся восенскі фестываль музычных спектакляў. "Жызэль" адкрывала фестывальную афішу, пасля нас выступаў Іспанскі нацыянальны балет ды іншыя калектывы.

З вялікім хваляваннем чакалі ўсе мы пачатку гэтага першага спектакля. Хвалявалася Ніна Дзьячэнка, якая два дні практычна не пакідала тэатр, праводзіла ўрок, рэпетыцыі, дала інтэрв'ю тэлебачанню і прэсе, разам з мастаком спектакля Вольгай Жалонкінай кіравала ўстаноўкай святла і маніроўкай дэкарацыі. Узбуджана даваў апошнія настаўленні артыстам аркестра і карэктаваў нюансы дырыжор Міхал Сінкевіч. Укладала сваю душу і унікальнае майстэрства, грывіруючы і прычэсваючы выканаўцаў, Юлія Раброва. Адпрасаваўшы і падрыхтаваўшы гару касцюмаў, завыхалася між артыстаў загадчыца касцюмернага цэха Галіна Сердзюкова. Разаграваліся і апрабуйвалі тэхнічна складаныя мясціны сваіх партый артысты балета.

Ды й як ужо тут не хвалявацца! Бо Аляксандр Янкоў папярэдзіў: "На такі прыём, як у Мінску (ён прыязджаў на прэм'еру), — не разлічвайце: у нас, як правіла, дзеянне па ходзе спектакля не перапыняецца апладыментамі. На спектаклі прыязджаюць гледачы з Берна, Жэневы ды іншых гарадоў. Швейцарская публіка — надта спешчаная, часам тут "не праходзяць" нават самыя праслаўленыя калектывы".

Ва ўтульнай, кампактнай глядзельнай

зале, з высокім купалападобным скляпеннем, распісаным фрэскамі, з партэрам на 363 месцы і двума ярусамі балконаў — усяго 700 месцаў — быў аншлаг. У сярэдзіне I акта нечакана пачуліся апладыменты. Дынаміка і драматычны напад дзеяння паступова ўзмацнялі ўзаема сувязь паміж сцэнай і залай, а да кульмінацыйнай развязкі акта лёд насцярожанай увагі быў поўнасцю растоплены. Юлія Дзятко прывяла сцэну вар'яцтва Жызэлі надзвычай эмацыянальна і пераканаўча, настолькі хваляюча-кранальна, што нават у нас, хто стаяў за кулісамі, літаральна камяк падкаціўся да горла. Глядзельную залу апанавала хвіліннае маўчанне, якое потым выбухнула громам апладыментаў! Заслона пасля I акта не закрывалася некалькі хвілін.

З-за невялікіх памераў сцэны выканаўцам спектакля давялося крыху эканоміць на шырыні і амплітудзе рухаў, але, разам з тым, гэта ўнесла ў танец Юліі Дзятко і Канстанціна Кузняцова незвычайную адухоўленасць і эмацыянальную напоўненасць. Сугучна шчымліва-хваляючаму сола альта, кожная падтрымка ў аджыю II акта, кожны арабеск напаяліўшы струменлівай кантыленай руху, глыбокім зместам і сэнсам. У варыяцыі Жызэлі бязважка-лунаючыя скокі па-дэ-ша, субрэса з эфемерна-таючым надломам корпуса "прапяваліся" Юліяй Дзятко ўсім цэлам, кожнай часцінкай душы, і гэта быў, напэўна, адзін з лепшых яе спектакляў. Дуэт Ю. Дзятко і К. Кузняцова ўздзімаўся да ўзроўню споведзі, гучаў як гімн вечнага кахання.

Я была ў глядзельнай зале, і мне падалося, што апладыменты ў канцы спектакля ды бясконцыя паклоны доўжыліся больш за 10 мінут. Гэта быў поспех. Пасля спектакля Аляксандр Янкоў запрасіў Ніну Дзьячэнку ў

Жывы струменьчык адраджэння

(Працяг. Пачатак на стар. 13)
з Селігор значную частку бібліятэкі. Другі сын, Мар'ян, стаў медыкам, прафесарам універсітэта ў Лодзі, аўтарам навуковых кніг па дэрматалогіі. Малодшы сын Пётр, які меў агранічаныя схільнасці і пры добрых сацыяльных варунках мог годна працягваць гаспадаранне ў Селігорах, загінуў у 1919 г. у баі пад Мінскам.

Радавод, аднак, не даваў больш падрабязных звестак пра асобу Вінцэнта Мянціцкага, яго гісторыка-культурныя зацікаўленні і далучанасць праз Б. Эпімах-Шыпілю да спраў беларускага адраджэння і беларускай літаратуры. Некаторае святло на гэтае пытанне пралівае згаданы ўжо ліст сп. Гарольда Мянціцкага з Варшавы. Так, паводле яго ўспамінаў, атрымаўшы такія гімназічную адукацыю і меўшы вялікія здольнасці да

навуковай працы, В. Мянціцкі тым не менш не здолеў працягваць далей вучобу, бо з-за ранняй смерці бацькі рана стаў спадкаемцам Селігор і павінен быў весці там гаспадаранне. Усё жыццё ён прысвяціў Селігорам, пры гэтым цікавячыся і займаючыся навукай: архівістыкай, гісторыяй, літаратурай. Як піша Г. Мянціцкі, у яго была шырокая карэспандэнцыя з Генрыкам Сянкевічам, з выдаўцамі часопісаў "Край", "Вісла", "Квартальнік гістарычны", "Ведамасці нумізматычна-археалагічныя" і інш. Удзельнічаў ён і ў тагачасным навуковым гістарычным і архівазнаўчым руху, збіраў дакументы, старадрукі. Цікавіўся таксама літаратурай, меў калекцыю беларускіх тэкстаў, аб чым яскрава сведчыць "Беларуская хрэстаматэя" Б. Эпімах-Шыпілю, які паклаў ёй пачатак менавіта ў Селігорах у В. Мянціцкага. Збіраліся ў

Селігорах абразы і гравюры. А таксама захавалася фамільная легенда аб тым, што жонка В. Мянціцкага Зоф'я, дачка паўстанца 1863 г., сасланага ў Сібір, дзе і сама яна правяла 20 гадоў свайго жыцця, паходзіла з роду Цяпінскіх, які выводзіўся з XVI ст. і прадстаўніком якога быў славыты беларускі асветнік Васіль Цяпінскі. Гэта таксама цікава, хоць дакументальна не пацверджаная згадка, якая яднае гісторыю Беларусі даўніх і новых часоў у адзінае духоўнае цэлае, звязанае ў сваё непаруйнае адзінства ніякімі канкрэтнымі чалавечымі лёсаў, што ўтваралі магутны і велічны, часамі трагічны і слаўны Радавод Беларусі.

Большая частка з таго, што ацалела ад каштоўнай селігорскай бібліятэкі (нездарма ж сляды яе шукала ў 20-я гады Лепельскае краязнаўчае таварыства!), апінуўшыся

рэстаран, што насупраць тэатра, каб абмеркаваць далейшыя планы. Наведвальнікі рэстарана, у асноўным публіка, што прысутнічала на спектаклі, пазналі Ніну Мікалаеву і сустрэлі яе апладысмантамі.

3 рэцэнзіі на спектакль. “Не спрачацца, а захапляюцца — дыскупаваць дало нагоду майстэрства артыстаў... І калі публіка сама нястрымна аплаздуе ў сярэдзіне актаў, для гэтага павінна быць важкая прычына: разуменне высокага ўзроўню танцавальнай тэхнікі, больш чым фантастычнага матэрыялу з эпохі Рамантызма і, нарэшце, удзячнасьць бачыць пачуць, якія ўжо аджылі і “ачышчаюць”, што тэатр робіць таксама магчымым... Канстанцін Кузняцоў як мімічна, так і танцавальна паказаў развіццё вобраза закаханага чалавека, які страціў сваё шчасце і адчуў пакуту, усяляючы гэта, сам зьведаў небяспеку і стаў сапраўдным мужчынам. У выкананні Юліі Дзятко Жызэль — летуценніца, спачатку наіўная, квітнеючая, шчаслівая, потым — на мяжы адчаю і, нарэшце, чароўная ў “апраметнай” прывідна цудоўных віліс... І танцы ўсіх віліс з іх выдатнай сінхроннасцю мелі толькі адзін недахоп: сцэна Шафхаўзена была для іх занадта маленькай...”

Назаўтра мы, 8 чалавек, што жылі ў прыватным гатэлі невялікага гарадка Штайнам-Райна за 20 кіламетраў ад Шафхаўзена (астатнія размяшчаліся ў трох іншых гатэлях), мелі магчымасць пазнаёміцца з нашай гасціннай гаспадыняй фрау Рытай. Не ведаючы мовы, мы на здзіўленне добра разумелі адзін аднаго. Фрау Рыта карміла нас сьняданкам і расказвала пра сябе. Ёй 67 гадоў, разам з мужам Рока яны трымаюць гатэль з 15-ці нумароў на 34 чалавекі і невялікі рэстаранчык. Гэта іх сямейная справа, якая перадаецца з пакалення ў пакаленне. Іх дарослы сын жыве з сям’ёй ў Берне. Трымаць усё ў парадку памагае маладая жанчына. Фрау Рыта запрасіла нас і нашых знаёмых спыняцца ў яе гатэль... А пасля мы з інспектарам балета і выканаўцай ролі Берты Валянцінай Саладзілінай шпацыравалі па гэтым прыемным курортным гарадку, дзе Рэйн імкліва нясе свае воды, а паветра крышталёва чыстае і свежае, як крынічная вада, дзе а 6-ай раніцы б’е царкоўны зван, абвешваючы пачатак новага дня, а праз гадзіну ажываюць вузкія вулачкі, дзе мясцовыя жыхары ездзяць на веласіпэдах, бесклапотна пакідаючы іх у любым месцы, а дзеці, якія ідуць у школу, вітаюцца з незнаёмымі людзьмі.

ЦУГ, 5 ЛІСТАПАДА

Па дарозе ў Цуг мы бачылі неапісальную прыгажосць швейцарскіх Альпаў, якая так ярка захавалася ў памяці. Выехаўшы з Шафхаўзена ў 13 гадзін, мы перасеклі нямецкую частку Швейцарыі, увесь час падымаючыся ў горы, і да 17 гадзін апынуліся ў Цугу. Сучасны, з бетону і шкла, будынак “Тэатр Казіно Цуг” стаіць на самым беразе Жэнеўскага возера. На яго водную гладзь адкрываецца цудоўны від са шкляных вокнаў-сцен глядзельнага фэа, а па каскадзе прыступак можна спусціцца да самай вады. У цугскіх афішах і праграмках, акрамя інфармацыі пра калектыў, значылася: “Гастролі праходзяць пад патранажам пасольства Рэспублікі Беларусь у Швейцарыі”.

На сцэне гэтага тэатра выканаўцы адчувалі сябе, нібыта ў родных сценах, і для гэтага былі падставы. Глядзельная зала, аркестравая яма і, самае галоўнае, сцэна па памерах і планіроўцы аказаліся практычна такімі ж, як у нас у Мінску. І яшчэ адна прыемная акалічнасць: на спектаклі ў Цугу прысутнічалі прадстаўнікі беларускага пасольства, якія

перад пачаткам прыйшлі сказаць добрыя словы і пажадаць поспеху.

Натхнёныя выканаўцы, што называецца, выкладваліся, дэманструючы ўсё, на што здольныя, адчуваючы жывы водгук глядзельнай залы і радуючыся шчодрым апладысмантамі. У дакладнай плыні рухаў спляталі нястрымны карагод белых начных прывідаў-віліс артысткі кардэбалету. У шырокай амплітудзе жэтэ лунала над сцэнай царскую велічная, уладарная і непранікальна-халодная Мірта — Ксенія Сямёнава. Глыбіней увасаблення ролі Альберта ўзрушваў сэрцы глядачоў Канстанцін Кузняцоў. Гэты вобраз у яго інтэрпрэтацыі варты асобнай размовы і падрабязнага прафесійнага разбору. Танец Кузняцова ўражвае прыгажосцю і высакароднасцю, гэта па-акцёрску напоўнены, дзейсны танец, які раскрывае пластычнымі сродкамі найтонкія нюансы пачуццяў і перажыванняў. У людзей, якія рэагуюць ў тонкасцяж балетнага мастацтва, выклікае захапленне дасканаласць формы, чысціня ліній, акуратнасць ног і пазіцыі; высокі скачок, які завясае ў паветры, пакрывае прастору, завяршаецца нячутным прызямленнем у мяккае пліе; дынамічныя, віртуозныя вярчэнні, выбуховыя туры — словам, высокая харэаграфічная культура.

Прышоўшы пасля спектакля за кулісы, часовы павераны ў справах Рэспублікі Беларусь у Швейцарыі Андрэй Гіро быў шчыра рады поспеху сваіх суайчыннікаў. Сярод мноства цёплых слоў, адраваных выканаўцаў спектакля, ён сказаў і тое, што я занатавала дакладна: “За апошнія чатыры гады гэта, напэўна, адна з самых яркавых падзей у культурнай жыццёвай Швейцарыі”. І, звяртаючыся да Аляксандра Янкова, шчыра зазначыў: “Дзякую Вам за тое, што ў нашай роднай Беларусі Вы адшукалі такую жамчужыну і адкрылі гэты калектыў швейцарскім глядачам”.

3 рэцэнзіі на спектакль. “Спектакль быў высокай якасці. І адметны ўжо той факт, што трупя гасралое са сваім аркестрам, які пад кіраўніцтвам дырыжора Міхаіла Сінькевіча надаў партытуры Адама драматычна абгрунтаванае, лірычна асэнсаванае жыццё... Прадстаўленая Юліяй Дзятко сцэна вар’яцтва Жызэль пераканаўча кранальная, Канстанцін Кузняцоў надаў раскаянням Альбрэхта рэдкую выразную інтэнсіўнасць. Гэтыя якасці ў другім акце зліліся ў абаіх абдуманым, нюансаваным, паглыбленым валоданнем формай і прывялі да напоўненага танцавальнага ўражання”.

Пасля спектакля, а 2-й гадзіне ночы, мы прыехалі ў гатэль горада Кюлі, што паміж Цугам і Віспам, а, прачнуўшыся, раніцай апынуліся ў казцы. Гатэль стаяў ля падножжа высокай гары, спрэс засаджанай вінаграднікамі. Іх салатава-зялёныя лозы тэрасамі ўздымаліся да самай вяршыні гары. Недзе ў вышыні віднеўся, нібы цацачны, старадаўні замак, вакол якога былі раскіданы малюсенькія сялянскія дамкі — ну, проста, жывая дэкарацыя да “Жызэль”! А насупраць усёй гэтай жыццесцявардальнай прыгажосці стаялі голыя каменныя волаты з пакрытымі вечнымі льдамі вяршынямі. Мы спусціліся да Жэнеўскага возера. З-за адсутнасці беларускіх манет кідалі ў ваду каменчыкі, загорнутыя ў папяровыя “зайчыкі”. Артысты аркестра з дырыжорам М. Сінькевічам, узяўшыся на плоскі дах гатэля, загаралі пад швейцарскім лістападаўскім сонцам. Было цёпла, светла і радасна на душы.

ВІСП, 6 ЛІСТАПАДА

У знакаміты гарналыжны курорт Вісп, размешчаны ў самым “паднябессі”, мы прыехалі, калі сонца схавалася за адным з востраканечных пікаў, якія шчыльным кол-

цам акружаюць з усіх бакоў горад. У параўнанні з ласкавай сонечнай раніцай у Кюлі, тут было па-сапраўднаму холадна.

Менавіта за гэты спектакль у Віспе больш за ўсё хваляваўся Аляксандр Янкоў, таму што ў Культурным цэнтры Ла Постэ прысутнічалі прадстаўнікі арганізацыі “Pro Musica”. Іх думка пра спектакль і калектыў, які наш імпрэсарыю адкрываў швейцарскім глядачам, была надзвычай важная для яго. Не буду падрабязна апісваць ход спектакля — спашлюся на швейцарскага крытыка, які напісаў ёмісты артыкул.

3 рэцэнзіі на спектакль. “Аркестр і балетны ансамбль з Мінска прадставілі гэты балет, гэты твор мастацтва, з вялікім пачуццём і вельмі арганічна. Суправяджэнне аркестра, сцэнаграфія, багатыя касцюмы (Вольга Жалонкіна), светлавае афармленне і выкананне трупы — усё прываблівала... Танцоўшчыцы і танцоўшчыкі, якія вельмі часта падчас выканання сцэны ўзнагароджваліся апладысмантамі, падарылі прысутным вечар, поўны грацыі, поўны чароўнай лёгкасці лунаючых рухаў і менавіта тое, што ператварае балет у мастацтва, казачнае, летуценнае, проста нерэальнае... Выканаўца ролі Жызэль (Юлія Дзятко) і яе партнёр Альбрэхт (Канстанцін Кузняцоў) паказалі са свайго боку балетны танец у тэхнічнай і пантамімічнай дасканаласці. Фрау Дзятко, акрамя сваіх цудоўных танцавальных магчымасцяў, валодае выяўленай драматычнай сілай. Наўрад ці думаеш пра месца, дзе адбываецца дзеянне, калі яна ў канцы першага акта выказвае свой боль, даведаўшыся пра нявернасць Альбрэхта. Таксама і сумесны танцавальны па з уражлівым Альбрэхтам (сп. Кузняцоў) застаюцца незабыўнымі. Прысутныя сапраўды перажылі незабыўны вечар, напоўнены прыгажосцю музыкі і выканання”.

...Праляцелі чатыры дні, праведзеныя ў Швейцарыі, якія аказаліся такімі насычанымі і багатымі на ўражанні. Можна было падвядзіць вынікі. Усе тры спектаклі прайшлі пры перапоўненых залах (кожная на 700 месцаў). Усе тры спектаклі стабільна і прафесійна правялі артысты балета і аркестра.

Непазбыўнаю гора, якое перапоўніла мацярынскае сэрца, кранала сэрцы глядачоў Валянціна Саладзіліна — Берта. Вельмі цёпла прымаюць глядачамі і адзначалася крытыкай як “сімбіёз пачуццяў і сілы” сялянскае па-дэ-дэ I акта ў выкананні Вольгі Лядскай і Віталія Краснаглазава, хаця мы, ведаючы патэнцыйныя магчымасці гэтых выканаўцаў, бачылі нявыкарыстаныя імі рэзервы для надання бляску іх найскладанаму ў тэхнічных адносінах дуэту. Андрэй Кісялёў стварыў на сцэне тэатра Шафхаўзена каларытны вобраз ляснічага Ганса, а ў выкананні гэтай партыі Максімам Кілеевым у Цугу і Віспе праявіўся глыбокі драматычны напал, які афарбаваў ролю трагедыйным гучаннем. Аксана Сямёнава — Мірта была карэктная ў тэхнічным кантэксце ролі, пластычная і па-акцёрску пераканаўчая. Юлія Дзятко і Канстанцін Кузняцоў, стаўшы ўлюбэнцамі публікі, сваім віртуозным майстэрствам шторац пацвярджалі званне “лепшага дуэта”, якім яны двойчы былі ганараваныя на міжнародных конкурсах артыстаў балета ў Люксембургу і Маскве.

Гастролі атрымалі шырокі рэзананс у прэсе.

Пра наш тэатр даведаліся глядачы ў далёкай Швейцарыі.

Калектыў атрымаў афіцыйнае запрашэнне на новыя гастролі — у студзені 2000 года.

Людміла РАБУШКА,
заслужаная артыстка Беларусі

потым у Вільні, загінула пры пажары ў час другой сусветнай вайны: “Спаліліся ў 1944г. прыгатаваныя да друку манаграфія аб Мікалаю Дарагастайскім, ваяводзе полацкім у XVI ст., а таксама камплектны збор дыпламаў (грамат) з XV—XVII стст., што датычылі Вялікага княства Літоўскага, пісаных на мовах польскай, старабеларускай і лацінае. Пажар знішчыў каля 30000 нататка і копіяў разам з мапамі і ілюстрацыйнымі матэрыяламі да гісторыі Полацкага ваяводства 1504—1793 гг., якая ахоплівала гісторыю палітычную, сацыяльна-гаспадарчую стасункі і культурнае жыццё”. Гэта быў ужо навуковы даробак гісторыка-архівіста Рышарда Мянцікага, які грунтаваўся на руплівай збіральніцкай працы яго бацькі Вінцэнта Мянцікага, дзеда Пятра, а, відаць, яшчэ і ранейшых продкаў.

Такім чынам, можна меркаваць, што Селігоры, прынамсі, ў другой палове XIX ст. былі адным з асяродкаў культуры і духоўнасці на Полаччыне. Менавіта адсюль выцякае адзін са струменьчыкаў жывой вады беларус-

кага культурнага адраджэння, які праз Б. Эпімах-Шыпілу і яго рукапісную хрэстаматэю далучыцца да моцнай хвалі нацыянальнага адраджэння і літаратурна-культурнага ўздыму пачатку XX ст.

Сама ж “Беларуская хрэстаматэя” Б. Эпімах-Шыпілы, як унікальны гісторыка-літаратурны помнік, была даследавана Р. Семашкевічам, які ў цэлым дакладна апісаў многія тэксты і зрабіў слушыны вывад, што “як у люстры, у “Хрэстаматыі” Эпімах-Шыпілы адбіліся складаныя, вузлавая пытанні літаратурнага, больш таго, грамадскага жыцця Беларусі”. У святле вышэйсказанага аб вытоках рукапіснай “Хрэстаматыі” Б. Эпімах-Шыпілы звяртае на сябе ўвагу згадка Р. Семашкевіча аб тым, што, захапіўшыся збіральніцтвам беларускіх літаратурных помнікаў, Эпімах-Шыпіла пашыраў свае зборы: у яго паперах знаходзіліся копіі розных гістарычных дакументаў (даследчык канкрэтна называў акты “Рэвізіі Ваяводства Полацкага” ад 1580 года) і беларускіх інтэрмедый XVII—XVIII стагоддзяў. Адносна актаў мож-

на з упэўненасцю сказаць, што крыніцаю іх стала тая ж селігорская бібліятэка В. Мянцікага, які з’яўляецца аўтарам выдадзенай у Кракаве ў 1894 г. працы “O paidawniejszej rewizii wojewodztwa Polockiego”.

Такім чынам, менавіта багатыя зборы селігорскай бібліятэкі В. Мянцікага, дзе збіраліся, захоўваліся і вывучаліся матэрыялы па гісторыі, культуры і літаратуры Беларусі, далі творчы штуршок Б. Эпімах-Шыпілу, паспрыялі станаўленню яго глыбока дасведчанай у розных галінах гуманітарных ведаў асобы, як асобы актыўнай, арыентаванай на справу нацыянальнага адраджэння, вакол якой фарміравалася кола аднадумцаў і паслядоўнікаў. Назапасіўшы дух і энергію нацыянальнага адраджэння на Бацькаўшчыне, Б. Эпімах-Шыпіла рэалізоўваў яе ў канкрэтных культурна-асветных справах у Пецярбурзе, дзе ўтваралася шматлікая і актыўная на той час беларуская дыяспара пераважна з самасявадомай, адукаванай, ініцыятыўнай студэнцкай моладзі.

Яўген РАДКЕВІЧ

3 студзеня пасля цяжкай працяглай хваробы памёр вядомы беларускі пісьменнік, доктар філалагічных навук Яўген Радкевіч.

Яўген Рыгоравіч Радкевіч нарадзіўся 3 кастрычніка 1937 года ў горадзе Сянно Віцебскай вобласці ў сям’і настаўнікаў. Некаторы час жыў у Казахстане, працаваў трактарыстам, камбайнерам у Паўладарскай вобласці. У 1963 годзе скончыў Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт імя У. І. Леніна. Быў рэдактарам, загадчыкам маладзёжнай рэдакцыі Беларускага радыё. Пасля заканчэння аспірантуры працаваў выкладчыкам, загадчыкам кафедры тэлебачання і радыёвяшчання БДУ.

Друкавацца Яўген Радкевіч пачаў з 1966 года. Ён — аўтар кніг апавяданняў і апавесцей “Плытагоны” (1972), “Месяць Межаны. Зіма на выратавальнай” (1976), “Горны мёд” (1982), апавесцей “Антаніна” (1979), “Пешшу праз Галактыку” (1984), раманаў “Сутокі дзён”, (1984), “Закон прыцягнення” (1990). Яўген Радкевіч таксама аўтар кнігі публіцыстыкі “Камсамольская дынастыя” і іншых. Яго творы, якія вызначаліся гуманістычным пафасам, былі станюча ацэнены крытыкай і чытачом, годна служаць і сёння справе выхавання моладзі.

Яўген Радкевіч быў добрым, зычлівым і жыццярэадным чалавекам, карыстаўся вялікай павагай і аўтарытэтам у калектыве. Да апошняга дня ён мужна змагаўся за сваё жыццё...

Светлая памяць аб таленавітым пісьменніку і вядомым вучоным назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах.

Саюз беларускіх пісьменнікаў

Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі

АБ’ЯЎЛЯЕ КОНКУРС

на замяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыкага саставу

(для тых, хто мае мінскую прапіску)

кафедра струнных смычковых інструментаў

прафесар	1
ст. выкладчык	1
кафедра баяна-акардэона	
прафесар	1
кафедра аркестравага дырыжыравання	
загадчык кафедры	0,5
прафесар	1
кафедра опернай падрыхтоўкі	
прафесар	1
ст. выкладчык	0,5
кафедра музычнай педагогікі	
прафесар	1
дацэнт	1
кафедра камернага ансамбля	
дацэнт	1
кафедра струнных народных інструментаў	
ст. выкладчык (гітара)	0,5
кафедра фартэпіяна	
ст. выкладчык	1
кафедра канцэртмайстарскага майстэрства	
дацэнт	0,5
кафедра медных духавых і ўдарных інструментаў	
дацэнт	0,5
ст. выкладчык	0,5
кафедра беларускай музыкі	
ст. выкладчык	0,25

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы накіроўваць на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Даведкі па тэлефонах: 227-49-42; 226-06-70.

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
"Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ
З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар
Алесь
ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

- Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
- Мікола ПІЛЬ —
намеснік галоўнага
рэдактара,
- Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
- Жана ЛАШКЕВІЧ,
- Алесь МАРЦІНОВІЧ,
- Барыс ПЯТРОВІЧ —
першы намеснік
галоўнага рэдактара,
- Віктар ШНІП —
адказны сакратар

АДРАС
РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

- прыёмная рэдакцыі — 2848-461
- намеснікі галоўнага
рэдактара — 2848-525,
2847-985
- АДДЗЕЛЫ:
- публіцыстыкі — 2848-204
- пісьмаў і грамадскай
думкі — 2847-985
- літаратурнага
жыцця — 2848-462
- крытыкі — 2847-985
- і бібліяграфіі — 2847-985
- паэзіі і прозы — 2848-204
- музыкі — 2848-153
- тэатра, кіно
і тэлебачання — 2848-153
- выяўленчага мастацтва,
аховы помнікаў — 2848-462
- навін — 2848-462
- мастацкага
афармлення — 2848-204
- фота-
карэспандэнт — 2848-462
- бухгалтэрыя — 2366-071

Пры перадруку просьба
спасылання на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах
Друкарня
"Беларускі Дом друку"
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856.
Наклад 3850.
Нумар падпісаны ў друку
14.1.1999 г. у 17.30.
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 999
Заказ 117/Г

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Са сваім земляком, самабытным беларускім мастаком Юзафам Аляшкевічам, бацькі якога жылі ў Радашкавічах, Адам Міцкевіч сустрэўся недзе ў канцы 1824 года ў Пецяярбурзе, куды яго за філамацкую дзейнасць згодна з пастановай суда "даставіла" паліцыя ў распараджэнне Міністэрства адукацыі, што павінна было вызначыць месцасылкі "палітычнага злачынцы". Юзаф Аляшкевіч быў вельмі вядомай асобай у Пецяярбурзе. Перш за ўсё яго высока цанілі як мастака. Мастака-прафесіянала, які атрымаў даволі высокую адукацыю. Закончыўшы ў 1803 годзе школу жывапісу ў Вільні, ён удасканаліваў сваё майстэрства ў Дрэздэне, потым у Парыжы, у славетных мастакоў Давіда і Энгра. У Пецяярбурзе, куды ён прыехаў у 1811 годзе, Ю. Аляшкевіч выбраў членам Імператарскай акадэміі мастацтваў. Асабліва праславіўся ён у жанры партрэта. Яго проста закідвалі пецяярбургскія заказамі на партрэты, якіх ён зрабіў больш за сто.

Незвычайны быў Ю. Аляшкевіч і як чалавек. Прасякнуты рэлігійнасцю, глыбока ўспрыняўшы сутнасць хрысціянства, ён усяго сябе аддаваў людзям, з радасцю дзяліўся з беднымі апошнім грошам. Пакланяўся ўсяму жывому, нават раслінам. Да звяроў і жывёл ставіўся як да нейкіх таямнічых,

яшчэ не разгаданых істот. Калі Адам Міцкевіч, партрэт якога намерыўся рабіць мастак, завітаў у яго пецяярбургскую кватэру, то вельмі здзівіўся вялікай пloidме катой, што вольна і беспакarana гойсалі па ўсіх пакоях.

Душэўная дабрыва Ю. Аляшкевіча выразна адбілася, як зазначаюць мастацтвазнаўцы, і на яго палотнах. Нават не надта добрыя людзі выглядалі на яго партрэтах больш лагоднымі, з мяккімі рысамі твару.

У асяроддзі інтэлігенцыі Ю. Аляшкевіча лічылі дзіваком, знахаром-пра-рокам, складалі пра яго анекдоты. Разам з тым усе ведалі яго як прагрэсіўнага чалавека. Паводле сведчання філамата Францішка Малеўскага, "новыя адкрыцці ў навуцы, новыя дасягненні ў грамадскім жыцці заўсёды мелі ў яго асобе абаронцу".

Адам Міцкевіч быў вельмі ўражаны талентам і асобай мастака, што і вы-казалася ў яго вершы пра Аляшкевіча, які ўвайшоў у паэму "Дзяды" як адзін з самастойных твораў.

Выношу на суд чытача свой пераклад гэтага верша з польскай мовы.

Кастусь ЦВІРКА

Адам МІЦКЕВІЧ

Аляшкевіч

Марозам звонкім неба палымнела,
Ды вась паблекла і чарнотай мар
Там-сям ускрылася, зусім сцінела,
Нібы нябожчыка пры печы твар
Ад цеплыні, якая не вяртае
Ужо ў жыццё, а тленам патыхае.
Паваяў вецер цёплы. З камяноў
Над горадам цяпер слупы дымоў,
Што выраслі, бы здані веліканаў,
Апазі долу пасмамі туманаў.
Змяшаны з парай, цёплаю, густой,
Дым белы поўніў вуліцы і пляцы.
Снег раставаць пачаў.

Бы Стыкс-ракой
Ён брук заліў, падкраўся
над палацы!

І зніклі сани. Палазы сарвалі
З карэт, вазоў. Яны залескаталі
Па бруку коламі.

Ды ў белым змроку
Было зусім іх не адрозніць воку.
Мільгалі толькі ліхтары:

Сярод балота прывіды агнёў.

У змроку тым якіясь маладзёны
Ішлі каля Нявы. Быў гэта час,
Калі ў бялюдзі

ўжо не стрэнуць вас
Ні шпik тут,
ні чыноўныя персоны.

Ішлі ў размову моваю чужой
Вялі ўсе, часам песню напявалі;
Чужую ды хаду не-не ў сьпявалі.
Мо слухае хто з весніцы якой?
Блукалі доўга

над Нявы гранітам,
Што цягнецца альпійскаю градой.
Сьпяніліся, дзе да ракі глухой
Збягала сцезага

камневым карытам.
З ліхтарыкам там постаць

ля ракі
Чыясцьці зачарнела. Хто ж такі?
Не шпik, бо што ў глыбі рачнай
ён знойдзе?

Не перавозчык:
хто ж плыве па лёдзе?
І не рыбак ён, бо ў руках сваіх

Трымаў паперы стос
ды звязку кніг.
Наблізіліся. Ён на іх і вока
Не ўскінуў, бо вярхоўку цэг з вады.
Пераліцаў на ёй вузлоў рады,
Запісваў іх — змяраў,
як там глыбока.

Узмроку вобдліск цямьяны ліхтара
Ад лёду адбіваўся таямніча
На кнігі, на жаўтавае аблічча —
Фарбуе хмары ўвечар так зара.
Быў твар шляхетны,

гожы і суровы.
Так пільна ў кнізе нешта
ён чытаў,
Што, побач чуючы

чыесь размовы,
Хто падышоў туды, не запытаў.
Даў толькі знак рукой,
каб памаўчалі

І каб у працы не перашкаджаці.
Было штось дзіўнае у руху тым,
І бы ад чараў, стаўшы перад ім,
Вандроўнікі свой смех перапынілі
Ды там, чакаючы яго, застылі.
Адзін пільней яму зірнуў у твар,
І ўсклікнуў: "Гэта ж ён, мастак!
З палякаў.

Цяпер вядомы больш ён,
як знахар,
Бо кіннуў пэндзаль.

Таямнічых знакаў
Ён знаўца. Кажуць.
Кабалу спасціг,
І з духамі ён свой, склікае іх".
Мастак тут склаў паперы ўсе,
устаў

І сам з сабою разважаць пачаў:
"Хто ранак стрэне —
цудоў шмат спазнае.
Па пробах дзвюх —

нас новая чакае.
Бог зрынуў колісь асірыйскі трон,
Змяшаў з зямлёю грзіны Вавілон.
Ды трэцяй пробы мець
не дай ты, Божа"

Сказаў і там пакінуў
ён прахожых.
Падаўся сходамі ў туман, у ноч.

І з ліхтаром праз хвілю
знікнуў з воч.
Трывожыла: што ж мова
тая значыць?

Той спахмурнеў,
той больш навесялеў.
Пасля сказаці так:
"Мастак дзівачыць".

Было ўжо позна, вецер зашумеў,
Нагнаўшы холаду сюды,
пад строму,
І кожны заспяшаў хутчэй дадому.
Ды не дамоў адзін — за мастаком
Пабег тэрасай:

хоць яго й не бачыў,
Ды дзе ішоў,
ліхтар здалёку значыў,
Пасвечваючы

бледным светляком.
Ён не запомніў мастака аблічча,
Не чуў, што гаварылася аб ім,
Ды як пра свет прарочыў

таямніча,
Уразіла вандроўніка, прытым
Згадаў ён голас той. І бег да змогі
За ім у цемры ночы без дарогі.
Ліхтар усё далей, далей мільгаў
І потым згаснуў,
паглынуты змрокам.

Ды зноў во мільгануў,
на месцы стаў

Сярод пустэчы на пляцы шырокім.
Вандроўнік кіннуўся туды, глядзіць:
Ён там, мастак,
над пусткаю стаіць,
Расхрыстаны,
з адкрытай галавою.

Пры бляску мігатлівым ліхтара
Відаць было начной парою тою:
Ён бы застыў з узнятаю рукою,
Воч не спускаючы з муроў цара:
Свяцілася акно ў глыбі палаца —
Хто там не спаў, відаць,
хацеў дазнацца.

І ўсё штось Небу ён шаптаў,
мастак,
Пасля пачаў казаць уголас так:

"Ты, цар, не спіш.
Навокал — ноч глухая.
Твае дваране спяць, як штоначы.
Бог міласэрны духаў пасылае
Цябе ад кары перасцерагчы.
Цару б заснуць,
ён сілай жмурыць вочы:
У сны ж яго не раз у цемры ночы

Раней анёл-ахоўнік залятаў —
Ад ліхадзейства перасцерагаў,
Бо цар тады быў чалавек,
не нелюдьз,

Не злосны гэтакі тыран, не звер.
Пакінулі яго анёлы. Мелюць
Ліхое ліха д'яблы з ім цяпер.

Парады ўсе анельскія святыя
Забыві ён, нібы мрой-сны пустыя.
Яго ўсе ўзносяць к высі залатой,
Ды ён ачнецца ў д'ябла пад пятой.

У нізенькіх халупах люд падданы
Перш за цара ўсё ж
будзе пакараны.

Вядома ўсім,
грамы спачатку б'юць
У дуб ці ў скалы —
так сярод прыроды

А між людзей —
спярша ў нізы заўсёды
І меней вінаватых там кладуць.
Урузылі ў раскошу,
п'янства, свары,

Спяць людзі —
глупства ўласнага ахвяры.
Што ж, спіце, покуль —
прыйдзе гэты час! —
Ляных, гнеў Божа

не дагоніць вас,
Бы той лавец, які на ўсё палое,
Пакуль з лагва дзікоў не запудуе.

Я чую, буры ўжо з палярных льдоў
Вылазяць,
бы страшыдлы незямныя,
І хвалі вызваляюць з-пад акоў,
Падняўшы

крылы-хмары грамавыя.
Зрывае мора ланцугі наўкруг,
Зрывае ў момант цуглі ледзяныя.
Яшчэ адзін не збіты мо ланцуг,
Ды ў неба б'е ўжо пырскамі

стыхія,
І чую я стук малатоў у ёй..."

Мастак, убачыўшы,
што нехта збоку
Стаіць, задзьмуў агонь і знік
у змроку.

Мільгнуў ён, як вяхчун пары ліхой,
Бяды, што ў сэрца
ўдарыць нечакана,
Той страшнай,
хоць яна і не спазнана.

на працаваў дваццаць гадоў
— столькі, колькі і існавала
гэтая ўстанова. Дзякуючы і
яго намаганням, асвета пача-
ла набываць усё больш свецкі
характар.

Не стаяў Храптовіч уба-
ку і ад палітычнага жыцця.
У розны час з'яўляўся мар-
шалкам галоўнага трыбуна-
ла, падканцлерам, міністрам
замежных спраў Вялікага
княства Літоўскага, а з 1793
года — канцлерам. Нама-
ганнямі Храптовіча было
створана "Таварыства сяб-
роў навуц". Ён напісаў не-
калькі кніг, сярод якіх "Апі-
санне пчалярскай гаспадаркі
ў Шчорсах", "Аб праве пры-
роды", "Аб штогоднім нацы-
янальным узнаўленні",
Храптовіч — аўтар артыку-
ла "Паэзія" для даведніка І.
Красіцкага "Збор найбольш
патрэбных звестак", які
выйшаў у 1781 годзе.

З дня нараджэння Іахіма
Літавора Храптовіча — 270
гадоў. Ён варты таго, каб
удзячныя нашчадкі памяталі
пра яго.

Язэп ЛІТВІНОВІЧ

УГОДКІ

Навукам рабіў цуд зямны

Сярод асабістых біблія-
тэк, сабраных у розныя часы
на Беларусі, адно з першых
месц належыць той, якая зна-
ходзілася ў Шчорсах ко-
лішняга Наваградскага паве-
та. Яна налічвала каля дзесьці
тысяч кніг, што і для сёнь-
няшніх дзён нямала. Але ж
уладальнік гэтага унікальна-
га кнігазбору Іахім Літавор
Храптовіч жыў у XVII — па-
чатку XVIII стагоддзя (на-
радзіўся ў маёнтку Ясенец
таго ж Наваградскага паве-
та (цяпер аднайменная вёска
Баранавіцкага раёна) 4 сту-
дзеня 1729 года, памёр 3
сакавіка 1812-га). Тады такім
духоўным багаццем маглі
пахавацца далёка нямногія.
Пасля яго смерці справу пра-
доўжыў сын Адам, які знач-
на папоўніў збор. На жаль,
гэтым багаццем мы пара-
давацца не можам. Як і многія
нацыянальныя каштоўнасці,

бібліятэка Храптовіча была
вывезена за межы Беларусі,
цяпер знаходзіцца ў Кіеве, за-
хоўваецца ў фондах бібліятэкі
Нацыянальнай акадэміі навук
Украіны.
Згаданага факта дастат-
кова, каб заўсёды ўспамі-
наць Храптовіча добрым
словам. На шчасце, згадва-
юць тым самым, не жада-
ючы гэтага, як бы на другі
план адносяць іншыя заслугі
яго перад радзімай. А. Храп-
товіч жа — публіцыст, паэт,
перакладчык, асветнік, гра-
мадскі і дзяржаўны дзеяч. І
невывадкова Адам Міцкевіч
сказаў пра яго, што "наву-
кам рабіць цуд зямны".
А паходзіў Іахім Літавор
са старадаўняга беларуска-
га магнатскага роду. Дарэчы,
Храптовіч пакінуў пасля сябе
даследчыцкую працу "Хра-
налогія роду Храптовічаў".
Яна з'явілася ў друку толькі

ў канцы XIX стагоддзя. Мес-
ца нараджэння Іахіма —
фальварак Ясенец, што на-
лежаў яго дзеду па маці К.
Несялоўскаму — чалавеку
высокаэрудзіраванаму,
культураму, які захапляў-
ся прыгожым пісьменствам
і быў даволі вядомым пісь-
меннікам. К. Несялоўскі
шмат паўплываў на перша-
пачатковае выхаванне ўну-
ка і авалодванне ім азамі
ведаў. У раннім узросце
Іахім праявіў і цікавасць да
паэзіі. Першы твор з яго
вуснаў прагучаў на роднай
мове. Гэта было вершаванае
апаваданне, прысвечанае
дзядулю і бабулі.
Вучобу прадоўжыў у Ві-
ленскай акадэміі, пасля за-
канчэння якой, паколькі
сродкаў хапала, паехаў за
мяжу. Паглыбляў веды ў
Германіі, пабываў у Італіі,
Аўстрыі, Францыі, Англіі,

Швейцарыі. Не проста пада-
рожнічаў — а і бліжэй знаё-
міўся з рознымі краінамі,
каб узяць у якасці вопыту
лепшае, што магло б спатрэ-
біцца дома. У прыватнасці,
зацікавіўся пытаннямі раз-
віцця сельскай гаспадаркі. І
пераканаўся, што паншчына
шкодзіць у гэтай галіне. Па
вяртанні на радзіму адмяніў
яе ў сваіх маёнтках Шчорсы
і Вішнева, а таксама ў арэн-
дных Нягневічах. У Шчорсах
была адкрыта школа для
сялянскіх дзяцей.
Да розных пачынанняў
прыклаў свае намаганні Храп-
товіч. Дзякуючы яму (поруч з
іншымі) пачала працаваць так
званая Адукацыйная камісія,
якой накіравана было стаць
першай у Еўропе установай
дзяржаўнага тыпу, у веданні
якой знаходзіліся пытанні
кіравання народнай адукацы-
і. У камісіі Храптовіч плён-